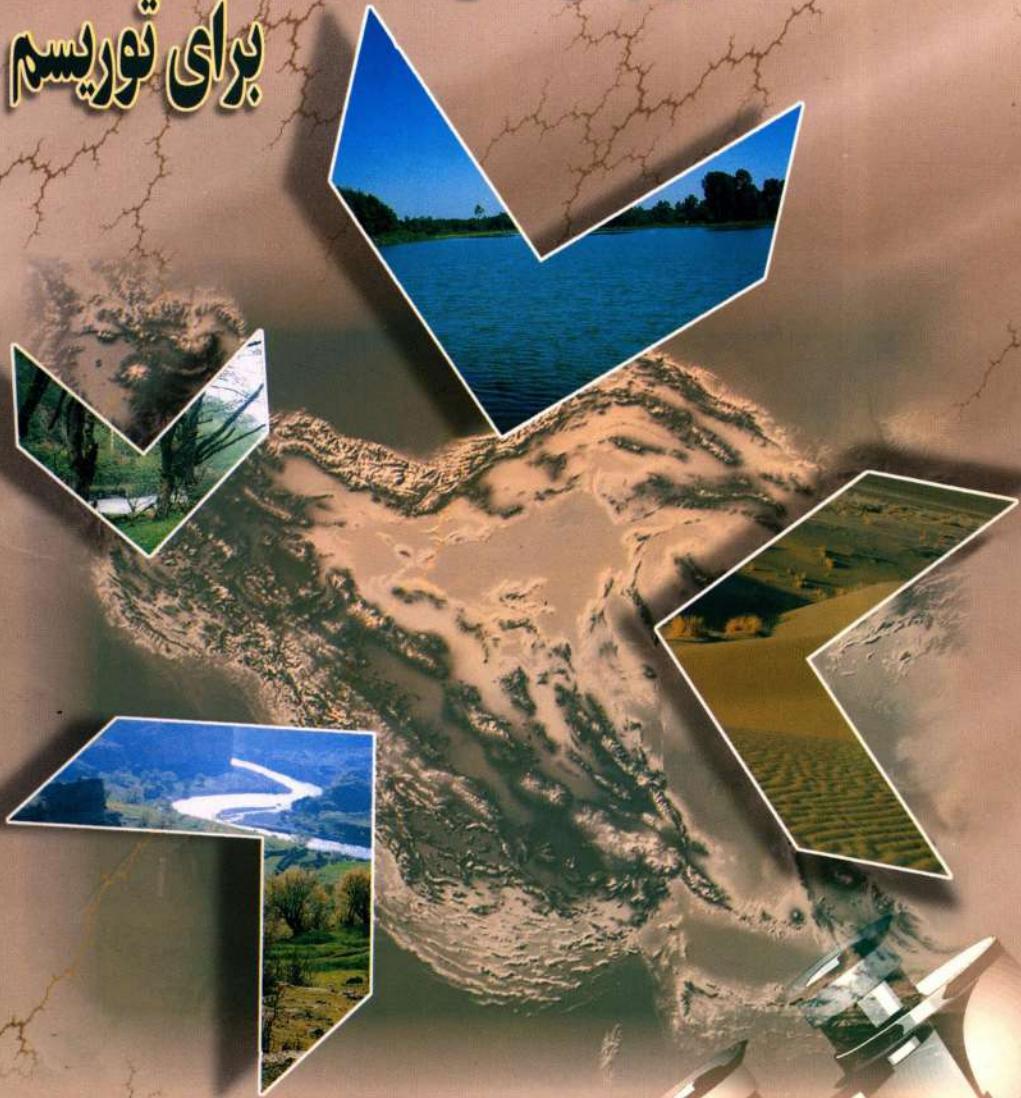

سازمان حفاظت محیط زیست

راهنمای آماده سازی پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده برای توریسم

از: برنامه زیست محیطی ملل متحد
سازمان جهانی توریسم، اتحادیه جهانی حفاظت

ترجمه: هنریک مجذوبیان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سازمان حفاظت محیط زیست
به اهتمام
شرکت کمباین سازی ایران

راهنمای آماده‌سازی پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده برای توریسم

فراهم آوری: یونپ و سازمان جهانی توریسم
با همکاری
اتحادیه جهانی حفاظت

جفری، آ.مک نیلی،
جیمز، و.تورسل،
هکتور، سبالوس لاسکورین

ترجمه و تدوین: هنریک مجذوبیان

سازمان حفاظت محیط زیست

نام کتاب: راهنمای آماده‌سازی پارکهای ملی و مناطق حفاظت‌شده برای توریسم

ترجمه و تدوین: هنریک مجنونیان

ناشر: سازمان حفاظت محیط‌زیست

مجری طرح: سیماه ایران امروز

امور اجرائی: انتشارات نورند

کنترل و نظارت: فریبرز شکرائی

ویراستار: عذرنا فاطمی

لیتوگرافی: کیمیا

چاپ: شادرنگ

صحافی: صبح امروز

طراحی روی جلد: دایره سبز

تیراز: ۳۰۰۰ جلد - چاپ اول پائیز ۱۳۷۷

قیمت: ۸۰۰۰ ریال

مرکز پخش: سیماه ایران امروز

آدرس: خیابان ولی‌عصر - نرسیده به توانیر (روبروی ساختمان رسانه‌های تصویری)

کوچه علی‌نعمتی- پلاک ۵ تلفن: ۰۲۶۹۸۵۰۶ نامبر: ۸۷۹۸۵۰۶

تجدید چاپ و هرگونه برداشت موکول به اجازه مؤلف است.

شابک ۹۶۴-۶۰۶۵-۰۷-۴ ISBN 964-6065-07-4

«فهرست مطالب»

پیشگفتار

سرآغاز

۱- توریسم به عنوان یک پدیده پویای جهانی

۲- پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده

۳- مفهوم مقاله

۴- هدف و جهت مقاله

فصل اول: هزینه و درآمدهای توریسم در مناطق حفاظت شده:

۱- نقش توریسم در پارکهای ملی کشورهای در حال توسعه

۲- اقتصاد توریسم در پارکهای ملی

۳- امتیاز و آگذاری

۴- فواید اقتصادی - اجتماعی توریسم در پارکهای دریایی

۵- اثرات منفی توریسم در پارکهای ملی

۶- تعادل اثرات مثبت و منفی

فصل دوم: ملاحظات توریسم در انتخاب پارکهای ملی:

۱- پتانسیل منطقه برای توریسم (توان توریسم).

فصل سوم: محدودیتهای استفاده، ظرفیت برد (قابل تحمل) توریسم:

۱- تعریف ظرفیت برد

۲- ظرفیت برد توریسم در جزایر.

فصل چهارم: طرح ریزی برای توریسم در پارکهای ملی:

۱- طرح ریزی مدیریت

۲- زون بندي

«فهرست مطالب»

- ۳-۴- بازاریابی
- ۴-۴- پارکهای ملی و توریسم در بافت منطقه‌ای

فصل پنجم: راهنمای توسعه امکانات توریستی در پارکهای ملی

- ۱-۵- طرح‌های سایتها

فصل ششم: شکار و صید ورزشی در مناطق حفاظت شده

فصل هفتم: راهنمای آموزش و برنامه‌های جهانی:

- ۱-۷- نقش آموزش و تفسیر.
- ۲-۷- فنون
- ۳-۷- راهنمای طرح ریزی نمایشگاه‌ها (جلوه‌های تصویری و تابلوهای نمایشی جلب کننده)
- ۴-۷- راهنمای توسعه تریلهای طبیعت در مناطق حفاظت شده
- ۵-۷- روش‌های پیشنهادی در تفسیر پارکهای ملی دریابی
- ۶-۷- رفتار نیروی انسانی پارکها
- ۷-۷- ضوابط اخلاقی توریست

پیوست ۱: بیانیه کاماندو در مورد فعالیتهای توریستی مناطق کوهستانی

پیوست ۲: اعلامیه حقوق توریستها و ضوابط توریست

پیوست ۳: روابط اهداف مدیریت در طبقه‌بندی جدید IUCN

پیوست ۴: طبقه‌بندی جدید IUCN

مقدمه مترجم:

پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده برای بقاء و پایداری خود از یکسو و ایفای نقشی مؤثرتر در اهداف توسعه پایدار از سوی دیگر چاره‌ای جز تطبیق خود با شرایط متحول این دنیا در حال تغییر ندارند.

تحول اهداف مدیریت پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده بعنوان کانونهای اصلی تحقق مفهوم حفاظت موضوع جدیدی نیست و در گذشته نیز بارها شاهد این تغییر بوده‌ایم، اما آنچه در دهه‌های اخیر رخ نشان می‌دهد ژرفش قانونمند این تغییر است. زیرا در دهه‌های اخیر زیستکره با پدیده‌های نوینی مواجه بوده است که قبل‌اً هرگز وجود نداشت یا بسیار کم رنگ بودند. اکوتوریسم، تنوع زیستی، پدیده گلخانه‌ای در این میان نمونه وارند.

در دهه ۱۹۸۰ که طبقه‌بندی جدیدی آی.بو.سی.ان برای ساماندهی طبیعت و منابع زنده و اهداف مدیریت در مناطق تحت حفاظت تدوین گردید این پدیده‌ها آنقدر حیاتی نبودند تا در اهداف مدیریت و معیارهای گزینش پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده بازتاب پیدا کنند. اما امروزه این پدیده‌ها بعنوان واقعیت‌های عینی وجود دارند و پارکها و مناطق حفاظت شده چاره‌ای جز همسویی و همسازی با این مفاهیم را ندارند. هر گونه بی‌اعتنایی نسبت به این پدیده‌ها نقش پارکها و مناطق حفاظت شده را در زندگی جوامع کاسته و آنها را به حاشیه خواهد راند. بعلاوه هنوز خطر تهدید تلقی برخی از اقتصادیون از پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده بعنوان «سرمایه‌های راکد» رفع نشده و هنوز هم ناباوری سیاستمداران نسبت به فواید مستقیم و غیرمستقیم آنها همچون شمشیر داموکلس بالای سر آنها بقوت خود باقی

است. بنابراین در سمپوزیم‌های چهارگانه کاراکاس (۱۹۹۲) کارگزاران حفاظت برای ارتقاء سطح فایده‌مندی پارکهای ملی در شرایط نوین طبی بحثهای طولانی طبقه‌بندی جدیدی ارائه دادند که در آن نه تنها ضعف‌های طبقه‌بندی گذشته رفع گردید بلکه پدیده‌های جدید نیز در بخشی از اهداف مدیریت پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده ملحوظ گردید. بدین ترتیب پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده خود را با وظایف جدیدی تجهیز کردند: برای برآوردن نیازهای «اکوتوریسم» و حفظ تنوع زیستی طبقات جدیدی بوجود آمد (طبقه او VI)، برای جبران پیامدهای احتمالی تغییرات اقلیمی نقش مناطق ضربه‌گیر پیرامونی افزایش یافت. برای خودکفایی پارکهای ملی بعنوان کانونهای تحقق موزون استفاده‌های چند جانبه نقش مردم، سازمانهای غیرانتفاعی و بخش خصوصی ارتقاء یافت و در اهداف مدیریت، تشکیلات سازمانی و اداره برخی از مناطق تحت شرایط ویژه‌ای منظور گردید. اما پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده برای پذیرش این وظایف بطوری که خدشهای در موجودیت آنها وارد نشود و بتوانند همچنان نقش لژستیکی خود را بعنوان کانونهای اصلی حفاظت بخوبی ایفا کنند نیاز به آماده سازی قبلی دارند، زیرا هیچگونه استفاده شتابزده و بدون برنامه را بر نمی‌تابند.

برای این منظور کمیسیون پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده اتحادیه جهانی حفاظت (IUCN/CNPPA) وظیفه‌مند گردید که تلاش‌هایی را برای آماده‌سازی آنها در قبال وظایف جدید آغاز نماید. مجموعه حاضر کوششی است برای ارائه راهنمای آماده‌سازی پارکهای ملی برای ترویج «اکوتوریسم». راهنمای حاضر برای آشنایی دانشجویان با این نوع کاربری در پارکهای ملی ترجمه و تدوین گردیده است. این راهنمای از نظر تبیین «اصول کلی» الگوی بسیار ارزشمند و مفیدی است. اما مانند هر الگوی کلی دیگر قابل تعمیم به هر شرایطی نیست و باید با محدودیتها و شرایط هر کشور تلفیق و تطبیق پیدا کند. هنر کارشناسی چیزی جز تطبیق «اصول عام» بر «شرایط خاص» نیست. امید است کارشناسان با آگاهی از این اصول بعنوان ابزار کار بتوانند پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده کشور را آنگونه که سزاوار آن هستند به نحوی شایسته با اهداف جدید مدیریت تجهیز کنند. این مجموعه نیز از سری کتابهای کمک درسی است که برای دانشجویان آموزشکده محیط زیست فراهم شده است. امید است مورد استفاده کارشناسان امور محیط طبیعی نیز قرار گیرد.

به این امید

هنریک مجنویان

پیش‌گفتار:

توسعه پایدار ایجاد می‌کند که بخشی از اراضی کره زمین به عنوان مناطق حفاظت شده کنارگذارده شوند. این مناطق و از جمله پارکهای ملی با توجه به افزایش رو به رشد جمعیت جهان با حفاظت میراثهای طبیعی و فرهنگی به منظور استفاده مردم و تضمین تعادل اکولوژیکی نقش مهمی در جامعه انسانی ایفا می‌کنند.

با این حال حفظ و نگهداری مناطق تحت حفاظت به ویژه برای کشورهای درحال توسعه بالقوه هزینه زیادی در بر دارد. برای جبران این هزینه‌ها بسیاری از کشورها توریسم را در پارکهای ملی خود ترویج می‌دهند. چنین حرکتی نه تنها تمایل و تلاش مردم را در همه جا که در پی یافتن آرامش، خلوت گزینی و تماس با طبیعت هستند نشان می‌دهد بلکه این فرصت را نیز به وجود می‌آورد که آنها با میراثهای طبیعی که باید به نسلهای آتی بر سر آشنا شوند.

فعالیت توریسم در پارکهای ملی یا هر منطقه حفاظت شده دیگر می‌تواند به عنوان مکانسیم مالی برای خودگردانی این مناطق و به طریق اولی و سیله‌ای برای حفاظت آنها باشد. البته این گونه فعالیت در صورتی امکان‌پذیر است که نوع و سطح مدیریت توریسم در سطحی مطلوب و مناسب با «ظرفیت برد» این مناطق انجام گردد.

برای مساعدت به کشورها جهت توفيق در نظارت پایدار بر پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده سازمان جهانی توریسم و یونپ با همکاری یک‌لوگر این راهنمای راهنمای راهنمای راهنمای انتشار داده‌اند. برای فراهم آوری این راهنمای نظرات اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی (اتحادیه جهانی حفاظت) در سمت مشاور بهره‌جسته‌اند.

این راهنمای برای استفاده همه آنها برای که به نحوی در مدیریت پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده دست دارند می‌تواند همانند سندي عملی مورد استفاده قرار گیرد. این راهنمای می‌تواند در زمینه‌های زیر کاربری داشته باشد:

- مدیران و نیروهای انسانی فعال در پارکهای ملی.
 - مدیران مناطق حفاظت شده و از جمله پارکهایی که به وسیله مراجع ملی، ایالتی و منطقه‌ای احداث می‌شوند.
 - نیروهای انسانی مسئول در طرح ریزی، توسعه مناطق و انتخاب جلوه‌های طبیعی برای توریسم وابسته به سازمانهای توریسم ملی.
 - اعضای کمیته‌های محلی که در انتخاب پارکها و مناطق حفاظت شده سهیم هستند.
- امید است که این راهنمای مورد توجه تمام کارگزارانی که هدف آنها تضمین توریسم بعنوان پشتونهای برای حفاظت و پایداری پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده است قرار گرفته و منبعی سودمند و جامع برای کار آنها باشد.

سروآغاز:

- ۱- به موازات افزایش جمعیت انسان، فشار زندگی در شهرها مردم را وادار می‌کند که تابه جستجوی خلوت در طبیعت بپردازند. شمار بازدیدکنندگان از پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده به طور پیوسته رو به افزایش است. در حالی که بخش عمده توریسم در پارکهای ملی را اساساً و به طور سنتی جوامع بومی تشکیل داده‌اند، توریسم جهانی نیز در این میان عامل مهمی در مناطق تحت حفاظت کشورهایی نظیر آفریقای جنوبی و شرقی، کاستاریکا، هند، پال، اندونزی، استرالیا و ایالات متحده به شمار می‌رود.
- ۲- مناطق حفاظت شده از طریق حفظ میراثهای طبیعی و فرهنگی جهان سهم عمدahای در تضمین بقای جوامع انسانی دارند. ارزش‌های مناطق حفاظت شده بسیار گسترده است. حفظ و نگهداری از نمونه‌های معرف از مناطق طبیعی، حفظ تنوع‌زیستی و تضمین پایداری محیط

زیست مناطق پیرامونی از آن جمله‌اند. مناطق حفاظت شده می‌توانند بزرای توسعه روستایی و بهره‌برداری خردمندانه از اراضی حاشیه‌ای، پژوهش، نظارت پیوسته، حفاظت، آموزش و تفرج و توریسم فرصت‌های مناسبی فراهم کنند. گستره مناطق حفاظت شده در ۱۳۰ کشور جهان امروزه در حدود ۵ درصد از سطح کره زمین را تشکیل می‌دهد.

۳- سیستمهای مناطق حفاظت شده بسته به نوع نیازها، اولویتها، تفاوت‌های قانونی و سطح حمایت تشکیلاتی و مالی از کشوری به کشور دیگر فرق می‌کنند. به علاوه به دلیل طیف گسترده خدمات و ارزش‌هایی که مناطق حفاظت شده فراهم می‌کنند. برخی از اهداف مدیریت در رابطه با این خدمات در مناطق مختلف با یکدیگر سازگاری ندارند. به همین دلیل اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی (IUCN) اقدام به تعریف و طبقه‌بندی مناطق کرده و سیستمی از طبقات مختلف مدیریت را به وجود آورده است. در جدول (۱) این طبقه‌بندی ارائه شده است و مناطق بر حسب اهداف مدیریت و معیارهای انتخاب در هشت طبقه تفکیک شده‌اند. این طبقه‌بندی که محصول سال ۱۹۸۰ آی.بو.سی.ان است در سال ۱۹۹۲ مورد تجدید نظر قرار گرفت و طبقه‌بندی ارائه گردید که مناطق را در شش طبقه از یکدیگر تفکیک می‌کند. پیوست ۳ و ۴ اهداف مدیریت، معیارهای انتخاب و خصوصیات طبقه‌بندی جدید را نشان می‌دهند. شاید شناخته شده‌ترین طبقه در این سیستم مدیریت، پارکهای ملی باشد که در طبقه (II) قرار دارند. پارکهای ملی در ۱۴۰۰ نقطه از جهان در وسعتی بیش از ۳۰۰ میلیون هکتار یعنی معادل وسعت هندوستان احداث شده‌اند.

I- توریسم به عنوان یک پدیده پویای جهانی:

۴- توریسم به یکی از مهمترین فعالیتهای اقتصادی در سراسر جهان تبدیل شده است. براساس برآوردهای سازمان جهانی توریسم در سال ۱۹۹۱ نزدیک به ۴۴۹ میلیون توریست بین‌المللی در دنیا وجود داشته است (WTO ۱۹۹۲). در سال ۱۹۹۰ توریسم برای کشورهای در حال توسعه ۶۲/۵ میلیارد دلار در آمد داشته است (WTO ۱۹۹۱). حتی در کشور کاملاً توسعه یافته‌ای نظیر آمریکا درآمد ارزی حاصل از مسافرت و توریسم بیش از درآمد حاصل از صادرات اutomobil، کالاهای کشاورزی یا محصولات شیمیایی بوده است.

توریسم طبیعت که به نام «اکوتوریسم» نامیده می‌شود، پدیده نسبتاً تازه‌ای است که فقط بخشی از کل صنعت توریسم را نشان می‌دهد. اکوتوریسم به آن دسته از توریسم اطلاق می‌شود که مبتنی بر مسافرت هدفمند به مناطق نسبتاً طبیعی برای مطالعه، لذت جویی و استفاده معنوی از مناظر، گیاهان و جانوران و هر نوع جنبه فرهنگی معاصر یا گذشته موجود در این مناطق باشد. (Ceballos - Lascurain ۱۹۸۸). در دهه‌های اخیر این نوع توریسم به سرعت رو به رشد گذاشته است و تخمین زده می‌شود که در سال ۱۹۸۸ برای کشورهای در حال توسعه ۱۳ میلیارد دلار درآمد به ارمغان آورده است. توریسم طبیعت با توریسم انبوه و فراغیگیر تفاوت اساسی دارد؛ زیرا در توریسم طبیعت یا اکوتوریسم اثرات کمتری بر پیکر محیط زیست وارد شده و ضمناً این نوع فعالیت عوامل زیربنایی کمتری را طلب می‌کند. اکوتوریسم پدیده‌ای است که از طیف گسترده‌ای از گزینه‌های ویژه تشکیل شده و از یک بازدید علمی تا یک بازدید اتفاقی از یک منطقه طبیعی به عنوان فعالیت آخر هفتة یا بخش جنبي از یک مسافرت کلی و طولانی می‌توانند جنبه‌های مختلف اکوتوریسم را تشکیل دهند. بهمین دلیل در این راهنمای اصطلاحات توریسم متکی به طبیعت و اکوتوریسم متراوف هم گرفته شده‌اند.

II- مناطق حفاظت شده و پارکهای ملی:

۶- پارکهای ملی، پارک حفاظت از مناطق نسبتاً وسیع در گسترهای زیر احداث می‌شوند:

□ الف - یک یا چند اکوسیستم، که در اثر بهره‌برداریها یا چیرگی و اشغال انسان دگرگونی نیافته باشند. جایی که گونه‌های گیاهی و جانوری، نقاط ژئومورفولوژیکی و زیستگاه‌ها دارای ارزش‌های علمی آموزشی و تفرجگاهی خاص بوده یا دارای چشم اندازهای طبیعی با زیباییهای فوق العاده می‌باشند.

□ ب - ذیصلاح ترین مرجع کشور، برای جلوگیری یا حذف بهره‌برداریها یا اثرات چیرگی انسان در کل منطقه هر چه زودتر اقدام کرده و گامهای موثری در ارتقای جنبه‌های اکولوژیکی، ژئومورفولوژیکی یا وجوه زیبایی‌شناسی آن که موجودیت و احداث پارک وابسته به آنها است بر می‌دارد.

□ ج - بازدیدکنندگان مجاز ند تخت شرایط معینی برای استفاده‌های معنوی، آموزشی، فرهنگی و تفریجگاهی به این مناطق وارد شوند (IUCN ۱۹۹۰).

۷- از این رو پارکهای ملی بنابر تعریف فوق برای استفاده و بازدید عموم آزادند. در نوامبر سال ۱۹۶۹ در دهلى نو گرد همایی جهانی برپا شد و طی آن توافق گردید که استفاده‌های بازدیدکنندگان در چارچوب شرایط زیر محدود گردد.

استفاده‌های بازدیدکنندگان باید با نقش و کارکرد اصلی پارکهای ملی یعنی حفاظت از طبیعت از طریق یک سیستم زون‌بندی تلفیق گردد. برای این منظور باید زونی احداث شود که در آن جاده‌ها، راه‌های دسترسی یا ساختمانها، تسهیلات توریستی، امکانات تفریجگاهی، ساختمانها و تجهیزات اداری مستقر شوند. این زون ویژه توریستی و اداری، اگرچه برای حفاظت از طبیعت در نظر گرفته نشده است معهداً باید از نظر موقعیت و حدود طوری طرح ریزی شود که با نقش اصلی پارک که حفاظت از طبیعت است حداقل تعارض را داشته باشد. به علاوه با کنارگذاردن بخشهايی از مناطق بکر و مهار نشده در سراسر یا بخشی از پارکهای ملی برای نوع خاص و محدودی از توریسم، پارکهای ملی می‌توانند رضایت خاطر بیشتری برای بازدیدکنندگان فراهم کنند. (۱۹۹۰) (IUCN

۸- به هر حال انواع دیگری از مناطق حفاظت شده نیز در طبقات مختلف برای استفاده‌های تفریج و توریسم وجود دارند (جدول یک سیستم طبقه‌بندی مناطق حفاظت شده) و تفاوت این مناطق با یکدیگر در اهداف مدیریت آنها (به ویژه در مورد طیف منافعی که باید برای مردم محلی فراهم آورند) می‌باشد.

در این سند راهنمای اولیه « پارک ملی » و مناطق حفاظت شده متراffد هم در نظر گرفته شده‌اند و برای توصیف آن دسته از مناطق طبیعی به کار رفته که از نظر وضعیت حفاظتی با برخی از اشکال پذیرفته شده در سطح جهان که اجازه استفاده برای حد معینی از بازدید و توریسم را نیز می‌دهند همسنگ است. بنابراین عنوان مناطق حفاظت شده در این راهنمای بیانگر یک طبقه ویژه از سیستم طبقه‌بندی نبوده و می‌تواند هر نوع منطقه تحت حفاظتی را که ویژگی فوق را داشته باشد در برگیرد.

III- مفهوم راهنمای:

۹- در سال ۱۹۸۳ سازمان جهانی توریسم در مورد نقش توریسم در حفاظت از محیط‌زیست بیانیه‌ای کلی تهیه کرده و اعلامیه مشترکی را در مورد توریسم و محیط‌زیست با یونپ به امضاء رساند. با توجه به مفاد این دو سند و به منظور تشویق گسترش توریسم به شکل اصولی در پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده، سازمان جهانی توریسم (WTO) و یونپ، اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی را متعهد به تهیه راهنمای و دستورالعمل‌هایی در زمینه‌های زیر نمودند:

- شیوه‌ها و ابزار مشارکت مردم داخل و خارج از مناطق حفاظت شده برای اینکه از دستاوردهای رو به رشد اقتصادی - اجتماعی توریسم بهره‌مند گردند.
- تعیین سطح مطلوب توریسم برای پارکهای ملی.
- ارتقاء سطح مدیریت ارزش‌های طبیعی مناطق.
- تعیین امکانات زیربنایی مناسب توریسم در پارکهای ملی.
- فراهم آوری خدمات آموزشی و تفسیری مناسب و مطلوب برای بازدیدکنندگان.
- فراهم آوری زمینه افزایش سطح رضامندی بازدیدکنندگان از ارزش‌های پارکهای ملی.
- تعیین چگونگی تبدیل فعالیت توریستی به مکانیسمی برای خودگردانی مالی پارکها و در نتیجه وسیله‌ای برای حفاظت از طبیعت و منابع زنده.

IV- هدف و جهت راهنمای:

۱۰- راهنمای و دستورالعمل‌های زیر بدوً برای پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده کشورهای در حال توسعه فراهم گردیده است، با این امید که بتواند در احداث یا تجدید نظر طرح‌های مدیریت پارکها و مناطق حفاظت شده این کشورها سودمند واقع شود.

جدول (۱) - طبقه‌بندی مناطق حفاظت شده بر حسب هدف و مدیریت

(IUCN ۱۹۸۰)

از آنجاکه تمام مناطق حفاظت شده تا اندازه‌ای فعالیتهای موثر انسانی یا استفاده از منابع را کنترل می‌کنند می‌توان آنها را از نظر درجه و میزان کنترل، از یکدیگر تفکیک نمود. طبقه‌بندی زیر به ترتیب و بر حسب افزایش سطح مجاز استفاده انسان از مناطق تنظیم شده است.

۱- اندوختگاه علمی - ذخیره‌گاه طبیعت محدود شده.

Strict Nature Reserve / Scientific Reserve

این مناطق برای حفظ طبیعت و نگهداری فرایندهای طبیعی در شرایط دست نخورده و بدون هر گونه اختلال به منظور حفظ نمونه‌های اکولوژیکی معرف از محیط‌زیست طبیعی موجود، برای مطالعه علمی، نظارت پیوسته زیست محیطی، آموزش و همین‌طور برای نگهداری منابع ژنتیکی در حالت تکاملی و پویا احداث می‌شوند.

National Park

۲- پارکهای ملی :

برای حفظ مناطق طبیعی برجسته و مناظر با اهمیت ملی و بین‌المللی و استفاده‌های علمی و آموزشی و تفریجگاهی احداث می‌شوند. پارکهای ملی از مناطق طبیعی نسبتاً وسیعی که در اثر فعالیتهای انسان دگرگون نشده باشند و بهره‌برداریهای تجاری در آنها ممنوع باشد تشکیل شده‌اند.

۳- آثار طبیعی ملی - آثار برجسته طبیعی :

Natural monument / Natural Landmark

برای حفظ و نگهداری از سیماهای طبیعی مهم ملی به خاطر ارزش‌های ویژه و خصوصیات استثنایی آنها احداث می‌شوند. این مناطق نسبتاً کوچک بوده و حفاظت از سیماهای خاص آنها در کانون توجه مدیریت قرار دارد.

۴- اندوختگاه طبیعت مدیریت یافته - پناهگاه حیات وحش

Managed Nature Reserve / Wildlife Refuge

برای تضمین شرایط طبیعی مورد نیاز حفاظت از گونه‌ها، گروههایی از گونه‌ها، اجتماعات حیاتی یا سیماهای فیزیکی محیط‌زیست که در سطح ملی حائز اهمیت‌اند زمانی که برای پایداری خود نیاز به دخالت‌های خاص انسان داشته باشند احداث می‌شوند. بهره‌برداری کنترل شده از برخی منابع این مناطق ممکن است تا حدی مجاز باشد.

۵- چشم اندازهای حفاظت شده :

برای نگهداری از چشم‌اندازهای طبیعی با اهمیت ملی که معرف روابط هماهنگی بین انسان و زمین هستند احداث می‌شوند. در حالی که شیوه زیستی عادی مردم و فعالیتهای اقتصادی آنها فرصت‌های مناسبی نیز برای توریسم و تفرج بوجود می‌آورند.

۶- منابع اندوختگاه

برای حفاظت از منابع طبیعی منطقه برای استفاده‌های آتی و جلوگیری از فعالیتهای توسعه بیرونیه تا طرح ریزی هدفمند براساس اطلاعات مناسب احداث می‌شوند.

۷- منطقه حیاتی طبیعی - اندوختگاه انسان شناسی:

Natural Biotic Area / Anthropological Reserve

برای تضمین شیوه زندگی جوامعی که با محیط زیست خود روابط موزون و هماهنگی دارد و تداوم آن بدون تخریب طبیعت به وسیله تکنولوژی مدرن این دسته از مناطق احداث می‌شوند. بهره‌برداری از منابع به شیوه سنتی توسط جوامع بومی در این مناطق امری رایج است.

۸- مناطق تحت مدیریت استفاده چند جانبه - منابع تحت مدیریت:

Multiple - use management Area / Managed Resource

برای تضمین تولید پایدار آب، چوب، حیات و حشر، مرتع و تفرج همراه با حفاظت از طبیعت که بدؤاً جهت حمایت از فعالیتهای اقتصادی انجام می‌گیرد این مناطق احداث می‌شوند. اگر چه ممکن است نواحی خاصی نیز در این مناطق برای دستیابی به اهداف ویژه حفاظتی در نظر گرفته شوند.

فصل اول

هزینه‌ها و درآمدهای توریسم در مناطق حفاظت شده

I- نقش توریسم در پارکهای ملی کشورهای در حال توسعه

۱۱- پارکهای ملی علاوه بر شمار زیادی از کارکردهای خود (حفظ و حمایت از آبخیزها و خاکها، بهبود آب و هوای محلی، نگهداری جمعیت گونه‌های مهم گیاهی و جانوری، پژوهش‌های علمی، آموزشی، اصلاح شرایط زیست محیطی در مناطق پیرامونی و حفظ و نگهداری از ارزش‌های فرهنگی) در اکثر کشورهای درحال توسعه نقش با اهمیتی در ترویج توریسم دارند. بسیاری از این مناطق برای توریسم جهانی بویژه در آفریقای شرقی و جنوبی، کاستاریکا، اکوادور، هندوستان، نپال و اندونزی نقاط محوری به شمار می‌روند. در اغلب کشورهای آسیا و امریکای جنوبی توریسم در پارکهای ملی بدواند پدیده ملی محسوب می‌شده است. در حالی که تا چند سال

پیش توریسم خارجی در این پارکهای بعنوان هدف ثانویه بشمار می‌رفت. پارکهایی نظیر لاگازو^(۱) در برزیل و آرژانتین در سال بیش از ۲ میلیون بازدید کننده و عمدهاً از شهرهای مجاور می‌بذرجنند. ذخیره گاه سیبوداس^(۲) در جاوه، پارک ملی خائویایی^(۳) در تایلند و پارک ملی بهاراتپور^(۴) در هند از دیگر مناطق قابل ذکرند که از نظر توریسم و تفرج محلی بسیار حائز اهمیت‌اند.

۲- I- اقتصاد توریسم در پارکهای ملی

۱۲- در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و در حقیقت تمام مناطق حاره‌ای توریسم وابسته به طبیعت از اهمیت اقتصادی زیادی برخوردار است. جلوه‌ها و جاذبه‌های طبیعت بی‌اعتنای به اینکه پارکهای ملی برای توریسم مناسب هستند یا نه برای ترویج آن مورد استفاده قرار می‌گیرند. در کشورهایی که دارای جلوه‌های طبیعی استثنایی هستند توریسم اغلب به عنوان توجیهی برای ایجاد پارکهای ملی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در کنیا به عنوان مثال توریسم بزرگترین عامل جذب ارز خارجی به شمار می‌رود و در سال ۱۹۸۸ ارمغان توریسم برای این کشور ۴۰۰ میلیون دلار بوده است. در کشور رواندا در پارک ملی ولکانو^(۵) که مردم برای دیدن گوریلهای کوه‌زی از آن بازدید می‌کنند یک میلیون دلار ورودیه پرداخته‌اند و دو تا سه میلیون دلار نیز سایر هزینه‌های آنها برآورده شده است. در سال ۱۹۸۳ دولت نیپال از بازدیدکنندگان این کشور که عمدهاً برای دیدن سیمای جغرافیایی هیمالیا، طبیعت و فرهنگ آن به این کشور روی می‌آورند ۴۵ میلیون دلار به دست آورده است. درآمد مستقیم ارزی کشور اکوادور از پارک ملی گالاپاگوس در سال ۷۰۰ هزار دلار برآورده شده است، در حالی که توانایی جذب درآمدی بیش از ۲۵ میلیون دلار را در سال دارد (Lindberg ۱۹۹۱). الگوهای اقتصادی در پارک ملی آمبوسلی کنیانشان می‌دهند که ارزش هر شیر در سال از درآمدهای توریستی ۲۷ هزار دلار است. بر همین مبنای ارزش گله فیل‌ها صرفاً از نظر بازدید مردم در حدود ۶۱۰ هزار دلار در سال درآمد در بر دارد. این نوع حیوانات به عنوان یک جاذبه توریستی زنده حائز ارزش هستند در حالی که درآمد ناخالص شکار این حیوانات تنها

۱۰ درصد ارزش توریستی آنها را در نهایت می‌تواند تشکیل دهد. علاوه‌کل درآمد ناخالص پارک (عمده‌تاً از توریسم) در حدود ۴۰ دلار در هکتار در سال برآورد شده است که به چوچه با درآمد حاصل از اراضی کشاورزی قابل مقایسه نیست. خوب‌بینانه‌ترین برآوردها در مورد درآمد حاصل از اراضی کشاورزی ۸۰ سنت در هر هکتار در سال است.

۱۳- در میان مسئولین اجرایی حفاظت در افریقای شرقی اصل بدیهی وجود دارد، بدین مضمون که اغلب ورد زبانهاست: «ازش حیات وحش ضامن بقای اوست». ولی توریسم طبیعت در کشورهای توسعه یافته بیش از حد به تجارت پرسودی تبدیل شده است. به عنوان مثال سیستم پارک ملی ایالات متحده مدت‌ها است که به بزرگترین مرکز جذب توریسم در جهان تبدیل شده است، به طوری که در سال ۱۹۸۹ بیش از ۲۷۰ میلیون نفر بازدیدکننده را به سوی خود جلب نموده است (Baker ۱۹۹۰). پارکهای ایالتی (پارکهایی که توسط ایالتها تحت مدیریت قرار می‌گیرند و دولت فدرال در مدیریت آنها نقشی ندارد) بیش از ۵۰۰ میلیون بازدیدکننده را به سوی خود می‌کشند به طوری که در برخی از ایالتها جمعیت بازدیدکننده به ۵ برابر جمعیت خود ایالت می‌رسد. در کشور کانادا پارکهای ملی در سال بیش از ۲۰ میلیون بازدیدکننده را پذیرا می‌شوند و این در حالی است که شمار بازدیدکنندگان پارکهای ایالتی به بیش از ۴۷ میلیون می‌رسد (Prescott - Allen & Proscott ۱۹۸۶).

۱۴- در سال ۱۹۸۵ مجموعاً ۱۶۷/۵ میلیون شهروند امریکایی در رده‌های سنی ۱۶ سال و بیش از آن در فعالیتهای تفریحی شرکت کرده‌اند که به نوعی با حیات وحش نیز مرتبط بوده است. فعالیتهای مصرفی نظیر صید و شکار و فعالیتهای غیر مصرفی نظیر گردش، تماشا و عکاسی از جمله زمینه‌های تفریحی قابل ذکرند (U.S. Fish & Wildlife service ۱۹۸۸).
فعالیتهای تفریحی اخیر یعنی فعالیتهای غیر مصرفی نسبت به فعالیتهای مصرفی از هواداران بیشتری برخوردار بوده‌اند. بدین ترتیب که در مقابل ۵۰/۶ میلیون نفر که در صید و ۱۸/۵ میلیون نفر در شکار مشارکت داشته‌اند ۱۶۱ میلیون نفر حداقل از یک نوع فعالیت تفریحی غیر مصرفی بهره جسته‌اند. هزینه فعالیتهای تفریحی غیر مصرفی مردم آمریکا با احتساب رده‌های سنی ۱۶ سال و بیش از آن ۱۴ میلیارد دلار بوده است که ۴/۴ میلیارد دلار آن مربوط به هزینه‌های سفر بوده است. علاوه بر ارقام مربوط به پارکهای ملی و ایالتی فوق الذکر جمعیتی معادل ۲۹/۵ میلیون نفر از مردم امریکا در رده‌های سنی ذکر شده صرف‌فا برای

تماشا، عکاسی یا زندگی با حیات وحش دست به سفر زده‌اند. در این میان تماشای پرندگان از نظر تعداد هوادار نمونه‌وار است و زمینه تفریح و استفاده برای ۲۵ میلیون نفر از اهالی غیر بومی را فراهم کرده است. تعداد سفرهای ۲۹/۵ میلیون نفری که برای استفاده‌های غیر مصرفی روی آورده‌اند بالغ بر ۲۷۶ میلیون مورد می‌شود که آنها را از محل سکونت خود به سوی مناطق مورد دلخواه خود کشانده است. در این میان یک میلیون و صد و سی هزار شهروند امریکایی در سال ۱۹۸۵ به قصد تفریح به خارج از کشور مسافرت کرده و جمعاً بیش از ۸ میلیون روز را در خارج به سر برده‌اند. چنانچه هزینه هر شهروند امریکایی در خارج از کشور در طول سفر اکوتوریستی خود ۱۰۰ دلار باشد در این صورت شهروندان امریکایی در سال ۱۹۸۵ برای تمام کشورهای خارجی بهای بیش از ۸۰۰ میلیون دلار پرداخته‌اند.

۱۵- منابع اقتصادی - اجتماعی توریسم در پارکهای ملی می‌تواند بسیار چشمگیر باشد. در این راهنمای قصد برآن نیست که از کل منابع اقتصادی - اجتماعی توریسم تجزیه و تحلیلی مشروح به عمل آید. برای آگاهی از آن می‌توان به تجزیه و تحلیل لیندبرگ و بو (1990 BOO و 1991 Lindberg) مراجعه شود. ولی می‌توان به طور گذرا حداقل به موارد زیر اشاره کرد:

- توریسم در سطح محلی ایجاد اشتغال می‌کند. این اشتغال مستقیماً هم مربوط به خود بخش توریسم و هم مربوط به بخش‌های متنوع حمایت و مدیریت منابع می‌شود.
- توریسم صنایع سود آور محلی را توسعه می‌بخشد و در سطح محلی از طریق احداث هتلها، رستورانها، سیستمهای حمل و نقل، صنایع دستی و ارمنانهای محلی و خدمات راهنمایی به منطقه رونق می‌دهد.
- توریسم سبب جذب ارز خارجی می‌شود و از این طریق نیز به اقتصاد محلی و منطقه کمک می‌کند.
- توریسم به اقتصاد محلی تنوع بخشیده و به ویژه در مناطق روستایی که شغل کشاورزی ممکن است کافی یا پراکنده باشد توریسم می‌تواند تنوع اشتغال را وسعت بخشد.
- توریسم به اقتصاد محلی از طریق ایجاد تقاضا به تولیدات کشاورزی مساعدت کرده و سبب تزریق سرمایه می‌شود.
- توریسم سبب بهبود شبکه حمل و نقل، ارتباطات و عوامل زیر بنایی شده و به همراه

خود به مردم محلی سود می‌رساند.

● از آنجاکه مناطق حفاظت شده توسعه یافته برای توریسم شاخصهای بارزی برای هر کشور به شمار می‌روند دولتهاي محلی ممکن است مایل باشند منابع دیگری را برای توسعه در اراضی پیرامونی اختصاص دهند.

● توریسم سبب بهره‌برداری سودمند از اراضی می‌شود که برای کشاورزی به عنوان زمینهای حاشیه‌ای به شمار می‌روند و بدین ترتیب باعث می‌شود که گستره‌های بزرگی از اراضی با پوشش طبیعی باقی بمانند.

● توریسم سبب انتقال فرهنگها به یکدیگر شده و زمینه ارتباطات را در بعد جهانی فراهم کرده و سطح درک مردم را از فرهنگ یکدیگر ارتقاء می‌دهد.

● چنانچه توریسم خوب هدایت شود می‌تواند بعنوان مکانیسمی برای خودگردانی پارک و در نتیجه ابزاری برای حفاظت از میراثهای طبیعی به شمار می‌آید.

● توریسم امکانات تفریجگاهی مناسبی را فراهم می‌کند که می‌تواند مورد استفاده جوامع محلی و همین طور بازدید کنندگان داخلی و خارجی قرار گیرد.

● توریسم بدلیل دستاوردهای ملموس خود و سیله‌ای برای متلاعنه کردن مسئولین دولتی و عموم مردم در خصوص اهمیت حفاظت از مناطق طبیعی است.

۱۶- این فواید بویژه زمانی خود را بر جسته تر نشان می‌دهند که مناطق حفاظت شده اختصاص یافته به توریسم از نظر سایر استفاده‌های ناظر کشاورزی دارای کمترین فایده‌مندی بوده یا هیچگونه ارزشی ندارند. این فواید هر چقدر دسترسی به سایر مناطق تفریجگاهی بیشتر کاهش یابد ارزش بیشتری پیدا خواهد کرد. بعلاوه توریسم چنانچه خوب طرح ریزی و مدیریت شود (همان چیزی که در حقیقت در حیطه اکوتوریسم است) نه تنها آلوده کننده نیست بلکه تجدید شونده هم است.

۱۷- چنانچه توریسم در برنامه‌های دولت بویژه در کشورهای جهان سوم اولویت بالایی را پیدا کند در این صورت لازم است کلیه تلاشها برای مشارکت موثر مردم محلی در فعالیتهای توریسم بکار گرفته شود. معمولاً مردم روستایی که در نزدیکی مناطق حفاظت شده زندگی می‌کنند دارای درآمد کمی بوده و گزینه‌های اقتصادی پایدار زیادی ندارند. اکوتوریسم می‌تواند برای این دسته از مردم گزینه اقتصادی با ارزشی به شمار آید. امتیاز دیگری که اکوتوریسم

برای آنها دارد این است که آنها را می تواند به عوامل اجرایی مؤثری در حفاظت از مناطق طبیعی تبدیل نماید و چون رفاه آنها وابسته به حفظ کیفیت طبیعی محیط زیست است از هیچگونه تلاشی در حفاظت از آن دریغ نخواهد کرد. مردم محلی از دانش تجربی و عملی زیادی در مورد محیط طبیعی منطقه خود بروخوردارند که از اجداد خود به ارث برده‌اند و با مقداری آموزش می توانند به راهنمایان بسیار خوبی در مورد طبیعت پیرامون خود تبدیل شوند. ضمناً می توانند مستقیماً در فعالیتهای اقتصادی وابسته به توریسم نظیر اداره هتلها و رستورانها و سایر خدمات توریستی نیز مشارکت داشته باشند. در بسیاری از موارد سازمانهای جوامع محلی می توانند از طریق آموزش‌هایی مناسب در زمینه اداره و مدیریت، همانند صاحبان امتیاز خدمات توریستی عمل کنند.

۳- I- واگذاری و اعطای امتیازات:

۱۸- بطور معمول مسئولین مناطق حفاظت شده به ویژه در کشورهای کم توسعه یافته فاقد منابع فنی، تشکیلاتی و اقتصادی لازم برای مدیریت موثر و توسعه فعالیتهای توریستی در مناطق حفاظت شده‌اند. از این رو در بسیاری از موارد به نفع مسئولین پارک‌ها است که برای برخی از فعالیتهای توریستی (نظیر احداث ساختمانهای مختلف، رستوران‌ها و فروشگاه‌های صنایع دستی، میادین اسب‌سواری، قایق سواری، کوهنوردی سازمان یافته، تورهای تماشای پرندگان، هدیه فروشی‌ها (هدیه سراها)، کتاب فروشی، گردشگاری سازمان یافته و سایر کالا و خدمات مورد نیاز برای حمایت توریسم)، برای برخی از افراد یا شرکتها یا اجتماعات محلی حق امتیاز بگیرند. بدیهی است گرفتن اختیار و تحقق بی عیب و نقص و همانگ فعالیتهای فوق و ثمر بخشی آنها برای صاحبان امتیاز زمانی امکان‌پذیر است که مناطق حفاظت شده بطور عام و زمینه‌های فوق بطور خاص دارای طرحهای مدیریت مناسب باشند. بعلاوه این طرحها برای مسئولین نیز جهت اجرای قوانین، ضوابط و دستورالعمل‌ها اهمیتی حیاتی دارد. با استفاده از این امتیازات جوامع بومی می توانند از توریسم طبیعت به درآمدهای زیادی دست یافته و چون زندگی آنها به این امر وابسته است به بهترین محافظین پارک نیز تبدیل می شوند.

اعطای امتیازات همراه با ورودیهای می توانند به مکانیسمی برای خود گردانی مالی مناطق حفاظت شده که شدیداً به آن نیاز داشته و به محضر کاهش بودجه دولت در مضيقه قرار

می‌گیرند تبدیل شوند.

- ۴- فواید اقتصادی و اجتماعی توریسم در پارکهای ملی دریایی

۱۹- فعالیتهای گذران فراغت و تفریحی نظیر شنا، آفتاب گرفتن و غواصی و موج سواری، توریستها را به کشورهای کوچکی می‌کشاند که اغلب آنها چیز دیگری برای عرضه ندارند. به طور مثال زیبایی طبیعی جزایر شیسل، سواحل ماسه‌ای، آبسنگهای مرجانی و تاریخ طبیعی غنی برگ برنده این کشور در جذب توریست به شمار می‌روند. هر ساله میلیونها نفر از آمریکا، ژاپن و اروپا به منظور استراحت، آفتاب گرفتن و فعالیتهای تفریحی نظیر شنا، موج سواری، اسکی روی آب، ماهیگیری و استفاده از غذاهای دریایی به جزایر کارائیب، اقیانوس آرام و سواحل مدیترانه و فلوریداروی می‌آورند. توریسم در این مناطق صنعت عمده‌ای را تشکیل می‌دهد که اشتغال، درآمد و ارز را به این کشورها به ارمغان آورده است. از این رو بی‌دلیل نیست که در کشورهای ساحلی به عنوان بخشی از طرحهای ملی مناطق حفاظت شده برای توسعه توریسم، تحت طرحهای مدیریت مناسبی قرار می‌گیرند. پارکهای دریایی نه تنها در جلب توریسم کشش زیادی ایجاد می‌کنند بلکه در صورت مدیریت صحیح در حفظ کیفیت منابع تفرج که عامل اصلی جذب توریسم به شمار می‌روند می‌توانند بسیار موثر واقع شوند.

۲۰- مناطقی که دارای آبسنگهای مرجانی حفاظت شده نظیر نواحی زیر هستند در پرتو ترویج توریسم از سودهای کلانی برخوردار گشته‌اند: جزایر آنتیل در هلند (پارک دریایی بونایر^(۱)) از جمله مناطقی است که توریستهای زیادی به خاطر غواصی به آن روی می‌آورند. جزایر شیسل^(۲) (پارک دریایی و ملی سنت آن^(۳)) نیز از دیگر مناطقی است که نه تنها افراد بومی بلکه توریستها برای شنا، غواصی، گشت و گذار و دیدن دنیای زیر آب با قایقهای کف شیشه‌ای به این جزایر سرازیر می‌شوند. امروزه درآمدهای مردم جزیره‌تای^(۴) در فیجی افزایش زیادی یافته است. در این جزیره فعالیتهای توریستی گسترش زیادی پیدا کرده و کلیه افرادی که حق امتیاز صید داشته‌اند هم اکنون در مدیریت هتلها و اجاره قایقهای مشغول شده‌اند. جزیره

کوژامل^(۱) (در کارائیب مکزیک) به مرکز جذب توریستهای تبدیل شده که برای دیدن ماهیان آبسنگهای مرجانی روی می‌آورند. کینا (پارک ملی و اندوختگاه مالیندی و اتامو^(۲)) کشوری است که از راه توریسم به ویژه از طریق هزینه‌های راهنمای، کمپینگ، اجاره قایق و سایر وسایل و هزینه‌های هتل داری به درآمدهای کلانی دست یافته است. به علاوه این کشور توانسته با ایجاد اشتغال در هتلها، تربیت راهنمای و قایقرانها درآمدهای جنبی دیگری نیز کسب نماید.

۲۱- برخی از پارامترهایی را که می‌توان در برآورد فواید پولی مناطق حفاظت شده ساحلی و دریایی استفاده کرد عبارتند از:

- کل ورودیه و پول دریافتی برای صدور مجوز بازدید از مناطق حفاظت شده می‌تواند در برآورد ارزش اقتصادی توریسم به کار گرفته شود. این هزینه‌ها شاخصهایی برای نشان دادن تمایل مردم به پرداخت بهای تفرج در منطقه نیز به شمار می‌روند.

- توانایی کل در اسکله یا ارزش خرده فروشی صید در اسکله: برای محاسبه سهم منطقه حفاظت شده در ارتباط با درآمدهای شیلات (به عنوان مثال ارزش اقتصادی مناطق تولید مثلی یک منبع شیلاتی).

- کل درآمد حاصل از امکانات تفریحی، تجاری، تسهیلات اقامت، غذا و حمل و نقل برای برآورد سهم منطقه حفاظت شده در ارتباط با صنایع وابسته و پشتونه.

- کل تجهیز هتل‌ها، فراورده‌های تولیدی و بسته‌بندی آنها، کارخانجات تولید و شبکه توزیع وسایل، زمینه‌های اشتغال و از جمله راهنمای در صنایع وابسته به مناطق حفاظت شده.
- کل هزینه‌های احتمالی مربوط به صدمات وارد شده به اموال و سرمایه‌ها (جاده‌ها، ساختمانها، دامها و محصولات زراعی) که در اثر صدمات حاصل از طوفانها تشیدی می‌شوند؛ (به عنوان مثال بعد از پاکتراسی یا پرکردن جنگلهای مانگرو، اختلال در پوشش گیاهی پهنه‌ای ماسه‌ای یا تخریب آبسنگهای مرجانی) می‌تواند در برآورد منافع سالیانه کنترل صدمات طوفانهای طبیعی به کار گرفته شود.

- همان گونه که هو ف اشمیدت (Hofschmidt ۱۹۸۳) خاطرنشان کرده است. «حفظت از سیستمهای طبیعی» تا حدی براساس هدفهای اجتماعی که به صورت کمی و پولی قابل

بیان نیستند توجیه پذیر خواهند بود. نمونه های زیر از آن جمله اند:

- تعداد دانش آموزان یا گروه های دانش آموزی در رده های سنی مختلف و تعداد آموزش کده های ذیر بسط در بازدیدهای آموزشی می تواند ارزش مناطق حفاظت شده را از نظر آموزشی به ویژه در صورت وجود آماری از بازدیدکنندگان در قبل و بعد از احداث مناطق حفاظت شده نشان داده و سهم مستقیم حفاظت را در آموزش برآورد نماید.
- تعداد پژوهشگران، پژوهش های پژوهشی، پایان نامه ها و نشریاتی که منتشر می شود می تواند تخمینی در مورد ارزش مناطق حفاظت شده در امر پژوهش بدست دهد
- تعداد نهضرات، اتوبوسها، قایقهای یا گروه های بازدید کننده از مناطق حفاظت شده میزان استفاده را نشان می دهد. چنانچه بر حسب کلی یا درصد جمعیت این موارد محاسبه شوند می تواند تخمینی از ارزش اجتماعی این مناطق را بدست دهد.

۵-۱- اثرات منفی توریسم بر پارک های ملی

- ۲۲- با اینحال پارک های ملی و مناطق حفاظت شده در برابر خطرات ناشی از مدیریت نامطلوب، فشار جوامع پیرامونی و بهره برداری بی رویه توریستها مصون نیستند. امروزه یکی از حادترین مضلاتی که پارک های ملی و مناطق حفاظت شده با آن روبرو هستند چگونگی مقابله با افزایش روزافزون بازدیدکنندگانی است که در پی استفاده های تفرجگاهی از محیط زیست طبیعی هستند.
- ۲۳- بسیاری از مناطقی که مورد استفاده اکوتوریستها قرار می گیرند اغلب از اکوسیستمهای شکننده و آسیب پذیر تشکیل شده اند که به هیچ وجه آشفتگی ها و ناهنجاری های سنگین را بر نمی تابند. بعنوان نمونه طرح مدیریت اصلی پارک ملی گالا پاگوس حداکثر بازدیدکنندگانی را که در نظر گرفته ۱۲ هزار نفر است. در حالی که تعداد بازدیدکنندگان آن از ۷۵۰۰ نفر در سال ۱۹۷۵ به ۳۲۵۹۵ نفر در سال ۱۹۸۷ افزایش یافته است (Lindberg ۱۹۹۱).

باورند که این نوع استفاده بی رویه و غیر قابل کنترل می تواند اثرات بسیار مخربی بر محیط زیست این پارک بر جای گذارد.

۲۴- در پارهای از موارد توریسم اثرات زیانباری روی حیات وحش مناطق حفاظت شده بر جای می گذارد. به عنوان نمونه بر اساس گزارشات موجود فعالیت شکار یوزپلنگها و شیرها هنگامی که به وسیله بیش از شش وسیله نقلیه بازدیدکنندگان محاصره شده باشند کاهش می یابد. در هر دو پارک آنапورنا^(۱) و ساگارماتا^(۲) بازدیدکنندگان و مسافران، منابع طبیعی موجود در این دو پارک را به شیوه های غیر اصولی و مخربی مورد استفاده قرار می دهند. قطع اشجار برای تهیه هیمه و هیزم را در این دو پارک تخریب زیست محیطی شدیدی را به بار آورده است.

۲۵- سایر پیامدهای منفی بالقوه ای که در اثر استفاده توریستی به وجود می آید به قرار زیرند:

- مردم محلی ممکن است این طور تصور کنند که مناطق حفاظت شده قبل از آنکه برای آنها احداث شده باشد برای غیر بومی ها ایجاد شده است. سایر پیامدهای اجتماعی و فرهنگی که توریسم می تواند در برداشته باشد در بررسی های دانشگاه ساوت پاسیفیک (۱۹۸۰) به طور مژروح جمع بندی شده اند.

- بسیاری از مناطقی که دارای ارزش حفاظتی زیادی هستند برای توریستها جاذبه کمتری دارند (به عنوان نمونه گستره وسیع جنگلهای حاره و مردابهای مانگرو). از این رو ممکن است سازمانهای دست‌اندکار مدیریت به این مناطق توجه کمتری نشان دهند.

- چنانچه تصمیم گیران به این باور رسیده باشند که پارکها قبل از هر چیز برای درآمدهای اقتصادی احداث می شوند و در این صورت اگر انتظارات آنها در این راستا برآورده نشود ممکن است در پی سایر استفاده های سودآور از منطقه برآیند.

- دولتها ممکن است برای دستیابی به حداکثر درآمد اقتصادی از پارک های ملی به توسعه غیر اصولی دست زده و با ایجاد هتل های بزرگ، شاهراه ها و زمینهای گلف تلاش کنند بازدیدکنندگان بیشتری را جلب نمایند. بدیهی است این گونه اقدامات می تواند ارزش های طبیعی منطقه را کاهش داده و در نهایت پارک ملی را به منطقه ای برای استفاده های انبوه توریستی تبدیل کند و هدف حفاظت از منطقه تحت الشعاع هدفهای توریستی قرار می گیرد.

۶-۱- تعادل پیامدهای مثبت و منفی توریسم.

فواید توریسم در پارکهای ملی می‌تواند بسیار قابل توجه باشد ولی اثرات سوء آن نیز اجتناب ناپذیر بوده و با اثرات مثبت توریسم آمیخته است. به همین دلیل لازم است که اثرات سوء توریسم بر مناطق از طریق طرح ریزی دقیق و مدیریت موثر بر طرف شود.

اصل راهنمای برای توسعه توریسم در پارکهای ملی این است که منابع طبیعی و انسانی طوری تحت مدیریت قرار گیرند که ضمن ارتقاء سطح بهره‌مندی بازدیدکنندگان، پیامدهای منفی توسعه توریسم نیز، به حداقل خود برسد. دستیابی به این هدف مستلزم ارزیابی پتانسیل پیامدهای منفی و تجزیه و تحلیل خردمندانه از چگونگی کنترل این پیامدها است. اشتباهاتی که در توسعه توریسم مناطق حفاظت شده در سراسر جهان صورت گرفته شواهد عینی زیادی از صدمات را نشان می‌دهد.

در جدول (۲) فهرستی از پیامدهای منفی بالقوه یا بالفعل توریسم ارائه شده است.

جدول (۳) - اثرات بالقوه زیست محیطی توریسم در مناطق حفاظت شده: انواع پیامدهای منفی ناشی از بازدید کنندگان که باید کنترل شوند.

(Thorsell ۱۹۸۴)

عامل موثر	پیامدهای کیفیت طبیعی	تفسیر و توجیه
ازدحام بی روده	نشش زیست محیطی، تغییر در رفتار حیوانات	نهیج، تحریک و آزار، کاهش کیفیت محیط طبیعی / به محدود کردن ظرفیت پردازش نامناسب و مقررات همتری نیاز دارد.
توسعة بی روده	تمسخرهای روسایی، افزایش ساختارهای مصنوعی	توسعة نامطلوب و ناموزن شهری
تفرج: قابق موثری	ایجاد اختلال در زندگی حیات وحش	ایجاد اختلال در زندگی حیات وحش ناشری ندارد
صبد پیاده روی	ایجاد اختلال در زندگی حیات وحش	ایجاد اختلال در زندگی حیات وحش از غولانه سازی و تخم‌گذاری سطح آسیب پذیری پرندگان را افزایش می‌دهد. دارای الودگی صدای رقابت با برداورهای طبیعی (طعمه خواران) استفاده بی روده و فرسایش در تریلها و مسیرهای دسترسی.
الودگی: صدای دیوار و غیره	احتلال در صدای طبیعی	عصبیت و تحریک حیات وحش و پارکینگان به مناظره افتادن بهداشت وزیبایی منطقه
زباله و پس مانند	آسیب رسانی به سیماهی طبیعی مناظر، عادت دادن حیوانات به زباله خوری	از بین رفتن سیماهی طبیعی
تخریب و انهدام	اصحه دیدن امکانات و از بین رفتن منابع	از دست رفتن عادات طبیعی حیوانات
تغییر در رفتار حیوانات و خطر برای توریستها		

عامل موثر	پیامد بروکنیت طبیعی	تفسیر و توجیه
وسایل نقلیه: رساندگی در خارج از جاده	مرگ و میر حیات وحش آسیب دیدگی خاک و پوشش گیاهی	تعییرات اکولوژیکی، اختلالات حاصل از گرد و غبار در زندگی حیات وحش اختلال در زندگی حیات وحش
عامل منفرد: جمع اوردی از معان	صدفها، مرجانها، شاخهای، تروفهای و گیاهان نادر تماثل با جریان طبیعی انرژی / انبوی زیستگاه‌هایی خرد ویره لکه‌دار شدن زیستیها	ازین رفتن جاذبه‌های طبیعی، اختلال در فرآیندهای طبیعی مرگ و میر گونه‌های حیات وحش کوچک و تخریب زیستگاه از دست دادن زیستگاه و اینجا دزه کش خطوط برق تجمیع غیر طبیعی همراه این کالوئنهای آسیب دیدگی جابجایی خاک پوشش گیاهی
واسایل رساندگی همگانی اشتفتگی در سیستم طبیعی پارک جنواران غیر بومی	رقات با گونه‌های حیات وحش تصویعی وارد شدن گیاهان و بنویان غیر بومی	سر در گمی همگانی اشتفتگی در سیستم طبیعی پارک

فصل دوم

ملاحظات توریسم در انتخاب مناطق برای پارکهای ملی

۱-۲- توان توریسم

-۲۸- در بسیاری از کشورها توریسم در احداث مناطق حفاظت شده نقش عمده‌ای ایفاء می‌کند و توان توریستی در فرایند انتخاب، یک عامل بسیار مهم می‌باشد. برخی از فاکتورهایی که یک منطقه را برای بازدید کنندگان جذاب می‌سازد بصورت فهرست در (جدول ۳) نشان داده شده‌اند. شمار روز افزونی از مردم برای گذران تعطیلات خود در جستجوی تفریح در کشورهای گرم تروپیکال هستند. آنها خواهان دیدن چیزهای متفاوت، جدید، تماشایی و چیزهایی که ارزش

عکس برداری داشته باشند هستند. گاهی آنها دوست دارند خیلی راحت و با کمترین تلاش مسافرت کنند و در بسیاری از موارد می خواهند ماجراجوییها را با فعالیتهای گذران فراغت نظیر حمام آفتاب، شنا و حتی خرید در هم آمیزند.

۳۹- در نتیجه موفق ترین برنامه توریستی ترکیبی از چند سرگرمی (ورزش، حیات و حش، آداب و رسوم محلی، مناطق تاریخی، مناظر جالب، غذا، رقص و مهمتر از همه آب یعنی دریا، دریاچه، رودخانه، استخرهای شنا و آبشارها) هستند که تماماً دارای ارزش تفریحی بالایی به ویژه برای توریسم محلی هستند) است.

۴۰- به هر حال در سالهای اخیر در کشورهای توسعه یافته گرایش جدید و روبه رشدی نیز دیده می شود و آن هم علاقه مردم این کشورها به بازدیدهای گروهی و تورهای خاصی است که آنها را به دیدن سیماهای طبیعی و فرهنگی غیربومی می برد که عمدتاً در کشورهای در حال توسعه دیده می شوند. این پدیده نوظهور، شمار فراوانی از توریستها را به پارکهایی که تا کنون مورد بازدید قرار نگرفته‌اند نظری پارک ملی ساگارماتا^(۱) (نیپال) جزایر کومodo^(۲) (اندونزی) مانو^(۳) (پرو) جزایر کالاپاگوس^(۴) (اکوادور) آبشار لاگوزو^(۵) (برزیل - آرژانتین) و پناهگاههای نهنگ خاکستری در باجا كالیفرنیا^(۶) (مکزیک) می کشاند.

۴۱- در مناطق حفاظت شده توان توریستی متناسب با افزایش هزینه، زمان مسافرت، کاهش راحتی یا تهدید خطر در مسیر دسترسی به سرعت افت پیدا می کند. پارک ملی نایروبی در کنیا نسبت به سایر پارکها از سطح تقاضای توریستی بیشتری برخوردار است. زیرا این پارک نزدیک‌ترین پارک به پایتخت محسوب می شود و به سهولت قابل دسترسی است. زیستگاههای طبیعی متنوع، حفاظت شده و تقریباً نزدیک در سیستم پارکهای کاستاریکا این کشور را برای گروههای هوایخواه اکوتوریسم بسیار مطلوب و مشهور ساخته است.

۴۲- حیات و حش به عنوان یک جاذبه توریستی در مقیاس وسیع در افریقا و بخشهایی از آسیا نعمتی برای این کشورها و همین طور توریستها است. حیوانات مشخصی نظیر شیر، پلنگ، ببر، فیل، کرگدن و گوریل بسیار مورد توجه بازدیدکنندگان قرار دارند در حالی که آنچه نظر

1- Sagarmatha

2- Komodo

3- Manu

4- Galapagas

5- Iguzu

6- Baja California

دانشمندان را به خود جلب می‌کند بیشتر گونه‌هایی با درخشش کمتر هستند. اعتماد داشتن نیز بسیار مهم است. زیرا این کافی نیست که شما بدانید شانس دیدن یک ببر را خواهد داشت. بازدیدکنندگان اغلب دوست دارند به آنها این تضمین معقول داده شود که حتماً یک ببر را خواهند دید.

۳۳-به علاوه ممکن است سطح انتظار برخی از بازدیدکنندگان به دلیل دیدن فیلمهای باشکوه و زیبای تلویزیونی از زندگی حیات و حش که در بهترین پارکها، با بهترین امکانات فنی با صرف پول و زمان زیادی تهیه می‌شوند، بالا برود. در این صورت دیدن ذخیره گاههایی با کیفیت پایین تر ممکن است آنها را ارضانکند. در چنین شرایطی یک راه حل این است که از وجود راهنمای مطلع، با تجربه و ترجیحاً راهنمای محلی استفاده شود تا هم شانس دیدن حیات و حش بیشتر شود و هم جذابیت بیشتری پیدا کند. ولی برخی از نظر دسترسی آسانتر بوده و گستره تماشای حیات و حش بسیار وسیع است و به همین دلیل استفاده از این زیستگاه‌های نیز می‌تواند موثر باشد.

۳۴-جنگلهای انبوه بارانی در نگاه اول ممکن است برای بسیاری از بازدیدکنندگان عاری از هر گونه حیات و حش باشند؛ در حالی که می‌توان از طریق برخی تمهیدات نظری نمایش تصویری، راههای هوایی، برجهای دیده‌بانی، مراکز تفسیری، استفاده از راهنمای محلی و بومی، عبور از رودخانه، کومهزادن این مناطق را برای بازدیدکنندگان بسیار جذاب نمود. چنانچه این مناطق بخواهند از نظر حیات و حش با ساوانهای افریقا و از نظر مناظر باشکوه با هیمالیا رقابت کنند لازم است موارد فوق در نظر گرفته شوند.

۳۵-نقش مدیریت مناطق حفاظت شده در فراهم آوری اهداف و امکانات توریستی باید در هماهنگی نزدیک و تنگاتنگ با مستولین توریسم ملی و منطقه‌ای مدنظر قرار گیرد. سازمان توریستی ممکن است برای توسعه امکانات توریستی ذخیره گاهها گاهی اوقات مساعدت مالی کند. مدیران مناطق حفاظت شده باید در مورد محدودیتهای مناطق حفاظت شده از نظر پذیرش بازدیدکنندگان و ظرفیت برد آنها به مراجع و مستولین توریستی توضیح دهند. چنانچه کنترل دقیق روی این امر صورت نگیرد و تعداد بازدیدکنندگان از ظرفیت برد منطقه تجاوز کند پیامدهای تخریبی استفاده انبوه بازدیدکنندگان از پارک می‌تواند بسیاری از منابع آن را که

موجودیت توریسم به آنها وابسته است به نابودی بکشاند. به عنوان مثال در پارک ملی آمبوسلی^(۱) در کنیا ازدحام و ترافیک بیش از اندازه ناشی از انبوی بازدیدکنندگان در یک منطقه کوچک و جمع شدن شمار زیادی از وسایل نقلیه سبب وارد شدن استرسهای شدید بر گونه‌های حساسی نظیر یوزپلنگ، تخریب زیستگاه و کاهش سطح رضامندی بازدیدکنندگان گردیده است (Gov.of Kenya ۱۹۸۱). وضع مشابهی نیز در مردم هیمالیا وجود دارد و محدودیتها بی که دولت نپال بر بازدیدهای پارکهای کوهستانی خود اعمال می‌کند تلاشی برای تنظیم و کنترل پیامدهای استفاده بی‌رویه از منطقه به شمار می‌رود.

جدول (۳)- فهرست عواملی که قابلیت یک منطقه حفاظت شده را
برای توریسم نشان می دهد.

(Mackinnon et al 1987)

آیا منطقه حفاظت شده:

- به یک فروگاه بین المللی یا یک کانون عمدۀ توریستی نزدیک است؟
- تقریباً نزدیک است؟
- دور است؟

آیا مسافت به منطقه:

- ساده و راحت است؟

- به کمی تلاش احتیاج دارد
- دشوار و مخاطره آمیز است

آیا منطقه از گونه های زیر برخوردار است:

- گونه های برجسته و جذاب؟
- سایر حیات وحش جالب؟
- حیات وحش معروف و نمونه؟
- حیات وحش متمایز؟

- امکان دیدن موارد فوق از طریق پیاده روی، قایق یا پناه گرفتن وجود دارد؟

آیا امکان دیدن حیات وحش:

- تضمین شده است؟
- معمولاً وجود دارد؟

- شانسی است یا کاملاً به فصل وابسته است؟

آیا منطقه جلوه های زیر را دارد:

- جلوه ها و سیماهای متمایز و جالب؟
- بیش از یک سیمای جالب دارد؟
- یک سیمای عمدۀ و جالب دارد؟

سطح مطلوبیت (استانداردها) غذا و امکانات منطقه در چه حدی است:

- دارای مطلوبیت بالا است؟
- از مطلوبیت کافی برخوردار است؟

• فاقد مطلوبیت متعارف است؟

آیا منطقه از ویژگیهای اضافی زیر برخوردار است:

• ارزش‌های فرهنگی بالایی دارد؟

• از برخی جذابیتها فرهنگی برخوردار است؟

• دارای جذابیتها فرهنگی قلیل است؟

آیا منطقه از قابلیت زیر برخوردار است:

• از نظر جاذبه منحصر به فرد است؟

• کمی متفاوت است؟

• مشابه سایر اندوختگاهها است؟

آیا منطقه دارای امکانات زیر است:

• امکانات تفریحی ساحلی یا کنار دریاچه‌ای است؟

• رودخانه، آبشار یا استخرهای شنا؟

• تفریح دیگری ندارد؟

آیا منطقه به اندازه کافی نزدیک به سایر کانونهای مورد علاقه توریستی هست که به عنوان

بخشی از چرخه توریستی محسوب شود؟

• بله، دارای سایر مناطق جذاب هم هست.

• دارای توان متوسطی است.

• چنین توانی ندارد یا کم دارد.

آیا محیط پیرامونی منطقه:

• مناظر زیبا یا جاذبه سرشته دارد؟

• کاملاً جذاب است؟

• جاذبه معمولی دارد؟

مقدمه

فصل سوم

محدودیتهای استفاده: ظرفیت برد توریسم

۳۶- پس از آنکه منطقه‌ای به عنوان پارک ملی انتخاب شد برای تضمین استفاده پایدار ضروری است که ظرفیت آن دسته از اراضی که به جذب توریسم تخصیص پیدا می‌کند تعیین شود. سازمان جهانی توریسم، یونپ و دیگر سازمانهای ذیربطری به این مسئله اهمیت و توجه زیادی نشان داده‌اند. (از جمله می‌توان از گزارش فنی و مشترک سازمان جهانی توریسم - یونپ ۱۹۹۱ درباره ظرفیت برد توریسم و محیط زیست نام برد). در اینجا تنها به ارائه خلاصه‌ای از

عوامل اصلی موثر در تعیین ظرفیت اکتفا می‌شود.

۱- III - تعریف ظرفیت برد

۳۷- «ظرفیت برد» سطح استفاده از یک منطقه برای بازدید است به طوری که با کمترین تاثیر روی منابع بتواند بیشترین رضایت را برای بازدیدکنندگان به ارمغان آورد. مفهوم فوق بدین معنی است که برای استفاده بازدیدکنندگان باید محدودیتی وجود داشته باشد. ظرفیت برد به وسیله فاکتورهای زیادی برآورده و تعیین می‌شود که در نهایت این فاکتورها به مجموعه تصمیم‌های ذیربسط در اداره منطقه از نظر سطح استفاده پایدار وابسته است. عوامل عمده در برآورده و تخمین ظرفیت برد عبارتند از:

- الف - عوامل زیست محیطی
- ب - عوامل اجتماعی
- ج - عوامل مدیریت

۳۸- پژوهشگری به نام بولون (Biullon 1985) برای تعیین ظرفیت برد توریستی یک منطقه معین فرمولی را ارائه نموده است که در آن از تقسیم وسعت منطقه مورد استفاده بازدیدکنندگان بر متوسط استاندارد هر فرد (معمولًاً متر مربع برای هر فرد) محاسبه می‌شود. استاندارد موردنیاز هر فرد به صورت به سادگی قابل تعیین نیست و باید برای هر مورد خاصی به دقت تعیین شود، زیرا حداقل سه متغیر ظرفیت در آن دخالت دارند:

- متغیر مالی
- متغیر روانی
- متغیر اکولوژیکی

با تضمین میانگین استاندارد فردی برای هر منطقه خاص (با توجه به اینکه بین فعالیتهای اکوتوریستی تفاوت وجود دارد) می‌توان محاسبات زیر را انجام داد:

$$\frac{\text{منطقه مورد استفاده توریستها}}{\text{میانگین استاندارد فردی}} = \text{ظرفیت برد}$$

$$\text{ضریب تناوب} \times \text{ظرفیت برد} = \frac{\text{تعداد کل بازدید روزانه}}{\frac{\text{تعداد ساعاتی که منطقه در عرض روز برای بازدیدکنندگان باز است}}{\text{میانگین زمانی بازدید}}} = \text{ضریب تناوب}$$

۳۹- فاکتورهای زیستمحیطی که باید در تعیین ظرفیت برد در نظر گرفته شود به قرار زیراست:

● **وسعت منطقه و فضای قابل استفاده:**

بعنوان مثال پارک ملی ایگوزو در بربازیل با وجود اینکه ۱۷۵ هزار هکتار وسعت دارد ولی تنها بخش کوچکی از آن قابل دسترسی است.

● **شکنندگی محیط زیست:**

برخی از مناطق در برابر استفاده توریستی دارای خاکهای بسیار شکننده یا سیماهای بسیار آسیب‌پذیر هستند (بعنوان مثال پوشش گیاهی تپه‌های ماسه‌ای یا نواحی آلپی).

● **منابع حیات وحش:**

ظرفیت برد متأثر از تعداد، تنوع و پراکنش حیات وحش است. شناخت الگوهای فصل خشک و مرطوب، قابلیت جذب گونه‌ها و مناطق تمرکز گونه‌ها از مواردی است که باید در تعیین ظرفیت برد در نظر گرفت.

● **پستی و بلندی و پوشش گیاهی:**

منطقه تحت پوشش بیشه زارها و پستی و بلندی‌ها می‌توانند بازدید کنندگان را از دیده پنهان، یا همچون حائلی آنها را در برگیرند. در حالی که در علفزارها بازدید کنندگان و وسائل نقلیه کاملاً قابل روئیت هستند. این نوع پوشش و پستی و بلندی سبب کاهش ظرفیت برد می‌شوند.

حساسیت ویژه رفتار:

حساسیت رفتاری گونه‌ها نسبت به بازدید توریستها در تعیین ظرفیت برد فاکتور مهمی است که بوسیله بیولوژیستهای متخصص در رفتارشناسی حیوانات باید تعیین شود. بعنوان مثال برای بازدید از گوریل در اوگاندا حداکثر افرادی که در یک گروه می‌توانند از آن دیدن کنند در سال ۱۹۸۹ طی یک پروژه مقدماتی ۴ نفر تعیین شدند (گزارش توسعه توریسم در اوگاندا ۱۹۹۰).

۴- عوامل اجتماعی که باید در تعیین ظرفیت برد مورد توجه قرار گیرند عبارتند از:

الگوهای بازدید:

آیا مناطق و زمان بازدید بطور یکنواخت توزیع شده یا یکجا متمرکز شده است؟ (بعنوان مثال در پارک ملی آمبولی کنیا ۹۰ درصد استفاده در ۱۰ درصد از منطقه انجام می‌گیرد و ۵۰ درصد بازدیدهای بین ساعت ۳/۵ و ۵/۵ بعد از ظهر انجام می‌گیرد).

انتخاب مناطق برای بازدید:

بدیهی است اگر شمار زیادی از بازدید کنندگان از تعداد اندکی از جذابیتهای منطقه استفاده کنند در این صورت احتمال ازدحام در این مناطق بیشتر است (بعنوان مثال در پارک ملی آمبولی سه نقطه آن یعنی زیستگاه شیرها از تراکم بازدیدکنندگان بیشتری برخوردار است).

آراء و نظرات بازدیدکنندگان:

نظر بازدیدکنندگان نسبت به سطح استفاده کنونی از پارک چیست؟ درباره تراکم واژدحام بازدیدکنندگان چه نظری دارند؟

دسترسی به امکانات:

تعداد خوابگاه‌ها و مناطق ویژه کمپینگ عامل کننده‌ای است. بدیهی است در

صورت نارضایتی و اظهار کمبود معلوم می شود که امکانات موجود بیش از ظرفیت، مورد بهره برداری قرار می گیرند.

۴۱- برخی از روش‌های مدیریت قابل استفاده در افزایش ظرفیت برد عبارتند از:

● احداث مسیرها، تریلها (پیاده‌روها) و راه‌های دسترسی برای گسترش و توزیع بیشتر مناطق جهت استفاده.

● کاهش تعارض بین استفاده‌های قابل رقابت؛ به عنوان مثال وسعت ناحیه اختصاص یافته برای کمپینگ یا هتلها.

● فراهم آوری خدمات اطلاع رسانی و تفسیر؛ این خدمات ظرفیت برد منطقه‌ای را می‌تواند افزایش دهد.

● افزایش پایداری و دوام مناطقی که تحت استفاده شدید قرار دارند؛ به عنوان مثال استفاده از مواد پوششی.

● فراهم آوری امکاناتی که بتواند استفاده‌های خارج از فصل یا فصل مرطوب را توسعه دهد؛ این امر می‌تواند دامنه استفاده از منطقه را از نظر زمانی افزایش دهد.

۲- III - ظرفیت برد توریسم در جزایر

۴۲- با وجود اینکه صنعت توریسم انبوه، سرمایه‌گذاری زیربنایی بزرگی محسوب می‌شود که در صورت احداث در هر جایی می‌تواند سبب بروز تغییرات زیست محیطی عمدت‌های گردد، با این حال دولتها بندرت از سرمایه‌گذاران توریستی درخواست می‌کنند که پیامدهای زیست محیطی یا اجتماعی ناشی از ورود شمار انبوهی از مردم را به جزایر یا هر منطقه توریستی دیگر که تحت عنوان توسعه توریسم قرار می‌گیرد ارزیابی نمایند.

تغییراتی که توریسم با خود به همراه می‌آورد ممکن است در مقایسه با گذشته قابل تحسین یا حتی تاسف باز باشند، ولی برای پیش‌بینی این پیامدها اصولاً تلاش زیادی صورت نمی‌گیرد. از این رو ظرفیت برد اکوسیستمهای شکننده جزیره‌ای را می‌توان از روی تعداد بازدیدکنندگان در طول مدت اقامت آنها یا طرز رفتار آنها تعیین نمود. بدیهی است پیامدهای

زیست محیطی یک دسته از توریستها بی که به وسیله اتوبوس مستقیماً از فرودگاه به هتل منتقل می شوند با پیامدهای یک گروه کوچک کو هنورد متفاوت خواهند بود. مدیریت و توسعه پارکهای ملی باید آماربرداری و ارزیابی پیامدهای زیست محیطی تپهای مختلف بازدیدکنندگان را مورد توجه قرار دهد. برای حفظ و حراست از زیستگاههای جزیره‌ای لازم است ارزیابی مشابهی از اثرات بازدیدکنندگان انجام گرفته و به عنوان پایه‌ای برای تعیین ظرفیت برد توریستها مورد استفاده قرار گیرد. (Maceachern & Towle 1974)

فصل چهارم

طرح ریزی توریسم در پارکهای ملی

۱- IV - طرح ریزی مدیریت

۴۳- در حالت مطلوب هر پارک ملی باید دارای طرح مدیریت باشد تا هر گونه توسعه‌ای که در محدوده آن انجام می‌گیرد براساس خط مشی مشخص طرح صورت گیرد و تمام اهداف پارک در قالب گستره وسیعتری (سطح منطقه) تعیین شود. طرح ریزی ویژه برای استفاده‌های توریستی در پارک ملی بخشی از فرایند طرح ریزی مدیریت کل پارک به شمار می‌رود. براساس روش استاندارد شده اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت و منابع که مورد پذیرش بسیاری از

کشورهای استوایی نیز قرار گرفته است طرح مدیریت پارک بر پایه چهار عنصر اساسی شکل می‌گیرد:

- مدیریت منابع و حفظ و حراست آنها.
- استفاده انسانی و از جمله توریسم.
- پژوهش و نظارت پیوسته.
- اداره پارک.

۴۳- در بطن کل فرایند طرح ریزی مدیریت استفاده انسانی یا توریسم به عنوان یک برنامه فرعی باید برخی از ملاحظات ویژه را که در زیرخلاصه شده‌اند مد نظر قرار دهد. گامها و مراحل تهیه بخش توریسم طرح به قرار زیرند:

۴۴- گام اول - جمع آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آنها:

برای حصول اطمینان از اتخاذ تصمیمات براساس درک صحیحی از منابع محلی، جمع آوری فاکتورهای اقتصادی - اجتماعی ضروری است و باید کلیه اطلاعات لازم در مورد طیف گسترده‌ای از پارامترهای مختلف به وسیله مسئول پارک ملی جمع آوری و به طور نظاممندی مورد تجربه و تحلیل قرار گیرند.

۴۵- توریسم در واقع نوعی مدیریت مردم به شمار می‌رود، از این رو آشنایی با مسائل آنها به عنوان سوی دیگر معادله ضروری است. جمع آوری اطلاعات در مورد بازدیدکنندگان منطقه درست به اندازه نظارت بر منابع طبیعی اهمیت دارد. اطلاعات مربوط به بازدیدکنندگان به خاطر تعیین موارد زیر ضروری است:

- بودجه‌بندی و تعیین ورودیه.
- تخصیص نیروی انسانی.
- تعیین وضعیت نگهداری و خدمات ذیربیط.
- شناخت بازدیدکنندگان.
- تعیین گرایش و روند استفاده.
- طرح ریزی.

۴۷- انواع اطلاعاتی که در مورد توریسم باید به وسیله مدیران پارک جمع آوری شود

عبارتند از :

- تعداد افراد بازدیدکننده و انوانتر شمار افرادی که به طرق مختلف به آن وارد می‌شوند.
- الگوهای مسافرت و نوع فعالیت و استفاده بازدیدکنندگان (تماشا، اردو، خورگشت، پیاده‌روی، ماهیگیری، آموزش و غیره).
- موقعی که مردم از پارک استفاده می‌کنند و زمان اوج بازدید برای تجهیز پارک.
- محل زندگی و مبدأ اصلی بازدیدکنندگان پارک برای تعیین بعد مسافت و گستره تقاضا و همین طور تعیین زبانهای مورد نیاز برای آماده‌سازی نیروی انسانی پارک.
- سطح رضایت بازدیدکنندگان و پیشنهادات آنها بر اصلاح و ارتقاء سطح مطلوبیت پارک.

۴۸- گام دوم - تعیین تعارضات منابع :

براساس آمار و اندازه‌گیری (انوانتر) و سایر اطلاعاتی که در گام اول به دست می‌آید مسئولین ذیربطر و مدیریت پارک باید تعارضات موجود بین منابع را تعیین و گزینه‌های حل و فصل این تعارضات را مشخص نمایند (هزینه‌ها و درآمدهای هر یک از گزینه‌ها باید تعیین شود).

۴۹- تعارض بین استفاده از منابع برای توریسم و نیازهای معیشتی اهالی بومی نسبت به این منابع لازم است پیش‌بینی شود. مسئولین پارک باید برای ایجاد هماهنگی در توسعه منابع، مکانیسمهایی را به وجود آورند و هر جاکه امکان داشته باشد توسعه توریسم را با فرهنگ اهالی بومی و شیوه زیستی آنها تلفیق نمایند. برای توسعه توریسم در زیستگاه‌های ساحلی و جزیره‌ای تعارضات بالقوه زیر در مورد منابع می‌توانند بیانگر مسائلی باشند که احتمال دارد طرح ریزان توریسم با آن روبرو شوند.

● ماهیگیری:

صید ماهی برای نیازهای زیستی یا در سطح کم برای بازار در یک منطقه خاص ممکن است تا سالهای متتمدی برای ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا (تولید و فروش) ضروری باشد. با افزایش بیش از حد تقاضا که ممکن است در اثر توسعه توریسم به وجود آید احتمال دارد ماهیگیری به شیوه سنتی از منابع موجود از تعادل خارج شود. این امر می‌تواند به سرعت منجر به صید بی‌رویه، افزایش قیمت و کاهش عرضه پروتئین برای جوامع محلی گردد.

بنابراین به عنوان بخشی از هر برنامه توسعه توریسم لازم است در مدیریت صید روشهای اصلاح شده‌ای را به کار گرفت. بر این منظور می‌توان به طریق زیر عمل کرد:

- ایجاد سیستمی برای گزارش آمار صید جهت تعیین سطح موجودی.
- حفظ مناطق پژوهشی برای جلوگیری از تخریب زیستگاه.
- اعمال ممنوعیت صید هر زمان که ضروری باشد.
- تهیه و تدوین استانداردهایی برای اندازه چشمه‌ها و منافذ تورهای ماهیگیری و دام‌های صیادی جهت حفظ ماهیان نابالغ و کوچکتر از حد معمول.
- احداث نواحی ویژه ذخیره، برای غنی سازی دوباره جایی که ماهیگیری ممنوع است (این نوع نواحی باید شامل بهترین آبسنگهای مرجانی موجود بوده و برنامه مشاهده ماهیان توریستها از طریق قایقهای ویژه با کفپوش شیشه‌ای یا اسنورکل^(۱) تلفیق شود).

مانگروها:

سیستمهای مانگرو در تغذیه و تامین بستر های تخم ریزی شمار زیادی از مهمترین ماهیان تجاری و سایر جانوران دریایی نقش تعیین کننده‌ای دارند. این سیستمهای در تنظیم جریان آب شیرین و شور در زون بین کشنندی و همین طور فراهم آوری زیستگاه مناسب برای طیف گسترده‌ای از ماهیان کمک موثری می‌کنند. حفظ مانگروها برای نگهداری تولید و بازدهی

1- Snorkel

آبهای ساحلی ضروری است. در مورد مدیریت و حفاظت محیط زیست سیستمهای مانگرو باید سیاستهای ملی مناسبی اتخاذ شود و در هر طرح توسعه توریستی به کار گرفته شوند.

● مناطق منحصر بفرد:

مدیریت مناطق منحصر بفرد و یونیک در مواردی که تسهیلات توریستی و کانون‌های تمرکز جوامع محلی موقعیت و موجودیت نواحی طبیعی را به مخاطره بیندازند امری ضروری است.

سرمایه خصوصی به ندرت در امر توسعه ملاحظات زیست محیطی را مدنظر قرار می‌دهد و اغلب تلاش می‌ورزد تا خدمات توریستی و هتلها را تا آنجا که امکان دارد در مجاورت زیباترین و نادرترین بخش‌های اراضی ساحلی ایجاد کند. از این رو توسعه باید مبتنی بر برنامه‌ای منسجم و به اتکاء انواعی و طرح مدیریت و زون‌بندی صورت گیرد تا حفظ و استفاده مردم از مناطق با ارزش طبیعی به ویژه در عرصه‌هایی از سواحل که از سطح تقاضای تفریج‌گاهی بالایی برخوردارند تضمین گردد. بعلاوه طرح مدیریت و زون‌بندی سبب حفظ و تضمین آن دسته از جاذبه‌های منحصر بفردی می‌شود که در حال حاضر در مجاورت کانون‌های پرتراکم توریستی قرار دارند و خطر از دست رفتن آنها در روند توسعه همیشه وجود دارد.

● مناطقی که ارزش‌های طبیعی استثنایی دارند:

پارهای از مناطق که به طور بالقوه از بازدهی طبیعی بالایی برخوردارند نظیر تالابها، بسترها و علفی دریایی، آبسنگهای مرجانی و جنگلهای استوایی از نظر حفظ و مدیریت حمایتی باید از اولویت بالایی برخوردار باشند. هر گاه احتمال دگرگونی و تغییرات جدی آنها وجود داشته باشد باید هزینه‌هاو درآمدهای حاصل از این تغییرات به دقت مورد ارزیابی قرار گیرند. سیماهایی که دارای ارزش زیباشناسی غیر متعارف هستند ممکن است برای صنعت توریستی موجود یا آتی ارزشی خاص داشته باشند. بنابراین توسعه در ناحیه توریستی می‌تواند در اعمال یا اصلاح مدیریت پارکهای ملی مجاور موثر واقع شود. در زیستگاه‌های ساحلی اکوسیستمهای حساسی نظیر آبسنگها باید از جایگاه

شاپیتهای نظیر پارک دریایی برخوردار گشته و ضمن نظارت و توجه تحت ضوابط قانونی قرار گیرند.

۵۰- گام سوم - تعیین اهداف

مسئولین پارکهای ملی باید طی بحث و تبادل نظر با همه آنهاي که با پارک رابطه مستقیمي دارند برای هر ناحيه توريستي هدفهای روش و مشروطی تعیين کنند. مشخص کردن اهداف، مهمترین گام در تعیين نوع امکانات برای ناحيه توريستي است، بقیه موارد از تصميماتي نشات می گيرند که بر پایه اهداف اتخاذ می شوند. زمانی که اهداف مبهم باشند احتمال دارد که عملی کردن همه آنها در سطح مطلوب ممکن نباشد یا گروههای مختلف برداشت‌های متفاوتی از اهداف تعیین شده داشته باشند. بهمین دلیل هدفها باید بسیار روشن و عاری از هر گونه ابهام یا مفهوم چند پهلو تعیین شوند. بنابراین اهداف باید به روشنی تعیین شوند و از آنجاکه در چنین تصميمهایی تقریباً همیشه قضاوتهای ارزشی دخیل هستند باید بعد از بحثهای گسترده‌ای که بین طرفهای ذینفع صورت می‌گیرد در نهایت به وسیله سطح بالاتری از مسئولین باید تصمیم‌های نهایی اتخاذ گردد. حداقل اهدافی که باید مورد توجه قرار گیرند می‌توان به صورت زیر طبقه‌بندی کرد:

الف - افراد ذینفع : چه کسانی می‌توانند بهره‌برداران اصلی باشند؟ گزینه‌های توانند به قرار زیر طبقه‌بندی شوند:

- جوامع محلی (اهالی بومی باید بالاترین اولویت را داشته باشند).
- سرمایه‌گذاران خارجی (افرادی که به درجات مختلف از خارج سرمایه وارد می‌کنند).
- سازمانهای توریستی.
- سرمایه‌گذاری ملی خارج از منطقه (به عنوان مثال از پایتخت).

اگر چه نوع توسعه با توجه به اینکه طرف استفاده و بهره‌برداران چه کسانی باشند و سیاست تغییر می‌کند ولی به هر حال باز هم در تعیین اولویت بهره‌برداران منابع توریسم نقش تعیین کننده خواهند داشت.

ب - وابستگی: با توجه به اینکه میزان توریستها هنوز مشخص نیست و به عوامل زیادی وابسته است. از طرف دیگر سازمان ذیر بسط در امور پارک هیچگونه کنترلی روی آنها ندارد. منطقه تا چه حد باید به توریسم وابسته باشد؟ گزینه‌ها ممکن است موارد زیر باشند:

- توریسم باید شالوده اقتصاد محلی باشد و اهالی بومی تا جایی که امکان دارد (در حد اکثر میزان خود) جذب این صنعت شوند.
- توریسم باید به عنوان یک کانون فعالیت مکمل برای جوامع محلی تلقی شود. اهالی بومی بدو باید از طریق فعالیتهای معیشتی رایج و سنتی خود زندگی کنند (نظیر کشاورزی یا صید).
- جوامع محلی باید در کمترین حد خود درگیر صنعت توریسم و توسعه شوند و بیشتر نیروی کار از مراکز شهری دور آورده شوند. (این گزینه زمانی مطرح می‌شود که دولتها تشخیص دهنده ممکن است فرهنگ جامعه محلی در اثر تماس با توریستها به شدت آسیب ببینند. (در برخی از مناطق حفاظت شده آمازون این مورد دیده شده است). نتایج اقتصادی - اجتماعی و زیست محیطی این سه نوع گزینه باهم بسیار متفاوت است.

ج - مقیاس: با توجه به پرسشهای دو بند الف و ب (طرفهای ذینفع و وابستگی) چه مقیاسی از توسعه توریسم باید در نظر گرفته شود؟ در این مورد باید توضیح روشن و صریح باشد و ناحیه توریستی به عنوان بخش لاینفک طرح مدنظر قرار گرفته، و سطحی که رشد توریسم باید متوقف شود و چگونگی تحدید حدود آن باید مشخص شود. لازمه حفظ و نگهداری کیفیت زیستی در هر جزیره کوچک یا سیستمهای ساحلی ثبیت سقف ظرفیت برد در این گونه مناطق است که نسبت به شکنندگی و آسیب‌پذیری هر منطقه و طبیعت فعالیتهای توریستی متفاوت است.

در ایجاد تعادل بین سه بند الف تا ج باید به اثرات توریسم انبوه بر بافت اجتماعی جوامع محلی بیشترین بها و اهمیت داده شود. این پیامدها که اغلب همراه با تغییر در الگوی مصرف و رفتار جوامع محلی هستند در اثر تماس با توریستها، نفوذ آراء و عقاید و شیوه زندگی آنها به وجود می‌آید.

مردم محلی باید در برابر هر گونه تصمیمی مبنی بر انتقام لحظه‌ای و کوتاه مدت، توسعه بی‌رویه یا افزایش ارزش زمین (در اثر بورس بازی) حفظ و حمایت شوند و باید این احتمال را از نظر دور داشت که علت و عامل اصلی بوجود آورنده توریسم ممکن است ماهیت موقت

و ناپایداری داشته باشد.

۵- منابع : چه نوع منابعی برای اختصاص به توریسم باید از اولویت برخوردار باشند؟ گزینه‌ها عبارتنداز :

● اولویت با منابع محلی (با این ایده که با کوچک بودن مقیاس اقتصادی، عرضه احتمالاً بیشتر وابسته به محل است).

● اولویت با منابع خارجی (با این ایده که با بالابودن منابع اقتصادی به ویژه در امور ارز خارجی بی ثباتی در عرضه نیز افزایش خواهد یافت). اگر هدف ابتداء پاسخگویی به بازار خارجی است باید بخش خاصی از بازار خارجی انتخاب شود و توسعه برای پاسخگویی بخش مورد توجه طرح ریزی شود. (گزینه‌ها می‌توانند از تجار بازنیسته ژاپنی تا بازدیدکنندگان عادی استرالیایی که با کوله پشتی سفر می‌کنند متفاوت باشد).

۵۲- توریسم بین‌المللی بنا به تعریف، افراد مختلف با فرهنگ‌های متفاوت را در بر می‌گیرد. آمار و اندازه گیریهایی که از منابع منطقه‌ای و ارزیابیهایی که برای توسعه توریسم انجام می‌گیرد باید اولویتهاي تنوع تفریحی را حتماً مد نظر قرار دهد. اولویتهاي مسافرتی توریستها با توجه به وابستگی آنها به فرهنگ‌های مختلف باید در طرح ریزی امکانات توریستی مورد توجه قرار گیرد. برای نواحی توریستی وسیع، گستره متنوعی از علاقه‌مندان را می‌توان از طریق تخصیص امکانات مختلف برآورده نمود. برای تضمین امنیت بلند مدت، اصل اولیه این است که توسعه در جهت حمایت جامعه بومی باشد. بنابراین درآمد مناطق مجاور تمام پروژه‌های توریستی باید در سطح منطقه به حداکثر برسد.

۵۳- گام چهارم - انطباق توریسم در ساختار منطقه

تدخل و رقابت توریسم با سایر کاربریهای زمین سبب شده است که به جزایر و مناطق ساحلی تحت توسعه فشار زیادی وارد شود. به همین دلیل طرح ریزی و توسعه توریسم باید در عالیترین سطح دولتی مطرح شده و توریسم به عنوان جزء لاینک و بخشی از طرح جامع مدیریت منابع و مبتنی بر اصول صحیح اکولوژیک در نظر گرفته شود.

۵۴- تمام پارکهای ملی باید با طرح کلی کاربری زمین یا آمایش منطقه همخوانی داشته باشند.

به همین ترتیب طرح‌های خاص توسعه توریسم در محدوده یک پارک باید با سایر انواع کاربری‌های طرح در سطح محلی و منطقه‌ای هماهنگ گردد. طرح کلی آمایش زمین در سطح منطقه باید در آمدهای اقتصادی حاصل از توسعه در ناحیه توریستی را مدنظر قرار دهد. این در آمدهای باید در برابر توسعه‌های احتمالی خارج از ناحیه توریستی که می‌توانند فعالیت‌های مخربی بر جذابیت‌های ناحیه توریستی داشته باشند تعديل گردد. هر جا طرح ریزی توسعه بخش توریستی مد نظر قرار گیرد باید توسعه خدمات عمومی هم به همان نسبت مورد توجه قرار گیرد. برای این منظور باید طیف گسترده‌ای از موسسات علمی و خصوصی با یکدیگر هماهنگی‌های لازم را نجام دهند.

۵۵- گام پنجم - تهیه طرح و مدیریت

مراجع و مسئولین پارکهای ملی باید برای هر ناحیه توریستی با هماهنگی سایر سازمانهای دولتی و محلی طرحی فراگیر که در برگیرنده همه جنبه‌های توریسم باشد تهیه و تدوین نمایند. برنامه فرعی توریسم در طرح مدیریت باید با طرح‌های سایر بخشها کاملاً هماهنگ و یکپارچه شود. طرح باید دارای برنامه زون‌بندی بوده و فعالیت‌های مجاز در هر زون در راستای اهداف گام سوم مشخص و از یکدیگر متمایز شده باشند.

۵۶- عوامل زیربنایی صنعت توریسم می‌توانند تعادل طبیعی جزایر و منابع ساحلی را به نابودی بکشانند به همین دلیل باید توریسمی مطلوب مورد نظر باشد و استراتژی که برای این منظور به کار گرفته می‌شود باید آن گونه رشد توریستی را ترویج دهد که مبتنی بر ارزش‌های زیست محیطی سایر انواع توسعه منابع باشد.

۵۷- طرح مدیریت باید برای ساماندهی انواع توسعه و مشتمل بر شیوه و موقعیت ساختارها، تصفیه فاضلاب، کترل پس ماندها، گسترهایی از ناحیه ساحلی که تغییر و تبدیل در آنها مجاز است، حفظ فضاهای باز، استفاده عمومی و دسترسی به سواحل، استانداردهایی داشته باشد، طرح مدیریت باید برای غلبه بر تعارضاتی که در گام دوم به آنها اشاره شد اقدامات ویژه‌ای را مورد توجه قرار دهد.

۵۸- گام ششم - هدایت روشهای ساختمانی

روشهای احداث ساختمانها باید بر اصولی استوار باشند که حداقل پیامدها را بر محیط زیست در بر داشته باشند.

۵۹- به موازات افزایش مقیاس توریسم ممکن است بهای مواد و مصالح محلی گرانتر شده و در نتیجه به بهره‌برداری بی‌رویه از منابع بومی منجر شود. به عنوان مثال برای احداث جاده مرجانهای زنده مورد بهره‌برداری قرار گیرند و جاده‌سازی به بهای تخریب و انهدام بسترها تخم‌ریزی و تولید مثل ماهیان و یا یکی از جاذبه‌های مهم توریستی تمام شود. تولید ماسه برای نیازهای ساختمانی ممکن است از آبهای ساحلی تامین شود، در حالی که استخراج ماسه می‌تواند سبب کاهش شفافیت آب و یا فرسایش گردد که در این صورت می‌تواند روی کولاها و آبهای خلیج اثرات محربی بر جای گذارد.

۶۰- قبل از اینکه فعالیتهای ساختمانی شروع شوند الگوهای فرسایش طبیعی ساحلی باید شناخته شوند. این امر در مورد نواحی نزدیک به سواحل که انرژی امواج بسیار زیاد است بیشتر صادق است. در مورد اراضی که در جبهه جلو سواحل یا انتهای یک جزیره رسوی قرار دارند فرسایش با نرخی معادل چندین متر در سال امری غیرطبیعی نیست. در مناطقی که چنین پدیده‌ای دیده می‌شود زون آسیب‌پذیر باید به عنوان یک زون ضربه‌گیر پیرامونی تلقی شده، غیر قابل توسعه محسوب شود و تنها به فعالیتهای نظری تفرج که نیازی به ساختارهای دائمی ندارند اختصاص پیدا کند.

۶۱- با توسعه امکانات توریستی افزایش میزان آلاینده‌ها در ناحیه اختصاص یافته به توریسم دور از انتظار نیست. حجم مواد زاید جامعه غالب با افزایش درآمد فردی سریعاً بالارفته و همانند قارچ رشد می‌کند و متعاقباً کالاهای بیشتری از خارج به ناحیه وارد می‌شود. پذیرش الگوهای مصرفی و ارجحیتهای مصرف کنندگان خارجی به این فرایند کمک کرده و به سرعت روشهای سنتی مصرف را از دور خارج می‌کند. منابع آلدگی در این ناحیه عبارتند از:

فاضلاب:

مسئولین پارک ملی باید روشهایی اتخاذ کنند تا این اطمینان حاصل شود که فاضلاب

مستقیماً به سواحل، آبهای اختصاص یافته به شنا یا آبهایی که برای ذخیره سازی مورد استفاده قرار می‌گیرند وارد نشود. لازمه تضمین جلوگیری آبهای از آلودگی فاضلاب سرمایه گذاری قابل توجه در سیستم فاضلاب است.

● آفت‌کشها:

مسئولین پارکهای ملی باید با همکاری با وزارت خانه‌های کشاورزی و بهداشت روشهایی را اتخاذ کنند تا این اطمینان حاصل شود که استفاده از آفت‌کشها (به عنوان مثال برای کنترل آفات کشاورزی یا پشه) سبب راه یافتن سموم به داخل رودخانه‌ها، تالابها، دریاچه‌ها یا آبهای ساحلی نخواهد شد و روی آبهای اختصاص یافته به شنا یا آبزیان مناطق حفاظت شده تاثیر نخواهد کرد. تضمین جلوگیری از تاثیر آلاینده‌ها روی سیستمهای آبی در پارکهای امری ضروری است.

● پس‌ماندها:

مسئولین پارکهای ملی باید روشهایی را تعیین کنند تا جمع‌آوری نظام‌مند زباله، آشغال، مواد زائد و انواع پس‌ماندها تضمین شود. برای این منظور لازم است بدؤاً منابع تولید مواد زاید شناخته شده و اطلاعات دقیقی از آنها به دست آید. برای دستیابی به این اطلاعات باید ضمن داشتن پروژه بلند مدت، الگوهای مصرفی عمومی و خصوصی مورد بررسی قرار گرفته و برای دفع مواد زاید و انتخاب مناطق مناسب برای دفع آنها معيارهای مشخصی تعیین گردد. به علاوه برای جبران هزینه‌های جمع‌آوری، حمل و دفع مواد زاید برنامه راهبری پیش‌بینی شود تا این هزینه از طریق مطالبه از تولیدکنندگان مواد زاید دریافت شود. ضمناً باید از هر گونه دفع مواد زاید در دریا جلوگیری شود.

● صدای:

بیشتر نواحی توریستی در پارکهای ملی براساس ارزش‌های زیبایی شناسی انتخاب می‌شوند و سکوت و آرامش آنها عاملی در ارتقای سطح مطلوبیت و ارزش آنها به شمار می‌رود. برای از بین بردن این ویژگی (سکوت) که موجودیت نواحی توریستی وابسته به آنها است صدای‌های منقطع و اتفاقی مؤثرتر از صدای‌های مداوم هستند. اگر جاذبه

منطقه‌ای بدوأ وابسته به آرامش آن باشد باید روش‌هایی اتخاذ شود تا این اطمینان حاصل شود که صدا به عامل مختلط کننده‌ای تبدیل نشود. به عنوان مثال انتقال فرودگاه‌ها به مناطق دور یا پیش‌بینی تمهیداتی برای جلوگیری از صدای وسایل نقلیه موتوری از آن جمله‌اند.

۶۲- صدای هواپیما به طور طبیعی بالا بوده، می‌تواند کل ناحیه را تحت تاثیر قرار دهد. تاثیرات این صدا روی پارکهای ملی کوچکتر بیش از پارکهای ملی بزرگتر است، به همین دلیل در مورد مناطق کوچک باید گزینه‌های مناسبی را مد نظر قرار داد، زیرا محدودی از پارکهای ملی از وسعت زیادی برخوردار بوده و اثرات صدای هواپیما روی آنها موثر نیست.

۶۳- گام هفتم - نظارت پیوسته بروند پیشرفت

از آنجاکه طرح ریزی علم دقیقی نیست هرگونه طرح توسعه توریسم در پارکهای ملی باید برای کنترل هر یک از پارامترهای عمدۀ دارای سیستم نظارت پیوسته باشد تا بتواند کم و بیش توسعه بی‌عیب و نقصی را هماهنگ با طبیعت پیاده کند. پارامترهایی که باید تحت نظارت پیوسته قرار گیرند عبارتند از :

- پیامد روی محیط زیست طبیعی
- رفع تعارضات منابع
- اجرای مفاد طرح جامع
- هماهنگی منطقه‌ای
- کیفیت فعالیتهای ساختمانی
- کنترل آلودگی

برای هر یک از پارامترهایی که باید تحت کنترل قرار گیرند مسئولین پارک باید روش و جدول زمانی ویژه‌ای را تهیه نمایند. به عنوان مثال برای هر یک از موارد فوق تهیه گزارش سالیانه باید مورد توجه قرار گیرد.

۶۴- زمانی که مرزهای یک منطقه حفاظت شده تعیین شدند سیستمی از ارزشیابی و طبقه‌بندی آب و زمین ضرورت پیدا می‌کند. این گام اساسی که برای تعیین مدیریت زونها صورت می‌گیرد زمینه شناخت و حفاظت منابع پارک و تسهیل اعمال مدیریت مطلوب بر آنها و از جمله جنبه‌های توریسم را فراهم می‌کند. نواحی تعیین شده به عنوان وسیله‌ای برای مدیریت به شمار آمده و نشان می‌دهد که توسعه فیزیکی کجا باید صورت گیرد و کجا ممنوع است. زونهای پیشنهادی برای هر یک از مناطق حفاظت شده باید با هدفهای احداث هر یک از مناطق همخوانی داشته باشند. ولی به طور کلی یک منطقه حفاظت شده به زونهای زیر قابل تفکیک است:

● **زون کاملاً حفاظت شده** (که به نام پناهگاه نیز نامیده می‌شود و دسترسی مردم به آن مجاز نیست).

● **زون بکار نشده** (بازدید از این ناحیه به صورت پیاده مجاز است).

● **زون توریسم** (ناحیه‌ای است که به شیوه‌های بسیار سازگار و هماهنگ، زمینه‌های بازدید را فراهم می‌کند).

● **زون توسعه** (ناحیه‌ای است که در آن امکانات و تسهیلات متمرکز شده‌اند).
زونهای توریستی باید نمونه‌های معرفی از منابع موجود و مهم پارک را برای استفاده بازدیدکنندگان در بر گیرند. این نواحی گاهی به دو تیپ تقسیم می‌شوند:

● **استفاده گسترده**: در این بخش از زون توریستی عوامل زیر بنایی نظیر جاده‌ها، پیاده‌روها، اردوگاه‌های ساده، روشن کردن جنگلها یا ایجاد پاساژ برای دیدن مناظر برای تعداد محدودی از بازدیدکنندگان و استفاده‌های تفریجگاهی مجاز است.

● **استفاده متمرکز**: در این بخش از زون توریستی عوامل زیربنایی و تجهیزات برای تراکم بالایی از بازدیدکنندگان فراهم گردیده است.

۶۵- تیپ دیگری که معمولاً در صد کمی از وسعت پارک را در بر می‌گیرد بیشتر خدمات توریستی پارک و از جمله جاده‌های سنگفرش، مرکز بازدیدکنندگان، فروشگاه‌های عرضه کالا، اردوگاه‌های رسمی، تسهیلات اقامت شبانه (در صورت وجود) را شامل می‌شود. به دلیل تراکم

بالای بازدیدکنندگان این زونها بیش از همه در معرض تاثیرات استفاده بازدیدکنندگان قرار داشته و به همین دلیل نیاز به توجه بیشتری دارند. مسئولین مناطق حفاظت شده باید برای توسعه توریسم در زونهای اختصاص یافته استانداردهایی را فراهم کنند تا سطح کیفی جذابیتهای مناطق حفاظت شده حفظ و ارتقاء یابد. برای این منظور لازم است امکانات و تسهیلات در این زونها در حداقل میزان خود مستقر گردد تا هم استفاده‌های بازدیدکنندگان تضمین گردد و هم حفاظت از منابع فراهم گردد.

۶۶- برای کاهش پیامدهای فعالیتهای انسان بر مناطق حفاظت شده (استفاده‌های توریستی) در صورت امکان هتلها، رستورانها و فروشگاه‌ها باید در خارج از مرزهای پارک استقرار پیدا کنند (FAO ۱۹۸۸).

۳- IV- بازاریابی

۶۷- همانند بسیاری دیگر از شاخه‌های توریسم، اکوتوریسم یا توریسم طبیعت چنانچه بخواهد موفق شود باید از روش بازاریابی حرفه‌ای و منطقی استفاده کند. برای هر منطقه حفاظت شده باید مشخص شود از چه شیوه بازاریابی و تبلیغی باید استفاده نمود (بروشور، روزنامه، رسانه‌های گروهی، پوستر، دفترچه و ...)

۶۸- اطلاعات کافی (همراه با راهنمای بازدید) در مورد پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده و از جمله فهرست گونه‌های گیاهی و جانوری باید تهیه و در اختیار برگزار کننده برنامه بازدیدکنندگان (داخل و خارج) قرار داده شود تا همراه با روشورها و سایر مواد مشابه در دسترس بازدیدکنندگان نیز قرار گیرد.

۶۹- برای برپایی و راهنمایی یک اردوی ۱۲ نفره سافاری در افریقا شاید فقط چند هفته کافی باشد ولی احتمالاً دو یا سه سال بازاریابی آن و رساندن قیمت‌های اقامت در کمپ (اردو) به میزانی که بتواند سرمایه اصلی را بازگرداند وقت لازم دارد.

۷۰- حتی نام و عنوان یک منطقه حفاظت شده نیز از نظر توریسم مهم می‌باشد و باید از نظر جذب توریسم و بازاریابی مطلوبیت داشته باشد. گزارش سازمان بین‌المللی توریسم در مورد توسعه توریسم در اوگاندا (WTO ۱۹۹۰) توصیه می‌کند که انتخاب اسمی محلی و بومی که برای

توریستهای خارجی غیر قابل فهم است می‌تواند در سطح تقاضای پارک موثر واقع شده و آنرا کاهش دهد. به عنوان مثال انتخاب نامهای بومی ماغینگا^(۱) و مورهاورا^(۲) به سادگی برای توریست خارجی قابل درک نیست، در حالی که نام «پارکهای گوریل اوگاندا» می‌تواند بازار مناسبی را در خارج از کشور تضمین کند. مورد قابل ذکر دیگری که می‌توان به آن اشاره کرد ذخیره‌گاهی به نام بویندی^(۳) است که تصور می‌رفت با این عنوان بازار خوبی به دست آورد، در حالی که بدليل مبهم و غیر قابل درک بودن آن قابل پیش‌بینی بود که هیچ‌گونه سوکسه‌ای نمی‌توانست برانگیزد. از این رو پیشنهاد شد که با واژه جنگل غیر قابل نفوذ کامل شود. عنوانی که تخیل را به حرکت و امداد و مردم را بر می‌انگیزد که برای یک چالش و مبارزه هیجان‌انگیز از اوگاندا دیدار کنند.

۴ - IV - پارکهای ملی و توریسم در بافت منطقه‌ای

۷۱- تعارض عمده بین هواداران پارک ملی و توریسم بیشتر مبنای فلسفی و عقیدتی دارد، به عبارت دیگر تعارض بین حفظ منابع در مقابل توسعه است. این تعارض عمدتاً در محدوده مرزهای پارک دیده نمی‌شود بلکه بین پارک و اراضی پیرامونی آن خود را نشان می‌دهد. رشد جوامع مجاور پارک در اثر تقاضای توریستی اغلب به عنوان ضد ارزش‌های پارک تلقی شده و ناسازگاری آن مورد انتقاد قرار می‌گیرد. بیشتر این انتقادها متوجه تضاد مراکز خدمات مناطق تحت توسعه و شهری از جنبه زیبایی شناسی است.

۷۲- مشکل دیگر بین پارک ملی و توریسم مربوطه به حوزه اختیارات این دو است. اگر چه پارک ملی تحت مدیریت تشکیلاتی واحدی قرار داشته و اداره می‌شود و همین طور برای اراضی پیرامونی تحت کنترل بخش‌های خصوصی و دولتی دارای سیاستهای مشخصی است با این حال از نظر دامنه اختیارات بین توریسم و پارک ملی تعارض وجود دارد. تضاد مشابهی نیز به وسیله آن دسته از سرمایه گذاران به وجود می‌آید که نسبت به شرایط محلی کمتر از خود حساسیت نشان می‌دهند. مورد دیگری که قابل ذکر است تعارض بین توسعه توریسم و جوامع بومی ساکن است.

۷۳- به ندرت تمام اراضی واقع در پارکهای ملی به عنوان یک کل یگانه و یکپارچه تحت طرح ریزی قرار می‌گیرند. سرمایه‌های خصوصی هر یک در مناطق جداگانه‌ای طرح ریزی و توسعه پیدا می‌کنند. به علاوه پارکهای ملی نیز معمولاً در محدوده داخل مرزهای خود تحت طرح ریزی قرار می‌گیرند. نتایج این فرایند که براساس عملکردهای انتزاعی بدون هرگونه ارتباط عضوی با یکدیگر صورت می‌گیرد به قرار زیر است:

تراکم و انبوهی توریسم، فرسایش، تحلیل و فرسودگی منابع و در نهایت کاهش سطح رضامندی بازدیدکنندگان.

۷۴- همه مسائل فوق قابل حل هستند ولی لازمه رفع آنها طرح ریزی در کلیت منطقه است. منطقی ترین گام برای تلفیق و یکپارچه کردن توسعه فیزیکی پارک و اراضی پیرامونی آن بازبینی و بررسی پتانسیل بازارهای موجود (نیاز مسافرین و اینکه در جستجوی چه چیز هستند) است و اینکه منطقه چه چیزی برای عرضه دارد (جدایتها، خدمات و شبکه حمل و نقل).

بازار خواستاران پارکهای ملی سطوح مختلفی دارد. دامنه آنها از افرادی که به دنبال مسافرت‌های سخت با استفاده از چهارپا در طبیعت هستند تا آنها که سفرهای کوتاه را ترجیح می‌دهند (که با پارکها ارتباط کمی داشته یا حتی با استفاده از منابع قابل جانشین پارکها خشنوداند) متفاوت است و باید هر دو جدا از هم مورد توجه قرار گیرد. امروزه اگر چه بخش سفرهای طولانی رویه رشد است ولی بخش عمده‌ای از مسافرین از تماس کوتاه مدت با پارکهای ملی و آشنایی با ابعاد آن در صورتی که خوب توصیف و تفسیر شده باشد لذت می‌برند. بنابراین تمرکز و تجمع توریستها در جایی که بتوان آنها را مدیریت کرد از اهمیت خاصی برخودار است.

۷۵- زمانی که در طراحی و طرح ریزی فیزیکی ذوق و استعداد و تجارت تخصصی به کار گرفته شود می‌تواند خدمات اجتماعی، شبکه حمل و نقل و توریسم پارک ملی را با یکدیگر تلفیق کرده و بین آنها همبستگی به وجود آورد. توسعه تجاری نیز زمانی که خوب طرح ریزی شود می‌تواند با ارزش‌های پارک همخوانی یافته و در نتیجه سبب کاهش فرسایش، آلودگی منابع و پیامدهای زیست محیطی گردد.

۷۶- شبکه حمل و نقل و دسترسی توریسم لازم است که با سایر موارد نظیر صنعت و تجارت تلفیق و یکپارچه شود. جوامع معمولاً برای مسیرهای دسترسی آبی، زمینی و هوایی حد و

حدودی قابل هستند. طرح ریزی فیزیکی برای انواع اشکال مسافرت (به ویژه تورهای مدرنی که با اتوبوس انجام می‌گیرد) ضرورتاً به تلفیق و یگانگی زمینه‌های درونی پارک با بیرون پارک نیاز دارد.

۷۷- معمولاً گستره پارک ملی تنها عامل جذاب و دیدنی یک منطقه به عنوان مقصد به شمار نمی‌رود و عوامل دیگری نیز وجود دارند. طرح ریزی فیزیکی برای توریسم باید منعکس کننده علایق بازدیدکنندگان و دوره‌های زمانی باشد که بازدیدکنندگان می‌توانند در طی دسترسی به مقصد شمار زیادی از جاذبیتها و از جمله پارک ملی را مورد بازدید قرار دهند. تنها از طریق طرح ریزی کل مناطقی که در مسیر دسترسی به مقصد قرار دارند می‌توان به این هدف نایل شد.

۷۸- در سراسر جهان هر روز بیش از پیش آرشیتکتها، معماران و طراحان منظرها، چشم‌اندازان و متخصصین طرح ریزی فیزیکی به توسعه توریسم روی آورده و آن را به تجربه کشیده، تبحر و مهارت کسب می‌کنند. مناطق مورد نظر در گسترش یک مقصد می‌توانند به زیبایی تمام طرح ریزی شده و کلیه ارزش‌های زیبایی‌شناسی یک پارک ملی را رخنمون سازند. رقابت‌های طراحی و منافصه‌های بین مقاطعه‌کاران می‌تواند ذوق، استعداد و تجربه این متخصصین را ارتقا دهد. بدین ترتیب ضمن حفظ منابع زیست محیطی و توسعه کسب و کار، پیامدهای اجتماعی نیز به حداقل خود تقلیل پیدا می‌کنند.^(۱)

۷۹- در یک زون مورد نظر و از جمله پارک ملی شمار زیادی از افراد دست‌اندرکار خصوصی و عمومی مشارکت دارند. از این رو مکانیسمهای سازماندهی که بتواند رهبریت واحدی را به وجود آورد ضروری است. به عنوان مثال دوایر اداری مربوط به شاهراه‌ها، فروندگاه‌ها و عوامل زیربنایی محلی (مخازن تامین آب، دفع مواد زاید، پلیس، آتش‌نشانی) به هنگام اتخاذ تصمیم در مورد طرحهای توسعه و سیاستها باید این قابلیت را داشته باشند که با بخش‌های توریسم (هتلها، خدمات غذایی و عوامل جذب توریستی) خود را هماهنگ نمایند.

۱- کنترل آزمیثیک‌ها و معماران بی‌فرهنگی که با ارزشها و مفهوم پارکهای ملی بیگانه بوده و طبیعت پارک را با انگیزه‌های نوآوری، سودآوری و غیره با احداث امکانات، ماختمانها و بناهای ناهمگون و بی‌پشتواه فرنگی به تخریب می‌کشند امری ضروری است. در حالی که ابتکارات چنانچه پشتواه فرنگی داشته و با مفهوم و اهداف پارک تباینی نداشته باشد باید مورد ترغیب قرار گیرند. کانونهای تفریج در پارکهای ملی ناید به پارکهای شهری یا دیسنو لندها تبدیل شوند. (متترجم)

۸۰- جوامع محلی و مناطق آنها در برابر تهدیدهای بالقوه سرمایه‌گذارانی که غالباً هیچگونه حساسیتی به ارزشهای محلی ندارند و تماماً به فکر توسعه هستند باید مورد حمایت قرار گرفته و تجهیز شوند. حمایت مالی و فراهم‌آوری ضوابط و راهنمای طرح‌ریزی برای حفظ منابع محلی با ارزش به موازات توسعه توریسم از جمله تمهیداتی است که می‌توان در نظر گرفت.

۸۱- در بسیاری از مناطقی که دارای پارکهای ملی هستند آن دسته از سرمایه‌های تجاری که از موجودیت پارک و حجم بازدیدکنندگان آن به نحوی سود می‌برند باید از ارائه کمکهای مالی به پارک دریغ نکنند. زیرا وجود پارک و به تبع آن جذب توریسم برای توفیق تجاری بخش توریستی نه تنها ضروری بلکه حیاتی است.

۸۲- برای اجتناب از هرگونه اغتشاش و سردرگمی بازدیدکنندگان باید تمام فعالیتهاي اطلاع رسانی و ترویجی در منطقه مورد نظر با یکدیگر هماهنگ گردند. به وسیله طرح‌ریزی منسجم و هماهنگ این برنامه‌ها زمینه سوء استفاده یا بهره‌برداری نادرست بخش خصوصی از پارک ملی از بین می‌رود.

فصل پنجم

راهنمای توسعه امکانات توریستی در پارکهای ملی

۱-۷- طرح ایستگاه (سایت پلان)

- ۸۳- علاوه بر سند طرح ریزی جامع مدیریت، نقاط ویژه‌ای از پارک (از نظر توسعه عوامل زیربنایی) دارای طرح‌های خاص خود هستند که سایت پلان نامیده می‌شود. راهنمای توسعه امکانات توریستی به طور مشروح به قرار زیر است:
- ساختارهای انسان ساخته باید در حداقل میزان خود با اکوسیستم طبیعی تداخل داشته باشند. جاده‌ها از جمله ساختارهایی هستند که می‌توانند جریانهای آبی منطقه را قطع و سبب

فرسایش شیبها شوند. ساختارهایی که حیات وحش را از منابع آب ترسانده و آنها را از دسترسی به منابع آبی باز می‌دارند و همین طور زهاب‌هایی که جریانهای آبی طبیعی را آلوده می‌کنند از دیگر نمونه‌های نامطلوب قابل ذکر در این زمینه به شمار می‌روند.

● ساختارها باید ایجاد آشفتگی کرده و مزاحمت ایجاد کنند. به علاوه روی محیط طبیعی پیرامون خود باید چیرگی نشان داده و ارزش‌های ذاتی و طبیعی منطقه را کاهش دهند. کلیه عوامل انسان ساخته باید تا آنجاکه امکان دارد از مواد و مصالح محلی (نظیر سنگ، چوب، سفال خیزران، آجرهای گلی و ...) ساخته شوند. استفاده از مصالح مصنوعی و بیگانه نظیر لایه‌های آسبستون، بلوکهای ساخته شده از ضایعات و رنگهای زننده باید به شدت محدود گشته و از کاربرد آنها اجتناب شود. ساختمانها باید براساس سبکهای محلی بنا شده و با محیط خود همخوانی داشته باشند. در صورت امکان ساختمانها را باید از طریق عوامل و شبیهای طبیعی یا درختان استوار نمود. چنانچه اقامتگاه یک مرکز توریستی روی بلندی ایجاد شده باشد که مشرف به کل منطقه باشد بدیهی است از هر جهتی قابل رویت خواهد بود. در حالی که اگر در منطقه‌ای پایین‌تر از افق دید، به صورت یک طبقه و بارگ تیره احداث شود به کلی از میدان دید خارج بوده و به ندرت در گستره طبیعت اختلال ایجاد می‌کند (در این زمینه اقامتگاه سرنا^(۱) در ذخیره گاه ماسای مارا^(۲) نمونه وار است). اقامتگاه چان چیک^(۳) در بلایز^(۴) نمونه خوبی از استفاده بجا و کامل از مصالح و مواد محلی با معماری مناسب و هماهنگ با چشم‌انداز پیرامونی است.

● استقرار مناسب ساختمانها تابعی از کارکرد آنها نیز هست. این کافی نیست که فقط جنبه‌های استراتژیک ساختمانها مد نظر قرار گیرد. به عنوان مثال نیروی اجرایی (گارد) در پست و پاسگاه‌ها ساکن نخواهد شد مگر اینکه از نظر خدماتی نظیر آب و راه دسترسی تجهیز شود. این ملاحظات ممکن است بدیهی به نظر آیند ولی موارد بیشماری از این غفلتها وجود دارد که پول زیادی برای احداث پست و پاسگاه خرج شده در حالی که به دلیل موقعیت نامناسب آنها بلااستفاده باقی مانده است یا برجهایی که برای مشاهده حیات وحش ایجاد می‌شود در جایی استقرار یافته‌اند که چیزی برای مشاهده وجود ندارد.

● قبل از اینکه ساختمانها احداث شوند باید در مورد قابلیت دسترسی آنها و گردش استفاده کنندگان تعمق نمود. امکانات توریستی در صورت لزوم باید از بخش‌های اداری و حوزه فعالیتهای نیروی اجرایی و کنترل مدیران پارک (برای جلوگیری از تداخل آنها با یکدیگر) از هم جدا باشند. بهتر است گروهی از ساختمانها را راه‌های یک طرفه تجهیز شده و پارکینگها به جای دو طرفه بودن در یک طرف احداث بشوند تا ترافیک اختلالی در فعالیتها به وجود نیاورد. به همین ترتیب در مرکز اطلاع رسانی، آرایش نمایشگاه‌ها و نظم و ترتیب تابلوها طوری باید باشد که بازدیدکنندگان از یک سو وارد شده و بدون هر گونه ازدحامی از سوی دیگر خارج شوند.

● در طرح‌های فیزیکی و طراحی معماریها و احداث امکانات فیزیکی توریسم (به ویژه در مناطق مجزا) باید روشهایی که با کمی مسامحه می‌توان اصطلاح اکوتکنیک را به آنها اطلاق نمود ترویج پیدا کنند. به عنوان نمونه می‌توان موارد زیر را نام برده:

- انرژی خورشیدی (برای گرم کردن آب و در مکانهای مناسب برای تولید برق).
- جمع آوری و استفاده مجدد از آب باران (برای تامین آب).
- بازیافت مواد زاید (اعم از آلی یا معدنی، جامد یا مایع).
- تهویه طبیعی (به جای استفاده دستگاه‌های تهویه مصنوعی).
- خودکفایی در تولید غذا (از باغها، مزارع اکولوژیک، آبزی پروری).

● معماری مراکز اکوتوریسم باید در برنامه خود مواردی نظری نقاط قابل دسترسی تحت کنترل، کابینها، جاده‌ها، پیاده‌روها یا تریلهای طبیعت قایم به خود و بدون راهنمای، گزینه‌های حمل و نقل، مراکز تفسیر، علایم، برجهای مشاهده مناظر و حیات وحش، کوه‌ها و کمینگاه‌ها، امکانات اقامت و غذاخوری کافی و بی‌تكلف، مراکز جمع آوری زباله، سایه‌بان و اسکله‌ها وغیره را تحت پوشش قرار دهد. به علاوه باید خانه‌های سازمانی نیروی انسانی پارک و امکانات زیستی آنها و پژوهشگران پارک را نیز در بر گیرد.

● تسهیلات لازم برای توریسم طبیعت باید راحت و در عین حال ساده، بی‌پرایه و تمیز باشد. این نوع تسهیلات و امکانات برای اکوتوریسم نسبت به توریسم رسمی و پر تکلف یا آن دسته که از گذران فراغت خود استفاده می‌کنند فایده‌مندی بیشتری دارد. یک مرکز اکوتوریسم به ازای هر یک اطاق ۴ تا ۵ بار هزینه کمتری در بر دارد

۱۹۸۶ - Ceeballps lascurain (). یک اکوتوریست با آمدن به یک محیط طبیعی و بیگانه این فرصت را پیدا می کند که خود را از چنگ مظاهر زندگی مدرن و امکانات تجملی و دنیای بتن و آهن شهری رهانماید و با فرهنگها و طبیعت بومی آشنا شود.

● جاده ها و راه های دستر سی باید خلی در متن طبیعت به وجود نیاورند و تا جایی که امکان دارد به وسیله درختان، تپه ما虎رها و عوارض مشابه استوار شوند. جاده ها قبل از اینکه از میان خطوط تراز عبور کرده آنرا قطع کنند باید با آن همگام باشند. جاده ها باید طوری طرح ریزی و احداث شوند که کمترین فرسایش را به وجود آورند و به همین دلیل باید دارای شبیب ملایم و زهکشی کافی باشند.

● ۱اگر چه جاده ها برای این ساخته می شوند که دستر سی بازدید کنندگان را به حیات وحش تسهیل نمایند ولی باید به طور کلی دور از مناطق خاص (نظیر مناطق تولید مثل پرنده گان، پستانداران، گذران دوره های حساس زیستی، کانونهای تخم گذاری و جوجه آوری پرنده گان آبزی) کشیده شوند. به علاوه برای کنترل سرعت وسایل نقلیه حتماً لازم است از موانع؛ سرعت گیر و پیچ برخودار باشند. فایده دیگری که پیچ جاده دارد این است که نزدیک شدن به حیات وحش را امکان پذیر می نماید. جاده ها باید به اندازه کافی عریض باشند (یا دارای مناطق پارکینگ خاص) تا مردم بتوانند بدون اینکه وسایل نقلیه از نظر ترافیک اختلالی به وجود آورند. حیات وحش را تماشا کنند.

۸۴- علاوه بر خط مشهای کلی ذکر شده، در فهرست زیر اصولی برای طراحی ارائه شده است که می توان توسعه یک منطقه ویژه را از نظر مطلوبیت ارزشیابی کرد:

● هر چیزی باید مفهوم داشته باشد (رابطه پارک با اراضی پیرامونی، رابطه امکانات با استفاده از منطقه و نواحی، رابطه امکانات با یکدیگر در ایستگاه (سایت)، رابطه کل هدفهای طرح جامع پارک) عناصر زاید باید حذف شود و هر جا که امکان دارد تسهیلات در محیط پیرامونی قرار داده شود.

● برای مردم طراحی کنید. همان قدر که به حدود استفاده بهینه از سایت از نظر جامعه شناسی باید توجه نمود از فاکتورهای بهداشتی و آسایش مردم نیز باید غافل شد.

● در چارچوب محدودیتهای منابع طراحی کنید. باید به ظرفیت بهینه زیست محیطی سایت و پیامدهای بالقوه استفاده توجه نمود. از امکانات به عنوان عوامل مثبت در جهت

کنترل استفاده بهره‌جسته و تنها در پاره‌ای از نقاط اجازه استقرار امکانات استفاده در روز داده شود.

● شکل و مضمون هر دو در سطح مطلوب مورد توجه قرار دهید. بین ارزش‌های اقتصادی، انسانی و منابع تعادل برقرار کنید. به عناصر طراحی نظیر نما، چیرگی، بافت، نقش و مایه، شکل و رنگ باید توجه شود. هر جا که امکان داشت از مصالح ساختمانی بومی استفاده شود. طراحی باید براساس کیفیت، مطلوبیت، سادگی و با استفاده از شیوه معماري بومی صورت گیرد. چشم‌اندازها باید طوری طرح ریزی شوند که ناهنجاری ساختمانها را کاهش دهند.

● امکاناتی فراهم کنید که با ماهیت و کارکرد محل مناسب باشد. مقیاس محل و شخصیتهای استفاده کنندگان را به جا بیاورید.

● ضرورتهای فنی را در نظر بگیرید (اندازه، تعداد، استاندارد، موقعیت و جهت نسبت به هوای آفتاب، راحتی و سهولت دسترسی، سطح مطلوبیت هزینه‌ها).

● از کارایی و صحیح بودن استفاده اطمینان حاصل کنید. هر جا که امکان دارد برای استفاده سالیانه طراحی کنید.

● در مورد امکانات فراهم شده ملاحظات درازمدت (نظیر تغییر در تقاضا، تکنولوژی، حفظ و نگهداری مداوم) را مورد بررسی قرار دهید. از استفاده‌های نامطلوب جلوگیری کنید.

● در صورتیکه بودجه کافی نبود کار را، با احداث اردوگاه‌های ساده و خوش ساخت (از خیزران و چادر و غیره) آغاز کنید. زیرا می‌توان بعداً به جای آنها ساختمانهای دائمی تری را جایگزین نمود.

فصل ششم

صيد و شکار ورزشی در مناطق حفاظت شده

- ۸۵- در پارکهای ملی به طور معمول شکار و صید ورزشی مجاز نیست زیرا می‌تواند جمعیتهای حیات وحش را در داخل مناطق حفاظت شده در معرض مخاطرات جدی قرار داده، اختلالات و مرگ و میر عمده‌ای بیار آورد. گاهی اوقات سبب حذف یا متفرق شدن گونه‌های قابل شکاری که اغلب دیدنشان بسیار دشوار بوده، بسیار گریز پا و رمند هستند می‌شود. بدیهی است در چنین مواردی شکار با توریسم مبتنی بر طبیعت منافع دارد.
- ۸۶- ولی شکار ورزشی بالقوه شکلی از توریسم است. به همین دلیل در سایر انواع مناطق

حفظت شده نظیر شکارگاهها (اندوختگاه‌های شکار) شکار یکی از اهداف اولیه مدیریت به شمار می‌رود. اینکه شکار در نواحی ضربه‌گیر پیرامونی و مجاور یک پارک ملی مجاز باید باشد یا نه بیش از همه به موقعیت و شرایط خاص هر منطقه بستگی دارد. در پاره‌ای از شرایط یک اندوختگاه شکار یا شکارگاه ممکن است گستره مفیدی از امتداد یک زیستگاه حفظ شده برای حیات وحش و منبع سودمندی برای اشتغال، کسب درآمد و سایر فراورده‌های مفید برای اهالی محلی باشد. شکار کنترل شده توسط جوامع محلی یا شکارچیان برای حذف آن دسته از حیواناتی که به اراضی کشاورزی مجاور ذخیرگاه‌ها صدمه وارد می‌کنند و همین طور از نظر جبران این نوع صدمات می‌تواند به طور موردي مفید واقع شود. شکار در مناطق مجاور پارک چنانچه بخشی از زیستگاه‌های گونه‌های پارک باشند جایز نیست.

-۸۷- در برخی از پارکهای ملی شکار به عنوان وسیله‌ای برای کاهش گونه‌های بیگانه و غیربومی مجاز است. از نمونه‌های این نوع شکار می‌توان حذف گرازها و بزهای پارک ملی و لکانوهایی و گوزنها و الکهای وارداتی در برخی از پارکهای ملی نیوزیلند را نام برد. به هر صورت شکار ورزشی یک مورد استثنایی است و به طور معمول به عنوان وسیله‌ای برای مدیریت پارکهای ملی توصیه نمی‌شود.

-۸۸- تعیین موقیت و فایده‌مندی یک شکارگاه امری فنی بوده و از چارچوب این مقاله خارج است (در این زمینه منابع زیر سودمندند: Caughey ۱۹۷۷ و Leopold ۱۹۳۳ و Van Lavieren ۱۹۳۳). به طور خلاصه این نوع شکارگاهها (ذخیره‌گاه‌های شکار) باید در زمینه‌های زیر روشهای اقدامات کافی داشته باشد:

- تعیین روشهای شکار
- تحدید حدود منطقه مجاز برای شکار
- کنترل تعداد پروانه‌های شکار
- محدود کردن طول دوره شکار
- سهمیه بندهای شکار (پروانه ویژه، برداشت کلی، سهمیه جوامع محلی و...)
- بهینه سازی برداشت
- کنترل سهمیه حیوانات قابل شکار
- کنترل گروه‌های سنی و جنسی حیوانات شکار شده: به عنوان مثال شکار ماده‌ها ممکن

است ممنوع گردد.

- نظارت برداشت از نظر تعداد، کیفیت و میزان تلاش شکارچیان
- کنترل سلاحهای گرم و مهمات مورد استفاده
- برخورداری از نیروی انسانی با تجربه و آموزش دیده برای خلاص کردن حیوانات آسیب دیده
- تشکیل گارد محافظت برای جلوگیری از بروز حوادث در مورد شکارچیان و نیروی انسانی منطقه
- حفظ و حراست از گونه‌های حمایت شده در منطقه انتخاب شده به عنوان شکارگاه
- فراهم آوری تسهیلات لازم برای پاک کردن تروفه‌ها، انبار کردن آنها و استفاده از لاشه‌ها
- دریافت و جمع آوری درآمدها (فروش پروانه، حق الزحمه خلاص کردن حیوانات یا حمل آنها)

فصل هفتم

راهنمای تهیه برنامه‌های آموزش و تفسیر در مناطق حفاظت شده

۱- VII - نقش آموزش و تفسیر

۸۹- آموزش و تفسیر به عنوان وسیله‌ای کلیدی تلقی می‌شود که مدیران از آن برای مدیریت بهتر توریستها استفاده می‌کنند. در حقیقت می‌توان گفت که فقدان برنامه تفسیر در پارک مانند این است که شما مهمانی را به خانه خود دعوت کنید در را بازکنید و سپس بزنید به چاک و ناپدید شوید.

۹۰- مطلوبترین راه آموزش عامه مردم درباره مناطق حفاظت شده دیدن بلا فاصله آن توسط

خود مردم است. تاثیر پذیری در برخورد نخست و اثر مطلوب گذاشتن بر آنها بسیار حیاتی است. باید همیشه به خاطر داشت که آموزش مردم در مورد مناطق حفاظت شده تنها با دیدن آن به نتیجه نمی‌رسد ولی وسیله‌ای برای رسیدن به هدف به شمار می‌رود. موجودیت اندوختگاه‌ها نیز به حمایت و رضامندی بازدیدکنندگان خود وابسته است و باید در سطحی باشند که در بازدیدکنندگان احساس رضایت و خشنودی برانگیزند. وسیله‌ای که مدیران با عame مردم در این خصوص ارتباط برقرار می‌کنند خدمات تفسیری و اطلاع رسانی است.

۹۱- خدمات تفسیری در پارکهای ملی از دیگر خدمات مشابه نظیر امکانات اطلاع رسانی، آن جهت متفاوت است که تنها واقعیتها را فهرست وار ارائه نمی‌کند بلکه تلاش دارد که مفاهیم و معانی را آشکار ساخته و روابط درونی پدیده‌های طبیعی را تبیین کند. خدمات تفسیری آگاهی مردم را در مورد مفهوم پارک و سیاستها ارتقاء داده و کوشش می‌کند تا توجه آنها را به امر حفاظت جلب کند. ضمناً تلاش می‌کند که آنها به این امر واقع شوند که منطقه حفاظت شده در سطح ملی و منطقه چه ارزشی دارد و در آنها احساس تحسین و قدردانی بر می‌انگیزد. تفسیر باید در بازدیدکنندگان درباره محیط طبیعی احساسی بیش از کنجکاوی و شگفتی برانگیخته و آنها را در بازدید بیشتر از منطقه ترغیب نماید.

۹۲- تفاوت اساسی بین تفسیر و آموزش این است که تفسیر این فرصت را به وجود می‌آورد که بازدیدکنندگان در برخورد با چیزهای حقیقی تجربیات دست اولی را به دست آورند. به عنوان مثال مرکز بازدیدکنندگان در یک پارک ملی منابع حقیقی را معرفی، تشریح و در نهایت بازدیدکنندگان را به سمت آنها هدایت می‌کند. در حالی که یک موزه در شهر به تنها بی خودش مقصد بوده و کارکردی متفاوت دارد. مقاله‌ای تحت عنوان پرنده‌گان پارک ملی مانو^(۱) و کجا آنها را پیدا کنیم آشکارا تفسیری است. در حالی که پویایی جمعیت و تکثیر پرنده آمبلرا^(۲) (Cephalopterus ornatus) موضوع قابل تفسیری نیست.

۹۳- هدف خدمات تفسیری برای بازدیدکنندگان باید فراهم آوری اطلاعات، تفريح، انگیزش و آموزش در شرایط دلنشیں و خوشایند (برای جلب حمایت بازدیدکنندگان نسبت به نوع مدیریتی که اعمال می‌شود) باشد. از این رو تفسیر وسیله‌ای برای مدیریت به شمار می‌رود که

روی رفتار بازدیدکنندگان تاثیر گذاشته و حمایت آنها را به طرف خود جلب کند و متعاقباً از دشواری کار مدیریت کاسته و آنرا برای مدیران آسان می‌سازد (Sharpe ۱۹۷۶).

۹۴- عمدۀ ترین خدمات تفسیری و اطلاع‌رسانی بازدیدکنندگان می‌تواند در محدوده مناطق حفاظت شده و اراضی پیرامونی آن مستقر شود. ضمناً آگاهی برای جذب بازدیدکنندگان در خارج از اندوختگاه نیز مهم است تا بتوان بازدیدکنندگان را از همان ابتدا جذب کرد. مردم باید درباره اندوختگاه و اینکه کجا قرار دارد و آنها در اندوختگاه قادر به چه کاری هستند آگاهی داشته باشند. خدمات اطلاع‌رسانی موارد زیادی را در بر می‌گیرد و از بروشور تانمایش فیلم را شامل می‌شود ولی لازم است در خدمات اطلاع‌رسانی اندوختگاه‌ها موارد زیر بعنوان یک ضرورت مورد توجه قرار گیرد:

● در اندوختگاه چه چیزی برای دیدن و چه کاری برای انجام دادن وجود دارد؟

بازدیدکنندگان به این اطلاعات نیاز دارند تا برنامه بازدید خود را طرح ریزی و از وقت شان در ارتباط با مسائل مورد علاقه خود به بهترین وجهی استفاده کنند. این اطلاعات باید گزینه‌های روزانه یا فصلی را نیز دربر گیرد (به عنوان مثال برنامه امروزه بازدید از جمع شدن لاشخورها در اطراف یک لشه است).

● چگونه می‌توان دید و شما برای دیدن به چه چیزهایی نیاز دارید؟

نقشه‌های اندوختگاه و نقاط جالب آن همراه با اطلاعاتی درباره چگونگی دسترسی به آنها، فاصله دسترسی، زمان، میزان سختی و مخاطرات باید ارائه شود.

● بازدیدکنندگان چه انتظاری دارند؟

اطلاعات اساسی در مورد اندوختگاه باید به طور ساده و خلاصه ارائه شود ولی در شکل و ترکیبی زیبا و جالب به طوریکه بازدیدکننده بتواند از آنچه به تجربه می‌کشد آگاهی بیشتری به دست آورد.

● در ذخیره‌گاه چگونه باید رفتار کنیم؟

علاوه بر شرح قوانین و مقررات و اینکه چه چیزی مجاز و چه چیزی در اندوختگاه ممنوع است، ارائه اطلاعاتی در زمینه نحوه رفتار و چگونگی برخورد بازدیدکنندگان، برای اینکه

اختلالی در سیماهای طبیعی منطقه یا در اقدامات جاری مدیریت یا در برنامه‌سایر بازدیدکنندگان به وجود نماید ضروری است. بازدیدکنندگان باید به این امر واقف شوند که حق استفاده نادرست از امکانات اندوختگاه و ضایع کردن سیماهای فیزیکی آن را ندارند. بازدیدکنندگان باید با آئین و نحوه استفاده از ذخیره گاه آشنا باشند. به عنوان مثال باید از انجام موارد زیر پرهیز کنند:

- استفاده از رادیو
- تخریب
- حکاکی
- پسماند و ریخت و پاش
- جمع آوری فون و فلور یا سایر مواد اندوختگاه
- اختلال در زندگی حیات وحش (تعذیه دستی، دنبال کردن شکار، دستکاری آشیانه‌ها)
- بازدیدکنندگان باید پیاده رو و گستره ارودگاه تعیین شده برای آنها را رعایت کرده و به تمام هشدارهای اینمنی توجه کنند. به علاوه باید از این دستورالعمل آگاه شوند: به جز عکس چیزی نباید گرفت و به جزء رد پا چیزی نباید برجای گذاشت.

● چرا باید اصلاً اندوختگاهی وجود داشته باشد؟

در این مورد باید به این پرسش‌های اساسی پاسخ داده شود که اصولاً مفهوم یک منطقه حفاظت شده چیست؟ و چرا این منطقه برای این منظور انتخاب شده است؟ به علاوه باید ضمن توضیح روابط مناطق حفاظت شده با اراضی پیرامونی خود، اهمیت سیستم مناطق حفاظت شده جهانی نیز مورد بحث قرار گیرد.

● چه چیزهایی در اندوختگاه اگر وجود داشته باشد می‌تواند بازدیدکنندگان را دویاره به سوی خود جلب کند؟

در این مورد می‌توان به بازدیدکنندگان برای سفرهای دیگری در دوره‌های زمانی، موقعیتها و موضوعات متفاوت پیشنهاد داد. به عنوان مثال تماشای حیات وحش، پرنده‌گان، کوهنوری، برپایی اردو وغیره. در این مورد حتماً رویدادهای فصلی را برای بازدیدکننده باید خاطرنشان کرد. به عنوان مثال ورود پرنده‌گان مهاجر یا دوره زایمان حیوانات.

● بازدیدکنندگان چگونه می‌توانند کمک کنند؟

برای آن دسته از بازدیدکنندگان که از اندوختنگاه تاثیرپذیرفته یا به آن علاقمند شده‌اند راههایی را که می‌توانند به حامیان اندوختنگاه تبدیل شوند نشان دهید یا راههایی را که می‌توان از سازمان‌های دست‌اندرکار حفاظت حمایت کنند پیشنهاد کنید. نشانی انجمن‌های محلی، اجتماعات یا سازمانهای پیشگام. رهبران سیاسی محلی یا مجلات حیات وحش را در اختیار بازدیدکنندگان قرار دهید.

VII - فنون

روشهای زیادی برای تبادل اطلاعات در زمینه مناطق حفاظت شده وجود دارد که برخی از آنها بسیار ساده است. همه این شیوه‌ها استفاده خاص خود را داشته و برای تاثیرگذاری بیشتر لازم است که از شیوه‌های مختلف استفاده شود. مردم از نظر نیازها و انتظارات از یکدیگر بسیار متفاوتند، از این رو برأورده و تامین نیازهای همه آنها با سلیقه‌های مختلف گرچه ساده نیست اما بسیار ضروری است. به عنوان مثال برای یک شکاربان یا رددیگر با تجربه که تبحر خاصی در پیدا کردن حیوانات دارد تحمل سختی برای یافتن اطلاعات جدید نه تنها امر دشواری نیست بلکه بسیار شادی آفرین است. بنابراین تلاش یک مدیر نه تنها جذب متخصصین بلکه باید جلب طیف گسترده‌ای از مردم عادی باشد تا سطح رغبت و تحسین خود را از منطقه ارتقاء دهند.

۹۶- برخی از مردم ترجیح می‌دهند در گروههای سازمان یافته همراه با توضیحات استاندارد یک راهنمای مناطق بازدیدکنند و بعضی دیگر دوست دارند خودشان در اطراف سیستم پیاده‌روها راه خودشان را با کمک بروشورهای حاوی اطلاعات پیدا کنند. در حالی که برخی دیگر از هرگونه تشکل سازمانی اجتناب ورزیده و خلوت و تنها برای ترجیح می‌دهند. به طور کلی سلیقه‌های مردم بسیار متفاوت است بعضی دوست دارند صحبت کنند، برخی گوش کنند و بعضی دوست دارند خودشان اطلاعات را بخوانند و برخی هم ترجیح می‌دهند همه چیز را ببینند. در زیر فهرستی از شیوه‌های مرسوم در برقراری ارتباط با بازدیدکنندگان و پارهای از اشارات برای

استفاده از آنها ارائه شده است.

۹۷- برشورها و دفترچه‌ها

این نشریات باید تا حدامکان رنگی، مصور و جذاب تهیه شوند. دفترچه‌ها قبل از اینکه همه چیز را به طور کامل بازگو کنند باید کنجدکاوی بازدیدکنندگان را تحریک کرده و به دنبال خود بکشانند. این دفترچه‌های باید در تیراژ گسترده‌ای در همه ادارات توریستی و کانونهای مشابه آنها توزیع شود. دفترچه‌ها باید بازدیدکنندگان را نسبت به ذخیره‌گاه راغب کرده و در زمینه این که چه چیزی می‌توانند در آندوختگاه ببینند و چه کاری می‌توانند انجام دهند، چطور می‌توانند به آن برسند و هرگونه تدارک ویژه دیگری که مورد نیاز است اطلاعات کافی را در اختیار آنها قرار دهند (نظیر ثبت نام، اخذ بلیط و مجوز، تجهیزات ویژه، لباس و غذا و غیره). این دفترچه‌ها باید به طور خلاصه شرایط و یا سایر هزینه‌های احتمالی را توضیح دهد. برشورها که در صورت امکان باید به چندین زبان تهیه شوند اطلاعات اساسی داخل آندوختگاه را برای اینکه بازدیدکنندگان به بهترین وجهی از آن استفاده کرده و بیشترین لذت را ببرند فراهم کنند. بروشورها معمولاً شامل خلاصه‌ای از عمدترين جاذبه‌های منطقه، همراه با یک نقشه و فهرستی از مقررات پارک می‌باشند. بروشورها در صورتیکه در قطع جیبی چند لايه و تاشو تهیه شوند بهتر است. در این مورد می‌توان به عنوان نمونه از بروشور پارک ملی مانو در پرو نام برد.

۹۸- راهنمای، عوامل کلیدی و فهرستهای ویژه:

آنسته از بازدیدکنندگانی که دارای علائق خاصی بوده یا با منطقه آشنایی ندارند این نوع خدمات را می‌پسندند و فروش آنها در اداره پارک می‌تواند تا حدی در جبران هزینه‌های جاری پارک موثر باشد.

۹۹- پیاده‌روهای هدایت شده:

پیاده‌روهای هدایت شده مسیرهای قابل دسترسی هستند که طول آنها بسیار متفاوت

است ولی اغلب کوتاه هستند و بازدیدکنندگان در این مسیرها به صورت فردی یا گروهی برای تماشای سیماهای جالب پارک توقف می‌کنند. در این شیوه بروشورهایی در اختیار بازدیدکنندگان قرار داده می‌شود که در آنها نواحی مختلف با علائمی نظیر شماره مشخص شده و اطلاعات لازم نیز درباره آنها داده شده است. گزینه دیگری نیز وجود دارد بدین ترتیب که ممکن است در طول مسیرها، علایم روی تابلوهایی مشخص شوند ولی عیب این روش این است که اولاً با محیط طبیعی پیرامون خود تضاد پیدا کرده و مثل یک وصله ناجور به نظر می‌آیند و از طرف دیگر نیاز به نگهداری زیادی دارند مگر اینکه با مواد مقاوم به تاثیرات هواناظیر فلزات ضدزنگ تهیه شوند. از طرف دیگر بروشور را بازدیدکننده می‌تواند با خود برد و به دیگران نیز نشان دهد و در نتیجه پیامدهای آموزشی پیاده‌روهای هدایت کننده را چند برابر کند، در حالی که تابلوها و علائم چنین ویژگی را ندارند.

۱۰۰- بازدیدهای گروهی با اتکابه پیاده‌روها و راهنمایها:

در این روش یک راهنمای گروهی از بازدیدکنندگان را به صورت پیاده یا سواره (اسب، قایق، اتوبوس) همراهی کرده و در طول یک شبکه از پیاده‌روها سیماهای طبیعی را نشان داده و به آنها توضیح می‌دهد. این نوع تورها این مزیت را دارند که راهنمای می‌تواند در مورد آنچه که می‌گوید با بازدیدکنندگان به توافق برسد. بدیهی است این نوع استفاده نسبت به پیاده‌روهای هدایت شده به نیروی انسانی بیشتری نیاز دارد. این شیوه مخصوصاً برای دانش آموزان مدارس و همین طور تورهای گروههای دانش آموزی که بجای استفاده از نیروی انسانی ذخیره گاه، تحت نظارت و راهنمایی یک آموزگار یا رهبر گروه قرار دارند بسیار مفید است. به هر صورت راهنمایها باید به زبانهای بازدیدکنندگان پارک مسلط باشند.

۱۰۱- پیاده‌روهای طبیعی و مهار نشده:

این مسیرها برای آن دسته از بازدیدکنندگان که علاقمندند خودشان در پی مشاهده و کشف باشند ایجاد شده‌اند و با علایم ساده و خوب هم تجهیز شده‌اند. در این مسیرها ممکن است

پناهگاه‌های ساده و ابتدایی نیز ایجاد شود.

۱۰۲- مرکز اطلاع رسانی بازدیدکنندگان:

این مراکز ساختمانهای ویژه‌ای هستند که قادرند اطلاعات مشروح تری درباره اندوختگاه نشان دهن. نمایشگاه‌هایی از عکسها، تابلوها، فیلمهای نمایشی، نقشه‌های مختلف از اندوختگاه نمونه‌هایی از گونه‌های منطقه، دیاگرام زنجیره غذایی وغیره از جمله مواردی است که در این مراکز ارائه می‌شوند. مراکز بازدیدکنندگان برای زمانی که هوانامساعد بوده و اجازه بازدید را نمی‌دهد یا زمانی که بازدیدکنندگان باید متظر راهنمای بررسی مجوزهای خود باشند یا هنگامی که بازدیدکنندگان علاقمند به کسب اطلاعات بیشتری می‌باشند بسیار مفید هستند. به علاوه می‌توانند در نشان دادن فرایندهای طبیعی، پیشینه حیات و سایر اشکال پارک که در یک بازدید کوتاه امکان دیدن آنها وجود ندارد یا رویدادهایی که در سایر فضول و یا شب در پارک اتفاق می‌افتد بسیار موفق عمل کنند. هرگاه ضرورت داشته باشد مراکز اطلاع رسانی را می‌توان گسترش داد یا با مراکز آموزشی تلفیق نمود. پارک ملی چیت وان^(۱) در نپال، شانون^(۲) در استرالیا و ذخیره‌گاه طبیعت آبuko^(۳) در گامبیا در این مورد نمونه‌وارند.

۱۰۳- مراکز آموزشی:

این مراکز ساختمانهای ویژه‌ای هستند که برای ارائه آموزش‌های رسمی قابلیت‌های بیشتری دارند. این مراکز برای برگزاری کلاسها و جلسات بحث دارای امکانات گسترده‌ای بوده و اغلب مجهز به تسهیلات شنیداری و دیداری و نمایش فیلم هستند. در مراکز آموزشی یا مراکز اطلاع رسانی به طور مستمر می‌توان نمایش‌های سمعی و بصری را ارائه نمود. پارک ملی آبشار مارکیزون^(۴) در اوگاندا و پارک ملی ولکان پواس^(۵) در کاستاریکا در این مورد نمونه‌وارند.

1- Chitwan

2- Shannon

3- Abuko

4- Marchison

5- Volcan Poas

۱۰۴- باغهای گیاه‌شناسی یا مراکز پرورش حیوانات:

این مراکز از آنجهت جالب هستند که بازدیدکنندگان می‌توانند بعضی از گیاهان و حیواناتی را که در اندوختگاه وجود دارند از نزدیک تماشا کرده و برخی از چیزهایی را که قبلًا در طبیعت دیده‌اند بهتر شناسایی کنند. گاهی اوقات وظایف و کارکردهای دیگری نظری پرورشگاه حیوانات ذخیره گاه، مرکز بازپروری، درمانی و توان بخشی (جایی که حیوانات مريض یا جوان تحت تیمار و مراقبت قرار گرفته و یا برای بازگشت به طبیعت وحش تربیت می‌شوند) نیز به این مراکز اضافه می‌شود. به عنوان مثال ایستگاههای بازپروری اوران اوتان در ذخیره گاههای سوماترا و شرق مالزی که بسیاری از بازدیدکنندگان و مراکز اطلاع رسانی را به این نقاط جلب کرده می‌تواند برای نشر اطلاعات درباره کل ذخیره گاه مورد استفاده قرار گیرد. باغهای گیاه‌شناسی نیز می‌توانند همانند کانوهای تحقیقاتی مورد استفاده قرار گیرند. باغهای گیاه‌شناسی سیبوداس^(۱) در اندونزی و باغهای گیاه‌شناسی جزایر هند غربی در این میان نمونه وارند.

۱۰۵- ارتباط غیر رسمی:

نیروی انسانی پارک در جریان انجام وظایف روزانه خود از نظر حفاظت ممکن است با بازدیدکنندگان برخورد کنند و از آنها در مورد چگونگی تفریحاتشان و اینکه چه چیزی را دوست دارند ببینند، سوال بکنند و اطلاعات مناسب و روزآمدی در اختیارشان بگذارند. به عنوان مثال اینکه اخیراً حیوانات کجا دیده شده‌اند، شیرها کجا شکار شده‌اند و غیره. از این رو تمام نیروی انسانی پارک باید در زمینه شناخت حیات وحش و تاریخ طبیعی پارک مهارت و اطلاعات کافی داشته باشند و از نظر برقراری ارتباطات با بازدیدکنندگان حتی ممکن است آموزش‌هایی نیز لازم باشد.

۱۰۶- نظرات بازدیدکنندگان

ارتباط، فرایندی دو سویه است. مدیر پارک می‌خواهد بداند آیا پیامش را رسانده است؟ طرز

تلقی افراد بازدیدکننده درمورد پارک چیست؟ چه سوالاتی دارند (این سوالات می‌تواند مضمون خدمات اطلاع رسانی را شکل دهد) چه توصیه‌ها، راهنماییها، تقاضاها یا شکایاتی دارند؟ از بحثهای مستقیم، توصیه‌های دریافت شده در کتابچه‌های بازدیدکنندگان و صندوق پیشنهادات می‌توان به نظرات و آراء و عقاید بازدیدکنندگان پی‌برد.

۱۰۷- برخی از منابع عملی دیگر نیز می‌توانند توضیحات بیشتری در مورد گسترش اطلاعات و امکانات تفسیری در مناطق حفاظت شده به دست دهند. موارد زیر از آن جمله‌اند:

Christiansen 1977, Manly 1977, Ashbaugh 1973, Berkmueller 1981, Sharpe 1976

۳- VII - راهنمای طرح ریزی نمایشگاهها (جلوه‌های تصویری و تابلوهای نمایشی جلب کننده)

۱۰۸- ارائه تابلوهای نمایشی و جلوه‌های تصویری جلب کننده می‌توانند همانند وسائل ارتباط جمعی در مناطق حفاظت شده مفید واقع شوند. ویژگیهایی که ثمربخشی آنها را تضمین می‌کند عبارتند از:

- همیشه در دسترس هستند.
- به تنهایی قابل استفاده‌اند، نیازی به راهنماینداشته و از نظر راهنمایی قائم به خود هستند.
- می‌توانند اشیاء یا نمونه‌های اصلی از گونه‌هارا مورد استفاده قرار دهند.
- می‌توانند در داخل یا خارج نصب یا قرار گرفته و قابل حمل و جابجا شونده هستند.

۱۰۹- راهنمای زیر می‌تواند در برپایی یک نمایشگاه جذاب به عنوان راهنمای طرح ریزی سودمند واقع شود:

- موضوعی را انتخاب کنید. مثلاً جنگلهای استوایی.
- مخاطبین و بیننده‌های خود را مشخص کنید. هدفتان رفع نیاز آنها باشد.
- هدفها را تعیین کنید. به عنوان مثال آموزش، محیط‌زیست، انگیزش یا روابط عمومی.
- تصمیم‌گیرید که چه نوعی از جلوه‌های تصویری را بسازید به عنوان نمونه پنلها

(متن نوشتاری، دیاگرام‌ها، تصاویر)، اشیا، گونه‌ها، دیوراماها، نمایش‌های مقیاسی و نمایش‌های زنده.

۱۱۰- فاکتورهای طراحی جلوه‌های تصویری و تصاویر نمایشی

فاکتورهایی که در طراحی جلوه‌های تصویری برای توریستها در سطح محلی، ملی و جهانی باید در نظر گرفت می‌تواند موارد زیر را در بر گیرد:

- موقعیت مکانی (داخل یا خارج از مرکز بازدیدکنندگان)
- امکان جابجایی و نقل و مکان برای استفاده در مدارس و نمایشگاه‌ها
- دوام (مقاومت در برابر تخریب)
- وضعیت (ترجیحاً در چشم رس بازدیدکننده) و فاصله دید
- اثرات نور (مصنوعی یا نور آفتاب) روی رنگها
- دسترسی به مواد (نظیر شیشه)
- تیترهایی که جلب توجه کنند
- برچسب‌های خلاصه، خوانا و محرك
- اثربخشی گونه‌ها و کفایت متن ذیربطة
- سکانس نمایشی جلوه‌ها با استفاده از جداره‌های تقسیم کننده (پارتیشن)
- نگهداری (اگر نمی‌توانید حفظ کنید از ساختن آن خودداری کنید)
- استفاده از قارچ‌کشها و آفت‌کشها
- مشارکت بازدیدکنندگان در نمایش‌هایی نظیر نمایش چرخ، بازیهای حدسی و پنهانهای برقی
- نمایش حیوانات زنده نظیر آکواریوم و تراریومها
- کلکسیونهای گیاهی، سنگ، حشرات (باید به طور جذابی ارائه و کاملاً قابل تفسیر باشند)
- نمایش حیوانات (به صورت تاکسیدرمی شده، پوست حیوانات، پرنده‌ها، پیکره‌های گچ، ردپا و غیره)

VII - راهنمای توسعه پیاده‌رو طبیعت در مناطق حفاظت شده:

۱۱۱- یکی از بهترین راههایی که می‌توان بازدیدکنندگان را وادار کرد پارک را به طور ملموس تجربه کنند از طریق توسعه پیاده‌روهای جالب و هدفمند است که طی آن می‌توانند به صورت کنترل شده با عمدت‌ترین جذابیتهای پارک برخوردار گرد و این زیبائیها را به تجربه بکشند. در زیر پاره‌ای از نکاتی را که به هنگام احداث توسعه پیاده‌روها یا تریلهای طبیعت باید به خاطر سپرده ذکر می‌شود. (Thorsell ۱۹۷۱، Berkman & Kordish ۱۹۸۴، Sharpe ۱۹۷۶).

الف - ویژگیهای عمومی:

- یک پیاده‌رو طبیعت باید کوتاه باشد (۰/۵- ۱/۵ کیلومتر) و زمان پیاده‌روی آن در حدود ۳۰- ۶۰ دقیقه باشد.
- یک پیاده‌رو طبیعت مطلوب به صورت حلقه یک سویه‌ای ساخته می‌شود که نقطه شروع و پایان آن به یکدیگر می‌رسند.
- یک پیاده‌رو طبیعت خود وسیله اطلاع رسانی است و علایم و نشانه‌گذاریهای انجام گرفته در طول مسیر آن همه سیماهای جالب را توضیح می‌دهند. این علایم می‌توانند همه اطلاعات لازم را در بر گیرند و به طور اختصار دارای شماره‌هایی باشند که بازدیدکنندگان برای دریافت آن‌ها به دفترچه همراه خود باید مراجعه کنند.
- یک پیاده‌رو طبیعت باید جالب و فریبنده باشد. باید نقطه شروع مشخص و روشنی داشته باشد. باید عریض و صاف باشد تا قدم زدن در آن راحت باشد. پیاده‌روهای طبیعت باید شبیدار بوده و از مناطق گلی با موانع فیزیکی عبور کند.
- یک پیاده‌رو طبیعت باید پاکیزه و خوب نگهداری شود. در ابتدای پیاده‌رو، همین طور در نقاطی که برای استراحت تعیین شده‌اند باید زباله‌دان تعییه شده و پوشش گیاهی و زباله‌ها از پیاده‌روها مرتباً جمع آوری شوند.

ب - احداث و توسعه یک پیاده‌رو:

- از منطقه‌ای که پیاده‌رو قرار است از آن عبور کند باید بررسی زمینی و میدانی کافی به

عمل آید. فهرستی از سیماهای طبیعی و تاریخی قابل توجه منطقه باید تهیه شود. (به عنوان مثال لیسه گاههای نمک، رخنمون سیماها، منظرگاهها، پوشش‌گیاهی، فسیل‌ها و آبشارها به صورت خیلی ساده در نقشه یا طرح مقدماتی وارد شده و مسیر پیاده‌رو طوری تعیین شود که از همه این نقاط تعیین شده بگذرد.

● مسیر تعیین شده را پیاده طی کنید و آن را از نظر طول و دسترسی به نقاط مورد نظر (سیماهای تعیین شده) و امکان احداث پیاده‌رو بررسی و بازنگری کنید.

● تا حد امکان به مناظر طبیعی آسیب کمتری وارد کرده و با نظارت دقیق بر کار احداث پیاده‌روها در تمام مراحل آن از وارد کردن صدمات بی‌جا اجتناب کنید.

● مسیرهای پیاده‌روی را در تمام طول آن از همه موانع پاک‌سازی کرده و تمام پوشش‌گیاهی آویخته را تا ارتفاع دو متری قطع کنید. از قطع درختان بزرگ اجتناب کرده و پاک‌سازی پیاده‌رو را تا آنجا ادامه ندهید که خاک عربان شود. فرورفتگی‌ها و گودالها را با سنگ و خاک و خاشاک پر کنید.

● تا جایی که امکان دارد از احداث مسیرهای مستقیم اجتناب کرده و پیاده‌روها را با پیچ و خم درست کنید. تریلهای پیچدار برای پیاده روی از جذابیت بیشتری برخوردارند. از احداث مسیرهایی که سبب بازگشت به عقب می‌شوند و احتمال دارد سبب تشویق بازدیدکنندگان برای میان برزden شوند ~~نه~~ پرهیزید.

● از احداث پیاده‌رو در مسیرهای تپه ماهوری و مناطق ماندابی اجتناب کنید. تا حد امکان مواطن باشید که زهکشها طوری درست نشوند که زهاب وارد پیاده‌رو شود، جسوی و پشته‌های زهاب برها باید بی‌عیب و نقص باشند. در پارهای از موارد (مناطق سنگی) پیاده‌روها ممکن است ضرورتاً از روی مسیرها یا پلکانهای چوبی یا سنگی عبور کنند.

● در نقاطی که برای استراحت تعیین شده‌اند نیمکت‌های ساده‌ای قرار دهید. در تقاطع رودخانه‌ها یا تنگه‌های عمیق ممکن است احداث پل ضروری باشد. ممکن است صخره‌ای راه را بریده باشد یا درخت افتاده‌ای (در صورتیکه پهنه و مطمئن باشد) سرراحتان باشد و به عنوان وسیله عبور مورد استفاده قرار گیرد. همه این ها را باید مورد توجه قرار دهید.

-۸- مدخل و ابتدای پیاده‌روها را اطلاعات کافی تجهیز کنید (یک نقشه و طول مسیر). ممکن است علایم جهت‌یابی در دو راهی‌ها لازم باشد.

ج - تفسیر منظره‌ها در طول پیاده‌رو

- در صورت امکان موضوعی را برای پیاده‌رو انتخاب کرده (مثل پوشش گیاهی کوه‌های پیکاکوس^(۱)) و به پیاده‌رو عنوانی بدھید. (مثلاً پیاده‌رو طبیعت کوهستان جنگلی) که منعکس کننده آن موضوع باشد. این نامگذاری می‌تواند جذابیت‌های پیاده‌روها را بیشتر کند.
- بین دو گزینه زیر برای تفسیر پیاده‌رو یکی را انتخاب کنید:
 - برچسب‌های چاپ شده توضیحی در طول پیاده‌رو
 - برچسب‌های چاپ شده شماره‌ای در طول پیاده‌رو جهت ارجاع به دفترچه راهنمای
- در هر پیاده‌رو حداقل ۱۲ و حداقل ۳۰ جلوه برای تفسیر باید تعیین شود. اطلاعات باید دقیق، جالب، خلاصه، ساده و قابل فهم باشد.
- برای تفسیر پیاده‌رو علاوه بر موارد فوق یک نقشه ضروری است (نصب شده روی یک عارضه یا داخل دفترچه راهنمای). فهرستی از تمام آنچه در طول تریل بازدیدکنندگان می‌توانند ببینند باید فراهم شود. برای موارد فوق چنانچه ترجیحاً دفترچه راهنمای مورد استفاده قرار گیرد نباید گران بوده و تا حد امکان از نظر بصری جذاب و دارای طرحهای ساده و دیاگرام باشد.

۵- VII - روش‌هایی برای تفسیر پارکهای دریایی

- ۱۱۲- پارکهای دریایی تا حدی از پارکهای زمینی متفاوتند و بهمین دلیل به روش‌های تفسیری متفاوتی نیاز دارند. در برنامه‌های تفسیری دریایی یا باید از پیاده‌روهای هدایت شده یا پیاده‌روهای بدون راهنمای استفاده کرد. به عنوان مثال پیاده‌روی بر تریلهای چوبی در طول سواحل و تالابها یا تریلهای زیرآبی در طول آبسنگها (نظیر اثر طبیعی ملی جزایر باک^(۲) در آمریکا) استفاده از محفظه‌های شیشه‌ای زیرآبی (نظیر جزیره گرین^(۳) در ذخیره گاه گرت بریئر ریف^(۴) استرالیا و بسیاری از پارکهای دریایی ژاپن) از جمله ابزار تفسیری پارکهای دریایی به شمار می‌روند.

سایر برنامه‌هایی که در مورد پارکهای دریایی می‌توان در خارج از آن ارائه داد به شیوه‌های زیر انجام می‌گیرد:

نشریات، سخنرانی، نمایش فیلم و اسلاید در خود منطقه یا در مدارس، اجتماعات، موسسات یا پخش برنامه‌های تلویزیونی.

۶- VII - رفتار نیروی انسانی پارک

۱۱۳- از آنجاکه حمایت از سیستم پارک ملی در نهایت به رضامندی عموم مردم وابسته است، نیروی انسانی پارک ملی باید همیشه صبور، یارمند، فروتن و مودب باشند. حتی زمانی که بازدیدکنندگان ناآرام و بدقلق هستند و ممکن است مایه آزار بوده وغیر قابل تحمل باشند. نیروی انسانی پارک باید خوش خلقی، وقار و جدی بودن خود را حفظ کنند. نیروی انسانی مناطق حفاظت شده باید همیشه برای بازدیدکنندگان نمونه سرمشق بوده و مثال زنده‌ای باشند که در همه حال قوانین و مقررات را رعایت می‌کنند. نیروی انسانی پارک حتی هنگامی که بازدیدکنندگان را همراهی می‌کنند باید در نظافت منطقه ساعی باشند و در مسیر علماً از طریق جمع‌آوری زباله به بازدیدکنندگان درس عملی نشان دهند.

نیروی انسانی پارک حق ندارند به حیات وحش غذای دستی داده و یا آنها را ترسانده و رم بدھند و به بازدیدکنندگان نیز باید بیاموزند که از انجام این کارها خودداری کنند.

۱۱۴- نیروی انسانی پارک در صورت لزوم باید در برابر آن دسته از بازدیدکنندگان که نظافت را رعایت نکرده و ریخت و پاش به وجود می‌آورند یا روی تنہ درختان یا سایر اشیاء پارک حکاکی می‌کنند یا با ایجاد سر و صدا برای سایر بازدیدکنندگان یا حیات وحش مزاحمت فراهم می‌کنند ضمن حفظ تواضع بسیار قاطع برخورده‌کنند. ممکن است حتی مجبور شوند آتشی را که بازدیدکنندگان در جای ناشناسی روشن کرده‌اند خاموش کرده و به بازدیدکنندگان دستور بدھند چادرهای خود را در جایگاه ویژه‌ای برپا کنند یا بازدیدکنندگان را از مناطق ممنوعه‌ای که وارد شده‌اند دور کرده و آنها را از ورود به این نواحی منع کنند. گاهی ممکن است لازم باشد در ورود تعداد بازدیدکنندگان به پارک یا قسمتی از آن محدودیت قابل شوند. حتی ممکن است به طور دوره‌ای در پاره‌ای از موقع سال در پارک را بر روی بازدیدکنندگان ببنندند. موارد زیر از آن

- دوره‌ای که شرایط برای بازدیدکنندگان ناامن است (مثل دوره سیلابی، احتمال وقوع بهمن، گسترش مه یا دوره خشکی).
- دوره‌های حساس زیستی حیات وحش (نظیر موقع تولید مثل).
- دوره تغییرات جوی.
- دوره مرمت مناطق آسیب‌دیده، تعمیر امکانات پارک، پاکسازی پارک از اثرات بازدیدکنندگان.

۱۱۵- بازیز نظر داشتن رفتار بازدیدکنندگان در منطقه حفاظت شده نیروی انسانی ذیربط در امور مدیریت می‌توانند به نیازهای تفسیری آنها پی برد و آنها رارفع کنند. به عنوان مثال اگر چه ممکن است جمع‌آوری نرمتنان زنده ممنوع باشد ولی اغلب پوسته صدفی خرچنگ پاکوتاه توسط بازدیدکنندگان جمع‌آوری می‌شود. همین نشان می‌دهد که مردم خرچنگ را به عنوان بخشی از حیات جانوری حفاظت شده منطقه به رسمیت نمی‌شناسند و بنابراین لازم است در برنامه‌های تفسیری با توضیح و ارایه شناخت بهتر این برداشت نادرست تصحیح گردد. مدیران و نیروی انسانی مناطق حفاظت شده باید در اقدامات بازدیدکنندگان و رفتار آنها به ویژه در روزهای پرازدحام و در مناطق خورگشت و اردوگاه‌های بدون مراقب و نواحی توسعه نیافته‌ای که شدیداً مورد استفاده قرار دارند تعمق بیشتری کرده و آنها را زیر نظر بگیرند.

۷- VII - ضوابط اخلاقی توریست

۱۱۶- مدیران پارکها باید با سازمان‌های ذیربط در ترویج توریسم در سطح ملی برای تهیه و توزیع گسترده ضوابط توریستی همکاری نمایند. این ضوابط باید به زبانهای مختلف تهیه و توزیع شده و از طریق مجریان تورهای خصوصی نیز اشاعه پیدا کند. نمونه‌ای از این ضوابط به صورت بیانیه‌ای از کشور نپال به پیوست ارایه شده است (پیوست ۱). این ضوابط باید به طور کلی با «اعلامیه حقوق و ضوابط توریستی» سازمان جهانی توریسم همخوانی داشته باشد (پیوست ۲).

دیباچه

پیوست (۱)

بیانیه کاتماندو در مورد فعالیتهای کوهستان

اتحادیه بین‌المللی انجمنهای آلب در سال ۱۹۸۲ از دهم تا شانزدهم اکتبر چهل و چهارمین مجمع عمومی خود را در کاتماندو تشکیل داد و پنجمین سالگرد تاسیس خود را جشن گرفت. در تاریخ حیات اتحادیه فوق این نخستین بار بود که در آسیا اجلاسی در این سطح با اهمیت برگزار می‌شد. در این اجلاس ۱۳۵ هیات از ۲۶ کشور جهان درباره مسائل مختلف فعالیتهای کوهنوردی به تبادل نظر پرداخته و تجربیات خود را بایکدیگر در میان گذاشتند.

در ارزیابی مسایل مربوط به کوهها، کنفرانس به توافق جدیدی دست یافت. مجمع عمومی اتحادیه تصمیم گرفت اصول و خط مشهای زیر را به عنوان برنامه‌ای جهت اقدام مشخص که از این پس به نام بیانیه کاتماندو درباره فعالیتهای کوهستان نامیده می‌شود تصویب نماید.

مفاهیم بیانیه:

- ۱- برای حفظ و حراست مؤثر از محیط زیست و چشم‌انداز کوهستان نیاز مبرمی وجود دارد.
- ۲- فون و فلور و منابع طبیعی کوهستان در تمام طیف خود به توجه و مراقبت مبرمی نیاز دارند.
- ۳- برای کاهش پیامدهای منفی فعالیتهای انسان بر کوهها اقدامات طرح ریزی شده باید توسعه پیدا کنند.
- ۴- حفظ میراثهای فرهنگی و حرمت جوامع محلی امری واجب و لازم الاجرا است.
- ۵- تمام فعالیتهای طرح ریزی شده برای احیا و ترمیم کوههای جهان باید توسعه پیدا کنند.
- ۶- تماسهای کوهنوردان مناطق و کشورهای مختلف براساس روحیه دوستی، احترام متقابل و صلح باید مورد ترغیب قرار گیرد.
- ۷- برای بهبود در روابط بین انسان و محیط زیست خود، باید اطلاعات و آموزش در اختیار سطوح گسترده‌ای از جامعه قرار گیرد.
- ۸- استفاده از تکنولوژی مناسب برای تامین نیازهای انرژی و دفن مناسب مواد زاید در مناطق کوهستانی از مواردی است که توجه به آنها ضروری است.
- ۹- حمایتهای جهانی (دولتی و غیردولتی) از کشورهای در حال توسعه کوهستانی به عنوان مثال از جنبه حفاظت اکولوژیکی امری ضروری است.
- ۱۰- برای توسعه دسترسی مردم به مناطق کوهستانی از جنبه استفاده یا مطالعه ضروری است که ملاحظات سیاسی هیچگونه موانعی به وجود نیاورند.

پیوست (۲)

فهرست حقوقی که توریسم از آن برخوردار است و اصولی که توریستها ملزم به رعایت آن هستند.

مجمع عمومی سازمان بین‌المللی توریسم در ششمین نشست عادی خود در صوفیه بلغارستان که از هفدهم تا بیست و ششم سپتامبر ۱۹۸۵ برگزار شد مفاد اعلامیه زیر را تصویب نمود:

- ۱- با توجه به اهمیت توریسم در زندگی مردم به دلیل اثرات مستقیم و مثبت آن بر بخش‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی جوامع در سطح ملی و سه‌می که می‌تواند در روح منشور ملل متعدد و بیانیه مانیل در مورد توریسم جهانی در خصوص ارتقا و بهبود درک متقابل، تفاهم و نزدیکی مردم به یکدیگر و در نتیجه تحکیم همکاریهای جهانی داشته باشد.

۲- بازگشت به تاکید مجمع عمومی سازمان ملل مبنی بر نقش محوری و تعیین کننده سازمان جهانی توریسم در توسعه توریسم و با توجه به ماده (۳) پاراگراف (۱) قوانین مربوطه از نظر سهمی که در «توسعه اقتصادی، تفاهم و درک جهانی، احترام همگانی، عینیت حقوق انسانی و آزادیهای اساسی برای همه بدون هرگونه برتری نژادی، جنسی، زبان و مذهب» دارد.

۳- پیرو اعلامیه حقوق بشر که در ۱۰ دسامبر سال ۱۹۴۸ (۱۹ آذر ماه سال ۱۳۲۷) به وسیله مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسید و به ویژه ماده ۲۴ آن که اظهار می‌دارد: «هر کس حق استراحت، فراغت و تفریح دارد، به خصوص به محدودیت معقول ساعات کار و مخصوصی‌های دوری با اخذ حقوق ذیحق است» و همین طور پیمان جهانی حقوق اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی که در ۱۶ دسامبر سال ۱۹۶۶ به وسیله مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسید «استراحت، فراغت، تفریح، محدودیت معقول ساعات کار، مخصوصی‌های دوری و تعطیلات عمومی با حقوق و پاداش» حق همگانی است و دولتها موظف به تضمین آن هستند.

۴- با توجه به تصمیم‌ها و توصیه‌های تصویب شده در کنفرانس جهانی توریسم ملل متعدد در سپتامبر سال ۱۹۶۳ درم و مخصوصاً مواردی که در زمینه ترویج توسعه توریسم در کشورهای مختلف و تاکیدی که روی ساده‌سازی تشریفات دولتی در رابطه با مسافرت در سطح بین‌المللی شده است.

۵- با الهام از اصول اعلامیه مانیل درباره توریسم جهانی که در کنفرانس بین‌المللی توریسم در ۱۰ اکتبر سال ۱۹۸۰ به تصویب رسید و مفاد مورد تاکید آن یعنی ابعاد انسانی توریسم، توجه به نقش جدید توریسم به عنوان وسیله مناسبی برای بهبود کیفیت زندگی همه مردم، به عنوان نیروی حیاتی برای صلح و آگاهی جهانی و تعیین مسئولیت کشورهای برای توسعه توریسم به ویژه ترویج آگاهی توریسم در میان مردم جهان، حفظ و بهبود منابع توریسم به عنوان بخشی از میراث بشریت و سهم آن در برقراری نظام نوین اقتصاد جهانی.

۶- رسماً تائید می‌نمایند که به عنوان نتیجه طبیعی حق کار، همانگونه که در اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز آمده است، استراحت، فراغت، تفریح، مخصوصی‌های دوری همراه با حقوق واستفاده از آنها برای مقاصدی نظیر سفر آزادانه، آموختش، تفریح و بهره‌وری از فایده‌مندیهای توریسم در داخل کشور یا خارج از آن حق اساسی هر

کسی است.

۷- از تمامی دولت‌هادعوت به عمل می‌آید تا با الهام از اصول زیر که اعلامیه حقوقی توریسم و ضوابط توریستی را تشکیل می‌دهند مطابق با روش‌های مقرر در قوانین و مقررات کشورهای خود این اصول را عینیت بخشنند.

فهرست موارد حقوقی که توریسم از آن برخوردار است:

ماده ۱:

بند(۱) - حق استراحت، فراغت، تفریح، محدودیت معقول ساعات کار، مرخصی ادواری با اخذ حقوق و آزادی حرکت و جابجایی بدون هرگونه محدودیت در چارچوب قانون در سطح جهانی حق هر کسی شناخته شده است.
بند(۲) - اعمال این حق فاکتوری از تعادل اجتماعی را تشکیل داده و آگاهی را در سطح ملی و جهانی ارتقا می‌دهد.

ماده ۲:

متعاقب پذیرش این حق، دولتها باید در جهت توسعه موزون و هماهنگ توریسم در سطح داخلی و بین‌المللی و گسترش فعالیتهای گذران فراغت برای بهره‌مندی همه، سیاستهایی را تدوین و به مورد اجرا گذارند.

ماده ۳:

برای دستیابی به این هدف دولتها باید:

الف - رشد توریسم داخلی، بین‌المللی را به صورت موزون و منظم مورد تشویق قرار دهند.
ب - سیاستهای توریسم خود را با سیاستهای توسعه کلی در تمام سطوح (محلي، منطقه‌اي، ملي و جهانی) تلفیق نموده و همکاریهای خود را در زمینه توریسم با دیگر کشورها و از جمله سازمان جهانی توریسم به صورت دو یا چند جانبه گسترش دهند.

ج - به اصول اعلامیه مانیل در خصوص توریسم جهانی و سند گردهمایی آکاپولکو مبنی بر «تدوین و اجرای سیاستها، طرحها و برنامه‌های توریسم به صورت مطلوب مطابق با الولیتهای ملی و در چارچوب برنامه کار سازمان جهانی توریسم» باید توجه شود.

د - حمایت از انجام آن دسته از اقداماتی که هر کسی قادر باشد در توریسم داخلی و جهانی به ویژه از طریق زیر مشارکت نماید: تخصیص مناسب زمان کار و فراغت، برقراری یا اصلاح سیستمهای مرخصی سالیانه با اخذ حقوق، تناوب بخشیدن به زمانهای تعطیلی و از طریق توجه به توریسم جوانان، سالمندان و معلولین.

ه - برای استفاده نسلهای حاضر و آتی، محیط زیست توریسم اعم از انسانی، طبیعی، اجتماعی و فرهنگی که به عنوان میراث بشریت محسوب می‌شود باید حفظ شود.

ماده ۴:

دولتها ضمناً باید:

الف - از طریق کاربری قوانین و مقررات مربوط به ابزار و راههای تسهیل دسترسی، مطابق با اسناد سازمان ملل، سازمان جهانی هوایپیمایی کشوری، سازمان جهانی دریانوردی، شورای هماهنگی گمرکات یا سایر نهادها، به ویژه سازمان جهانی توریسم، با توجه به افزایش روزافزون آزادی مسافرت دسترسی توریستها را به میراث جوامع میزبان مورد تشویق قرار دهند.

ب - ضمن ارتقاء سطح آگاهی توریسم، تسهیل ارتباط بین بازدیدکنندگان و جوامع میزبان با توجه به تفاهم دو جانبه آنها مورد حمایت قرار گرفته و بهبود آن نیز مورد توجه واقع شود.

ج - تندرستی و امنیت بازدیدکنندگان و وابستگان آنها باید از طریق اقدامات بازدارنده و حمایتی تضمین شود.

د - فراهم آوری شرایط بهداشتی مناسب و زمینه دسترسی به خدمات بهداشتی و جلوگیری از بیماریهای واگیر و بروز حوادث.

ه - ممانعت از هر گونه امکان استفاده از توریسم برای بھرہ کشی دیگران و فحشا.

و - برای حفظ توریستها و نفوس جامعه میزبان لازم است اقداماتی که در جهت منع استفاده غیرقانونی از مواد مخدر انجام می‌گیرد تقویت شوند.

ماده ۵:

نهایتاً دولتها باید:

الف - در سطح داخلی و جهانی به توریستها اجازه دهنند بدون اینکه لطمہ‌ای به منابع ملی وارد کنند و خللی در ضوابط محدودیت استفاده برخی از مناطق ویژه وارد کنند به هر جا که می‌خواهند آزادانه سفر کنند.

ب - در ارتباط با توریستها اجازه اعمال هیچگونه تعییضی را ندهند.

ج - به توریستها اجازه داده شود که تا به خدمات حقوقی، اداری و نمایندگان کنسولگری به سادگی دسترسی داشته باشند و وسایل ارتباط جمعی داخلی و خارجی (روابط عمومی) را برایشان فراهم کنند.

د - در اطلاع رسانی به توریستها با توجه به ضرورت درک و ترویج آداب و رسوم جوامع کشور میزبان در محل ترانزیت و اقامتگاه‌های موقتی آنها مشارکت نمایند.

ماده ۶:

● جوامع تشکیل دهنده کشور میزبان حق دارند در محل ترانزیت و اقامتگاه‌های موقت به منابع توریسم خود آزادانه دسترسی داشته و با رفتار و منش خود در مورد محیط زیست طبیعی و فرهنگی خود محترمانه تبلیغ کنند.

● ضمناً این حق برای آنها محفوظ است که از توریستها انتظار داشته باشند آداب و رسوم، مذاهب و سایر عناصر فرهنگی آنها را که بخشی از میراث بشریت به شمار می‌رود درک کرده و به آنها احترام بگذارند.

● برای دستیابی ساده به چنین درک و احترامی ترویج اطلاعات مناسب در زمینه‌های زیر باید مورد حمایت قرار گیرد.

الف - آداب و رسوم جوامع میزبان، سنن و مراسم مذهبی، اماکن مقدس، محرمات محلی و

زیارتگاههایی که باید مورد احترام قرار گیرند.

ب - گنجینه‌های هنری، باستانی و فرهنگی که باید حفظ شوند.

ج - حیات وحش و سایر منابع طبیعی که باید حفظ و حراست شوند.

ماده ۷:

جوامع تشکیل دهنده کشور میزبان در ترانزیت و اقاماتگاههای موقتی ضروری است تا آنجاکه امکان دارد با مهمان‌نوازی، فروتنی و احترام که لازمه گسترش روابط موزون انسانی و اجتماعی است با توریستها برخورد کنند.

ماده ۸:

● متخصصین توریسم و عرضه کنندگان توریسم و خدمات مسافرتی می‌توانند در توسعه توریسم و اجرای مفاد این اعلامیه نقش مثبتی ایفا نمایند.

● آنها باید با اصول اعلامیه حقوق توریسم خود را تطبیق داده و در فعالیتهای حرفه‌ای خود متعدد به این اصول باشند و طبیعت انسانی توریسم را از طریق تضمین کیفیت کالاها به اثبات برسانند.

● آنها باید از اشاعه هر گونه استفاده توریسم برای هر نوع اشکال بهره‌کشی از دیگران خودداری نمایند.

ماده ۹:

متخصصین توریسم و عرضه کنندگان خدمات توریستی باید با تضمین امکانات لازم از طریق قوانین ملی و بین‌المللی مورد حمایت و ترغیب قرار گیرند تا آنها را در انجام موارد زیر قادر سازد:

الف - فعالیتهای آنها در شرایط مناسبی به دوراز هر گونه تبعیض و اشکال تراشی انجام گیرد.

ب - از طرحهای آموزشی، فنی و عمومی در داخل کشور خود یا بیرون از آن بهره‌مند گشته و تا آنجاکه ممکن است مهارت نیروی انسانی را تضمین نمایند.

ج - از طریق سازمانهای ملی و جهانی ضمن همکاری بین خود و مراجع مردمی بتوانند سطح

هماهنگی فعالیتهای خود را ارتقا داده و کیفیت خدمات خود را بهبود بخشنند.

ضوابطی که توریستها باید رعایت کنند:

ماده ۱۰:

توریستها باید به وسیله رفتار خود مروج روابط دوستانه بین مردم در سطح ملی و جهانی باشند و در استقرار صلح سهیم گردند.

ماده ۱۱:

بند (۱)- توریستها در ترانزیت و اقامتگاههای موقت به قوانین سیاسی، اجتماعی و مذهبی احترام گذاشته و با قوانین و مقررات حاکم باید خود را تطبیق دهند.

بند (۲)- در این محلها توریستها ملزم به رعایت موارد زیرند:

الف - به آداب، رسوم، باورها و رفتار جوامع میزبان و همین طور به میراثهای فرهنگی و طبیعی آنها احترام گذاشته و آنها را درک نمایند.

ب - از هر گونه مقایسه و تاکید روی تفاوت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بین کشور خود و جوامع محلی پرهیزند.

ج - به فرهنگ جوامع میزبان که بخشی از میراث مشترک بشری است احترام بگذارند.

د - از بهره‌کشی دیگران برای مقاصد فحشا پرهیزند.

ه - از حمل یا استفاده هر گونه مواد مخدر یا داروهای غیرمجاز پرهیزند.

ماده ۱۲:

در طول سفر از یک کشور به دیگر و در محدوده یک کشور میزبان توریستها باید قادر باشند از زمینه‌های زیر بهره‌مند گردند:

الف - از کنترلهای اداری و مالی رها باشند.

ب - از بهترین شرایطی که عرضه کنندگان خدمات توریستی می‌توانند برای اسکان موقت یا

جابجایی پیشنهاد کنند بهرهمند شوند.

ماده ۱۳:

بند (۱)- توریستها باید در داخل و خارج از کشور خود و در مناطق مورد توجه توریستی ضمن برخورداری از آزادی دسترسی باید تابع قوانین و مقررات و محدودیتهای موجود بوده و اختیار جابجایی در محلهای ترانزیت و اقامتگاههای موقتی را داشته باشند.

بند (۲)- در دسترسی به مناطق مورد توجه توریستی، در ترانزیت و اقامتگاه موقت توریستها باید بتوانند از موارد زیر بهرهمند گردند.

الف - اطلاعات کامل، روشن و واقعی از شرایط و امکانات فراهم شده در طول مسافرت و در مورد اقامتگاه موقتی باید به وسیله نهادهای رسمی توریسم و عرضه کنندگان خدمات توریستی در اختیار آنها قرار داده شود.

ب - تضمین تدرستی و امنیت خود و همراهان و حفظ حقوق آنها به عنوان مصرف کننده.

ج - بهداشت عمومی رضایت‌بخش به ویژه از نظر تسهیلات اقامت، غذا و ترانسپورت، اطلاعات در زمینه پیشگیری موثر از بیماریهای واگیر و بروز حوادث و دسترسی سریع به خدمات بهداشتی.

د - دسترسی سریع به روابط عمومی، وسائل ارتباط جمعی داخلی و خارجی.

ه - روش‌های قانونی و اداری و تضمین‌های ضروری برای حفظ حقوق خود.

ز - انجام فرایض مذهبی خود و استفاده از امکانات موجود برای این منظور.

ماده ۱۴:

هر شخصی حق دارد نیازهای خود را با نمایندگان حقوقی و مراجع عمومی مطرح کرده و این حق را دارد که وقت خود را صرف استراحت، تفریح کرده و تحت بهترین شرایط از توریسم بهره‌مند گردد و هر موقع که مناسب بود و با قانون نیز مطابقت داشت برای استفاده از گذران فراغت به دیگران بپیوندد.

پیوست (۳)

روابط اهداف مدیریت و طبقه‌بندی آی.یو.سی.ان از مناطق تحت حفاظت و مدیریت

VI	V	IV	III	II	I _b	I _a	طبقات	اهداف مدیریت
								۱- پژوهش علمی
۳	۲	۲	۲	۲	۳	۱		۲- حفظ دست نخورده‌گی
۲	-	۳	۳	۲	۱	۲		۳- حفظ گونه‌ها و تنوع زنگینی
۱	۲	۱	۱	۱	۲	۱		۴- حفظ خدمات زیست محیطی
۱	۲	۱	-	۱	۱	۲		۵- حفظ سیماهای طبیعی و فرهنگی ویره
۳	۱	۳	۱	۲	-	-		۶- توریسم و تفرج
۳	۱	۳	۱	۱	۲	-		۷- آموزش
۳	۲	۲	۲	۲	-	-		۸- استفاده پایدار از منابع و اکوسیستم‌های طبیعی
۱	۲	۲	-	۳	۳	-		۹- حفظ و نگهداری ویژگیهای بارز سنتی و فرهنگی
۲	۱	-	-	-	-	-		

راهنما:

- ۱: هدف اولیه
- ۲: هدف ثانویه
- ۳: هدف بالقوه قابل حصول
- : قابل دستیابی نیست

بیوست (۴)

طبقه‌بندی جدید IUCN مناطق تحت مدیریت

در طبقه‌بندی جدید و تغییراتی که در ۶ طبقه از مناطق داده شده (طبقاتی که در فهرست پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد قرار دارند) هر طبقه تحت عناوین زیر مورد بررسی قرار گرفته است (۴):

- تعریف
- اهداف مدیریت
- راهنمای انتخاب
- مسئولیت تشکیلاتی (سازمانی)
- همترازی طبقه با سیستم ۱۹۷۸

طبقه I ذخیره‌گاه طبیعت محدود شده / مناطق بکر مهار نشده

Strict nature Reserve / Wilderness Area

طبقه I: ذخیره‌گاه طبیعت محدود شده (Strict Nature Reserve)

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای مطالعات علمی تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

تعريف:

منطقه‌ای از عرصه خشکی یا دریا هستند که از اکوسیستم‌ها یا گونه‌های نمونه یا استثنایی، سیماهای زمین‌شناسی یا فیزیولوژیکی نمونه یا استثنایی برخوردارند. این نوع مناطق بدوآ برای پژوهش‌های علمی یا نظارت پیوسته زیست محیطی احداث می‌شوند.

اهداف مدیریت:

- حفظ زیستگاهها، اکوسیستم‌ها و گونه‌ها در شرایط دست نخورده تا حدامکان.
- حفظ و نگهداری منابع ژنتیکی در شرایط پویا و تکاملی.
- حفظ و نگهداری فرایندهای اکولوژیکی.
- تضمین موجودیت سیمای چشم‌اندازها از نظر ساختاری و نماهای صخره‌ای.
- تضمین موجودیت نمونه‌هایی از محیط‌های طبیعی برای مطالعات علمی، نظارت پیوسته زیست محیطی و آموزش بویژه در مناطق پایه‌ای که هر گونه دسترسی به آن ممنوع است.
- کاهش اختلال تا حد ممکن از طریق طرح‌ریزی دقیق و انجام پژوهش و سایر فعالیتهای مجاز قابل تائید.
- محدود کردن دسترسی عمومی به منطقه.

راهنمای انتخاب

- منطقه مورد نظر برای گزینش در طبقه I باید تا آن حد بزرگ باشد که بتواند یگانگی اکوسیستم‌های متشکله را تضمین کرده و دستیابی به اهداف مدیریت را که منطقه به خاطر آن

تحت حفاظت قرار گرفته است ممکن سازد.

- منطقه باید به طور جدی برکنار از دخالت مستقیم انسان باقیمانده باشد و قابلیت تداوم وضعیت کنونی خود را داشته باشد.
- حفاظت از تنوع زیستی منطقه باید از طریق حفاظت قابل دستیابی باشد و برای این منظور نیاز به مدیریت فعال یا دخالت و دستکاری زیستگاه نداشته باشد (بر عکس طبقه IV).

مسئولیت سازمانی :

حالت مطلوب این است که مالکیت و کنترل منطقه دولتی و در سطح ملی از طریق سازمان ذیصلاح و با کفاوتی انجام گیرد. البته می‌تواند از طریق بنیاد خصوصی، دانشگاه یا نهادهایی که ماهیت پژوهشی و حفاظتی دارند یا صاحبان این مناطق که با نهادهای خصوصی یا دولتی ذکر شده همکاری دارند تحت کنترل قرار گیرد. قبل از احداث این مناطق باید کلیه اقدامات حفاظتی لازم و مسائل ایمنی ضروری در رابطه با حفاظت بلند مدت منطقه تضمین گردد. توافقنامه‌های بین‌المللی درباره مناطقی که از نظر حاکمیت ملی توافقی روی آنها نیست می‌تواند مستثنی باشد.
(نظیر قطب جنوب)

همترازی با طبقه‌بندی سال ۱۹۷۸:

این طبقه همپایه ذخیره گاههای محدود شده می‌باشد.

طبقه I_b: مناطق بکرو و مهار نشده (Wilderness Area) :

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای حفاظت طبیعت وحش تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

تعریف:

مناطق بزرگ دست نخورده یا بسیار کم دست نخورده اعم از خشکی یاد ریا هستند که ویژگیهای

طبيعي خود را حفظ كرده اند و تحت تاثير سکونت دائمي يا فعالiteای معيشيتي قابل توجه مردم قرار ندارند. اين مناطق صرفاً برای حفظ شرایط طبيعی خود تحت حفاظت و مدیريت قرار می گيرند.

هدفهای مدیریت:

- تضمین فرصتهای لازم برای درک و استفاده معنوی نسل آتی از مناطقی که در طول زمانی بلند از تاثيرات فعالiteای جوامع انسانی برکنار و بدون اختلال باقی مانده اند.
- نگهداری کيفیت ها و شرایط طبيعی ضروری از محیط زیست در بلند مدت.
- فراهم کردن شرایط دسترسی برای تمام سطوح و تیپهای مردم به طوری که بهترین شرایط رفاهی از نظر فیزیکی و معنوی برای بازدیدکنندگان ایجاد شود و ضمناً کيفیت بکر منطقه برای استفاده های نسل حاضر و آتی حفظ گردد.
- فراهم آوری شرایط لازم برای تداوم یافتن شیوه زیستی جوامع بومی در تعادل و تراکمی مناسب با منابع موجود.

راهنمای انتخاب :

- منطقه باید دارای کيفیت طبيعی بالا، بکر و عاری از هرگونه اختلالات انسانی باشد و در صورتی که تحت مدیریت قرار گیرد باید بتواند کلیه ویژگیهای طبيعی خود را به طور مستمر حفظ نماید.
- منطقه باید دارای سیمای اکولوژیکی، زمین شناسی، فیزیوگرافی و سایر اشکال علمی، آموزشی و ارزشهاي تاریخی و زیبایی شناسی باشد.
- منطقه باید فرصتهای استثنایی برای خلوت، آرامش و تفریح افراد برای مسافرتهای گسترده (غیر متتمرکز) بدون هرگونه آلودگی و در نهایت حفظ سکوت را فراهم کند (بعنوان مثال مسافرتهای بدون وسایل نقلیه)
- منطقه باید از نظر وسعت در حدی باشد که بتواند در عمل موجودیت حفاظت بهرهوری را یكجا تضمین کند.

مسئولیت سازمانی:

همانند طبقه ۱

همترازی با طبقه‌بندی ۱۹۷۸:

این طبقه فرعی در سیستم طبقه‌بندی ۱۹۷۸ وجود ندارد و متعاقب نشست عمومی آی.بو.سی.ان برای حفظ ارزش‌های منابع بکر و دست نخورده پیشنهاد گردید و در سال ۱۹۸۴ در جلسه عمومی آی.بو.س.ان که در مادرید اسپانیا برگزار گردید این طبقه پذیرفته شد.

طبقه II: پارکهای ملی (National Park)

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای حفاظت اکوسیستم‌ها و تفرج تحت مدیریت قرار می‌گیرد.

تعریف:

مناطق زمینی یا دریایی طبیعی هستند که برای موارد زیر کنار گذاشته می‌شوند:

الف - برای حفظ و یکپارچگی یک یا چند اکوسیستم برای نسلهای حاضر و آتی

ب - حذف هرگونه بهره‌برداری یا سکونت زیان‌آور که موجودیت منطقه را به مخاطره می‌اندازد.

ج - فراهم‌آوری زمینه‌های لازم برای استفاده‌های معنوی، علمی، آموزشی و تفرجگاهی سازگار زیست محیطی و فرهنگی

اهداف مدیریت:

- حفظ مناطق طبیعی و مناظری که در سطح ملی و بین‌المللی از نظر علمی، آموزش، معنوی، تفرجگاهی و توریسم حائز اهمیت هستند.

- حفظ شرایط طبیعی نمونه‌های معرف از مناطق فیزیوگرافیک، اجتماعاتی حیاتی، منابع

ژنتیکی و گونه‌ها برای پایداری اکولوژیکی و حفظ تنوع

- مدیریت بازدیدکنندگان در رابطه با اهداف معنوی، آموزشی، فرهنگی و تفرجگاهی در سطحی که شرایط طبیعی منطقه حفظ گردد.
- حذف بهره‌برداریها و جلوگیری از هرگونه اشغال منطقه که موجودیت منطقه را تحت تاثیر قرار می‌دهد.
- حفظ و نگهداری از هر گونه ویژگی‌های بارزا اکولوژیکی، ژئومورفولوژیکی، زیباشناسی یا استثنایی منطقه که انتخاب منطقه منوط بهبقاء آنها است.
- در نظر گرفتن نیازهای جوامع محلی و از جمله منابع معیشتی مردم به طوری که تاثیرات زیانباری برای اهداف مدیریت منطقه نداشته باشند.

راهنمای انتخاب:

- منطقه باید دارای نمونه‌های معرف از مناطق طبیعی، سیماها، مناظر، گیاهان، گونه‌های جانوری و نواحی ژئومورفولوژیکی باشد که دارای ارزش‌های معنوی، علمی، آموزشی، تفرجگاهی و ارزش‌های توریستی ویژه باشد.
- منطقه باید تا آن اندازه بزرگ باشد که کلیت اکوسیستم‌هایی که در گستره آن قرار دارند در اثر بهره‌برداری یا حضور جوامع انسانی موجود هیچ‌گونه تغییری نکرده باشد.

مسئولیت سازمانی:

مالکیت و مدیریت باید در اختیار بالاترین مرجع ملی ذیصلاح کشور باشد. ولی ممکن است به سطوح دیگر دولتی، شورای محلی جوامع بومی، بنیادها یا هر نهاد دیگر قانونی که حفاظت بلند مدت آنرا تضمین کند و اگذار گردد.

همتو azi طبقه با سیستم ۱۹۷۸:

پارکهای ملی

طبقه III: اثر طبیعی (Natural Monument)

منطقه حفاظت شده‌ای که عمدتاً برای حفاظت سیماهای طبیعی ویژه تحت مدیریت قرار می‌گیرد.

تعریف:

منطقه‌ای که دارای یک یا چند سیمای طبیعی یا طبیعی - فرهنگی است. ارزش‌های منحصر به فرد و استثنایی این پدیده‌ها بالقوه به خاطر کمیابی سرشناسی، کیفیت زیبایی‌شناسی یا اهمیت فرهنگی آنها است.

اهداف مدیریت:

- حفظ مستمر و تضمین بقاء سیماهای طبیعی منحصر به فرد و خاص به خاطر اهمیت طبیعت، کیفیت استثنایی، معرف بودن یا شرایط معنوی آنها.
- فراهم‌آوری فرصت‌های لازم برای آموزش، پژوهش، تفسیر و استفاده عمومی متناسب با اهداف مدیریت.
- حذف و جلوگیری از هر گونه بهره‌برداری یا دخالت‌های انسانی زیان‌آور که موجودیت طبیعی منطقه را به مخاطره می‌اندازد.
- سهیم کردن جوامع محلی در این گونه فایده‌مندیها در صورتی که به اهداف مدیریت سازگاری داشته باشد.

راهنمای انتخاب:

- منطقه باید دارای یک یا چند سیمای برجسته و با اهمیت نظری موارد زیر باشد:
- سیماهای طبیعی مانند آبشارهای برجسته، غارها، دهانه آتش‌فشانها، بسترها فسیلی، تپه‌های شنی، سیماهای دریابی همراه با گونه‌های معرف گیاهی و جانوری. سیماهای فرهنگی همراه با این پدیده‌ها باید شامل مواردی نظری نواحی باستان‌شناسی، نواحی طبیعی که برای جوامع محلی ارزش و اهمیتی در سطح میراث دارند، غارهای مسکونی، دژها و قلعه‌هایی که روی

صخره‌ها ساخته شده‌اند باشد.

- منطقه باید تا آن اندازه بزرگ باشد که بتواند یگانگی سیما و پیرامون بلافصل آنرا حفظ نماید.

مسئولیت سازمانی:

مالکیت و مدیریت منطقه باید در اختیار دولت ملی یاد ر صورت تضمین کافی و کنترل مناسب در اختیار سطوح دیگر دولتی، شورای محلی جوامع بومی، بنیادهای غیرانتفاعی، شرکتهای تعاملی یا استثناعادل اختیار بخشاهای خصوصی باشد. به هر جهت قبل از تعیین مسئولیت باید حفاظت بلند مدت از ویژگیهای طبیعی و سرشتی منطقه پیش‌پیش تضمین گردد.

طبقه IV مناطق تحت مدیریت برای حفاظت زیستگاهها و گونه‌ها:

((Natural Species Management Area Habitat)

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدهاً از طریق دخالت‌های مسئولانه برای اهداف حفاظت تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

تعویض:

مناطقی از خشکی یا دریا است که به خاطر اهداف مدیریت و تضمین نگهداری زیستگاهها یا تامین نیازهای گونه‌ها به دخالت‌های فعال انسان نیاز دارد.

اهداف مدیریت:

- حفظ و نگهداری از شرایط زیستگاهی به خاطر حفظ گونه‌های مهم، گروههایی از گونه‌ها، جوامع حیاتی یا سیماهای فیزیکی محیط زیست. تضمین چنین شرایطی برای مدیریت بهینه ضرورتاً دخالت‌های ویژه‌ای را طلب می‌کند.
- تسهیل پژوهش‌های علمی و نظارت پیوسته زیست محیطی به عنوان فعالیتهاي اولیه برای مدیریت پایدار منابع.
- توسعه نواحی محدودی از منطقه برای آموزش عمومی، استفاده‌های معنوی از ویژگیهای

زیستگاههای ذکر شده و به عنوان وسیله‌ای برای مدیریت حیات وحش.

- حذف و جلوگیری از بهره‌برداریها و سکنی گزینی‌های زیان‌آور برای اهداف منطقه.
- سهیم کردن جوامع محلی منطقه در فایده‌مندیهای منطقه بطوریکه با سایر اهداف مدیریت سازگاری داشته باشد.

راهنمای انتخاب:

- مناطقی که در حفاظت از طبیعت و بقاء گونه‌ها نقش تعیین کننده‌ای دارند (نظیر مناطق زادآوری، تالابها، آبسنگهای مرجانی، مصبها، علفزارها، جنگلها، مناطق تخمریزی و بسترها تغذیه‌ای آبزیان دریایی).
- مناطقی که حفاظت از زیستگاههای آنها برای این که فلور یا فون بومی یا مهاجر با اهمیت در سطح ملی یا محلی شرایط بهتری کسب کنند ضروری است.
- حفاظت از این زیستگاهها و گونه‌ها به دخالت‌های فعال و مسئولانه مدیریت وابسته بوده و حتی اگر لازم بود این دخالت تا ایجاد تغییراتی در زیستگاه نیز کشیده می‌شود (بر عکس طبقه ۱_a)
- اندازه منطقه به نیازهای زیستگاهی گونه‌های تحت حفاظت وابسته بوده و دامنه آن از یک منطقه نسبتاً کوچک تا بسیار گسترده متفاوت است.

مسئولیت تشکیلاتی:

مالکیت و مدیریت باید در اختیار دولت ملی یا در صورت تضمین مناسب و کنترل کافی می‌تواند در اختیار سایر بخش‌های دولتی، بنیادهای غیرانتفاعی، شرکتهای تعاونی یا گروهها و افراد خصوصی قرار گیرد.

همترازی طبقه با سیستم سال ۱۹۷۸:

این طبقه همتراز با ذخیره‌گاه حفاظت از طبیعت، ذخیره‌گاه طبیعت تحت مدیریت و پناهگاههای حیات وحش می‌باشد.

طبقه ۷ چشم‌اندازهای خشکی و دریابی حفاظت شده / Protected LandScape Seascape)

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای حفاظت چشم‌انداز و تفرج تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

تعویف:

مناطقی از عرصه زمین هستند که ممکن است همراه با سواحل و دریا باشند. در این مناطق روابط متقابل جوامع انسانی با طبیعت در طول زمان منجر بوجود آمدن ویژگی‌های متمایز با ارزش‌های زیبایی‌شناسی، اکولوژیکی و یا فرهنگی خاصی شده و معمولاً نیز از تنوع زیستی بالایی برخوردارند. تضمین یگانگی این روابط سنتی برای حفاظت، نگهداری و تکامل چنین مناطقی بسیار حیاتی است.

اهداف مدیریت:

- نگهداری روابط موزون و هماهنگ طبیعت و فرهنگ از طریق حفظ چشم‌اندازهای خشکی و یا زمینی، تداوم کاربری‌های سنتی زمین، کاربست عملی این شیوه‌ها و سنن اجتماعی و فرهنگی.
- حمایت از شیوه‌های زیستی و فعالیتهای اقتصادی که با طبیعت هماهنگی دارند و حفظ بافت اجتماعی و فرهنگی جوامع بومی.
- نگهداری تنوع چشم‌اندازها، زیستگاهها، گونه‌ها و اکوسیستم‌های مرتبط با آنها.
- جلوگیری و در صورت لزوم حذف کلیه فعالیتهايی که از نظر مقیاس یا ویژگی مناسب نیستند.
- فراهم آوری فرصت‌هایی برای استفاده‌های عمومی از طریق تفرج و توریسم در مقیاس و نوعی مناسب با حفظ کیفیتهای منطقه.
- ترغیب فعالیتهای آموزشی و علمی موثر در بهبود شرایط زیستی بلند مدت جوامع بومی و گسترش حمایت عمومی در حفاظت زیست محیطی چنین مناطق

- سهیم کردن جوامع محلی در فواید حاصل از تولید کالا (فرآوردهای جنگلی و آبزیان دریایی) و خدمات (آب پاکیزه، درآمدهای حاصل از توریسم پایدار).

راهنمای انتخاب:

- منطقه باید از چشم اندازهای زمینی یا ساحلی و جزیره‌ای با کیفیت، سیما و منظر بالا همراه با زیستگاهها، فون و فلور متنوع و همین طور نمونه‌های بارزی از کاربریهای سنتی منحصر به فرد زمین و سازمانهای اجتماعی به عنوان شواهدی از کانونهای تمرکز انسانی، آداب، رسوم، شیوه زیستی و باورهای جوامع محلی باشد.
- منطقه باید در چارچوب شیوه‌های زیستی و فعالیتهای اقتصادی رایج و متعارف مردم از طریق توریسم و تفرج فرصت‌های لازم برای استفاده‌های معنوی عموم مردم فراهم نماید.

مسئولیت تشکیلاتی:

منطقه ممکن است تحت مالکیت دولتی باشد ولی بیشتر تحت مالکیت مختلط خصوصی و دولتی با مدیریتهای متنوع است. این مدیریتها باید بدرجاتی تحت کنترل و طرح ریزی قرار داشته و در صورت لزوم مورد حمایت قرار گیرند. برای تضمین کیفیت چشم اندازها و اطمینان از حفظ و نگهداری بلند مدت آداب، رسوم و باورهای مردم لازم است که در پاره‌ای موارد از طریق کمکهای دولتی یا سایر انگیزه‌های مناسب مدیریت منطقه، تحت حمایت و پشتیبانی قرار گیرد.

همتازی با طبقه با سیستم سال ۱۹۷۸:

چشم اندازهای حفاظت شده

طبقه VI مناطق حفاظت شده برای مدیریت منابع (Managed Resource Protected Area)

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای استفاده پایدار از اکوسیستم‌های طبیعی تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

تعريف:

مناطقی هستند که عمدتاً از سیستم‌های تغییر نیافته تشکیل شده‌اند و برای حفاظت و نگهداری بلند مدت از تنوع زیستی و هم‌زمان تولید پایدار فرآورده‌های طبیعی و خدمات (برای رفع نیازهای جامعه) تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

اهداف مدیریت:

- حفظ و نگهداری تنوع زیستی و سایر ارزش‌های طبیعی منطقه در بلند مدت
- ترغیب مدیریت مطلوب برای تولید پایدار
- حفظ منابع طبیعی پایه که مصون از سایر کاربری‌های زمین باقی مانده‌اند و ممکن است در تنوع زیستی منطقه نقش تعیین کننده داشته باشند.
- مشارکت در توسعه منطقه‌ای و ملی

راهنمای انتخاب:

- منطقه باید حداقل در دو سوم وسعت خود از شرایط طبیعی برخوردار باشد. گرچه ممکن است در گستره‌های محدودی اکوسیستم‌های تغییر یافته نیز وجود داشته باشد. جنگل‌کاری‌های تجاری و تک کشتی‌های بزرگ و وسیع برای اهداف این منطقه مناسب نبوده و انضمام این نوع جنگل‌کاریها باید مطرح شود.
- منطقه باید از نظر وسعت تا آن اندازه بزرگ باشد که بتواند استفاده‌های پایدار از منابع را در بلند مدت بدون اینکه لطمehای به ارزش‌های طبیعی منطقه وارد کند تامین کند.

مسئولیتهای تشکیلاتی:

مدیریت این نوع مناطق باید در اختیار واحدهای دولتی باشد. ولی لازم است که هیچ گونه ابهامی در حفاظت بی‌کم و کاست ارزش‌های منطقه وجود نداشته باشد. به علاوه مدیریت با همکاری جوامع محلی انجام گیرد. مدیریت این نوع مناطق می‌تواند با اتکاء به آداب و رسوم رایج محلی و هدایت سازمانهای غیردولتی و غیرانتفاعی نیز انجام گیرد. مالکیت این نوع مناطق ممکن است به صور مختلفی دیده شود و دامنه آن از سطح ملی تا سطح پایین‌تر دولتی، جوامع محلی،

افراد و گروههای خصوصی و یا ترکیبی از آنها متفاوت باشد.

همترازی طبقه با سال ۱۹۷۸

این طبقه مستقیماً با هیچ یک از طبقات سیستم‌های ۱۹۷۸ همخوانی ندارد. اگرچه ممکن است برخی از مناطق طبقات ۶ و ۷ و ۸ را در سیستم طبقه‌بندی گذشته تحت پوشش قرار دهد.

منبع :

IUCN / WCMC (1994)

Guidelines for Protected Area Management Categories. IUCN/ CNPPA, With Assistance of the WCMC

مَنَابِع :

- Alcances, Ray P., Amelia Supetran, and M.B. Anderson. 1983. **Environmental Impact Assessment Handbook.** Ministry of Human Settlements, Manila. 242 pp.
- Ashbaugh, Byron L. 1973. **Planning a Nature Center.** National Audubon Society. New York. 88 pp.
- Ashbaugh, B.L. and R.j. Kordis. 1971. **Trail Planning and Layout.** National Audubon Society. New York. 75 pp.
- Baker, Priscilla R. 1990. **Tourism and Protection of Natural Areas.** National Park Service. Washington D.C. 21 pp.
- Berkemuller, Klaus. 1981. **Education about the Tropical Rain Forest.** IUCN, Gland. Switzerland (also available in Spanish and French).
- Bosselman, Fred P. 1978. **In the Wake of the Tourist.** The Conservation Foundation, Washington D.C. 278 pp.
- Bouillon, Roberto C. 1978. **In the planification del Espacio Turistico.** Editorial Trillas, Mexico. 245 pp.
- Bodowski, Gerardo. 1977. Toursim and Conservation: Conflict, Coexistence or Symbiosis? **Parks** 1(4). 4 pp.
- Ceballos-Lascurain, Hector. 1986. **Estudio de Prefactibilidad Socioeconomica del Turismo Ecologico Anteproyecto Arquitectonicoy Urbanistico del Centro de Turismo Ecologico de Sian Ka'an, Quintana Roo.** Study made for SEDUE, Mexico.
- Ceballos-Lascurain. Hector. 1988. **The Future of Ectourism,** in Mexico Journal, January 17:pp. 13-14.

- Ceballos-Lascurain, Hector. 1990. **Tourism, Ecotouism and Protected Areas.** Paper presented at the CNPPA 34th Working Session, Perth, Australia.
- Christiansen, Monty L. 1977. **Park Planning Handbook, Fundamentals of Physical Planning for Parks and Recreation Areas.** John Wiley and Sons. New York. 413 pp.
- Dasmann, Raymond F., John P. Milton and Peter H. Freeman. 1973. **Ecological Principles for Economic Development.** John Wiley and Sons Ltd. Letchworth, U.K. 252 pp.
- Edsvik, Harold K. 1980 **Tourism in Relation to Protected Areas.** Unpublished. CNPPA paper. 5 pp.
- English, P. 1986. **The Great Escape? An Examination of North-South Tourism.** North-South Institute, Ottawa. 89 pp.
- FAO. 1988. **National Parks Planning: A Manual with Annotated Examples.** Food and Agriculture Organization of the United Nations. Rome. 33 pp
- Geoghegan, Tighe, Ivor Jackson, Allen Putney and Yves Renard. 1984. **Environmental Guidelines for Development in the Lesser Antilles.** Caribbean Conservation Association, St. Croix.
- International Union of Official Travel Organization. 1973. **National Parks and Wildlife Areas as Tourist Resources.** World Tourism Organization. Madrid, Spain. 37 pp.
- IUCN. 1990. **1990 UN List of National Parks and Protected Areas.** IUCN/WCMC. Gland, Switzerland/Cambridge, UK. 275 pp.
- Lawson, Fred and Manuel Baud-Bovy. 1977. **Tourism and Recreation Development.** CBI Publishing Company Inc. Massachusetts, USA. 210 pp.
- Lindberg, Kreg. 1991. **Policies for Maximizing Nature Tourism's Ecological and Economic Benefits.** World Resources Institute. Washington, D.C. 37 pp.
- Manly., R.J.(ed) 1977. **Guidelines for Interpretative Building Design.** National Audubon Society. New York City. 52 pp.

- Mackinnon, John and K., Graham Child and Jim Thorsell. 1987. **Managing Protected Areas in the Tropics**. IUCN, 1987. 295 pp.
- Mceachern, John and Edward L. Towle. 1974. **Ecological guidelines for island development**. IUCN Publication (N.S) 30: 1-66.
- Odum, Wiliam E. 1976. **Ecological guidelines for tropical coastal development**. IUCN (N.S.) 42: 1-61.
- Salm, Rod and John Clark. 1984. **Marine and Coastal Protected Areas: A guide for planners and Managers**. IUCN, Gland, Switzerland. 302 pp.
- Sharpe, Grant. 1976. **Interpreting our Environment**. Wiley. New York City.
- Singh, Tej Vir, Jagdish Kaur and D.P. Singh. 1982. **Studies in Tourism, Wildlife, Parks, Conservation**. Metroplitan Books Co. Ltd. New Delhi, India. 300 pp.
- South Magazine. August 1989. **Riding the Tourist Boom**. pp. 12.
- Thorsell, J.W. 1984. **Protected Areas in East Africa : A Training Manual**. College of African Wildlife Management, Tanzania.
- UNDP-WTO. 1990 (in press). **Uganda Tourism Development Projects Report**. UNDP-WTO. (Restricted).
- UNEP-WTO. 1983. **Workshop on Environmental Aspects of Tourism**. UNEP-WTO. 114 pp.
- UNEP 1984. Industry and Environment review No. 1. Vol. 7." **Tourism and the Environment**".
- UNEP 1986. Industry and Environment review No. 1. Vol.9. " **Carrying Capacity for Tourism Activities**".
- University of the South Pacific.1980. **Pacific Tourism-As Islands See It**. Fiji.171 pp.
- Western D. 1982. Human Values and the Conservation of a Savanna Ecosystem. In: Mc Neely and Miller (eds.) **National Parks, Conservation and Development**, Smithsonian Press.

Western D. and W.R. Henry. 1979. **Economics and Conservation in Third World National Parks**, in Bioscience 29(7): 414-418.

WTO/UNEP "Tourism Carrying Capacity". WTO/UNEP Joint Technical Report Series, 1992. Paris.

WTO. 1981. **Guidelines for the Use of National Resources in the Building and Maintenance of Tourist Plant**. World Tourism Organization. Madrid, Spain. 40 pp.

WTO. 1983. **Study on tourism's contribution to protecting the environment**. World Tourism Organization. Madrid, Spain. 26 pp.

WTO. 1983. **Risks of Saturation or Tourist Carrying Capacity overload in Holiday Destinations**. World Tourism Organization. Madrid, Spain. 41 pp.

WTO. 1985. **The Role of Recreation Management in the Development of Active Holidays and Special Interest Tourism and Consequent Enrichment of the Holiday Experience**. World Tourism Organization. Madrid, Spain. 28 pp.

WTO. 1985. **Identification and evaluation of existing and new factors and holiday and travel motivations influencing the pattern of present and potential domestic and international tourist demand**. World Tourism Organization. Madrid. Spain. 25 pp.

WTO. 1990. **Compendium of Tourism Statistics**. World Tourism Organization. Madrid. Spain. 265 pp. WTO. 1992.

WWF. 1990. **Ecotourism : The Potentials and Pitfalls**. (ed. E. Boo). Volumes 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C. 274 pp.

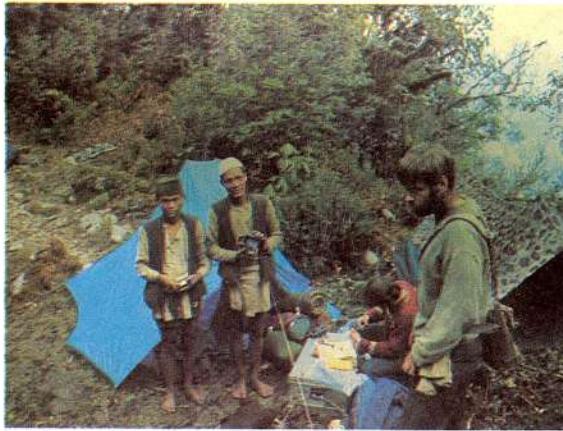

▲ عشایر ایل سون ارسباران

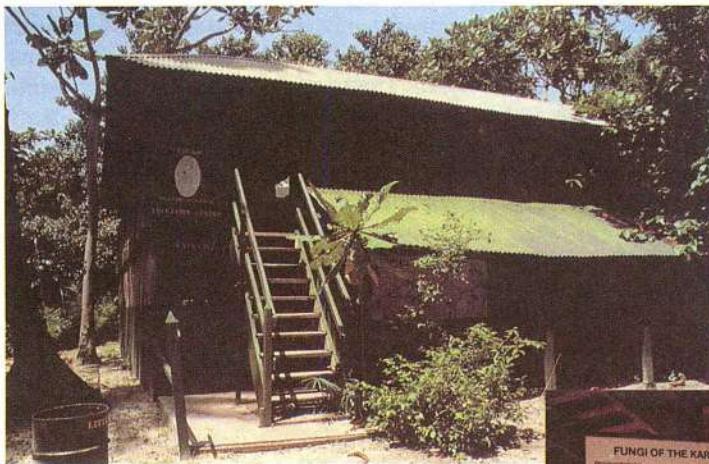
دنا

▲ عشایر قشقاشی

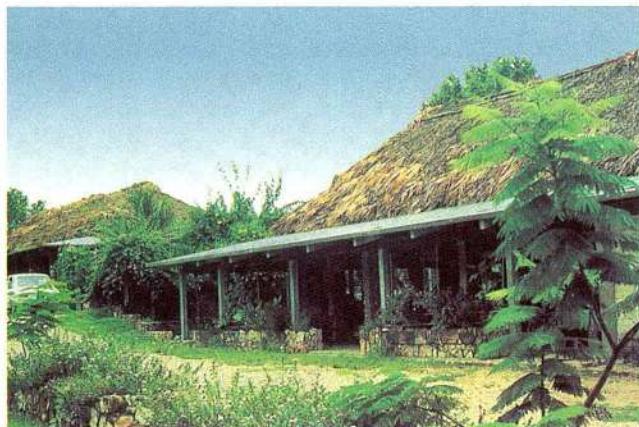

▲ جوامع محلی پیرامون پارکهای ملی بخشی از جذابیتهای این مناطق بشمار می‌روند.

◀ افراد محلی بخاطر برخورداری از دانش کافی درباره طبیعت پیرامون خود می‌توانند در خدمت اکوتوریسم قرار گیرند.

مرکز بازدیدکنندگان باید در تفسیر پارکها و مناطق حفاظت شده نقش پریاری داشته باشد.

مراکز خدماتی پارکهای ملی نظیر رستورانها باید در خارج از آنها احداث شوند

پارک ملی خجیر

برنامه تفسیر یکی از اساسی ترین فعالیتهای آموزشی، ترویجی و تاریخی پارکهای ملی محسوب میشوند.

دوستداران پرندگان و پرنده شناسان در حال تماشای پرندگان

ماهی خورک ابلق

دلیچه

زنبور خور

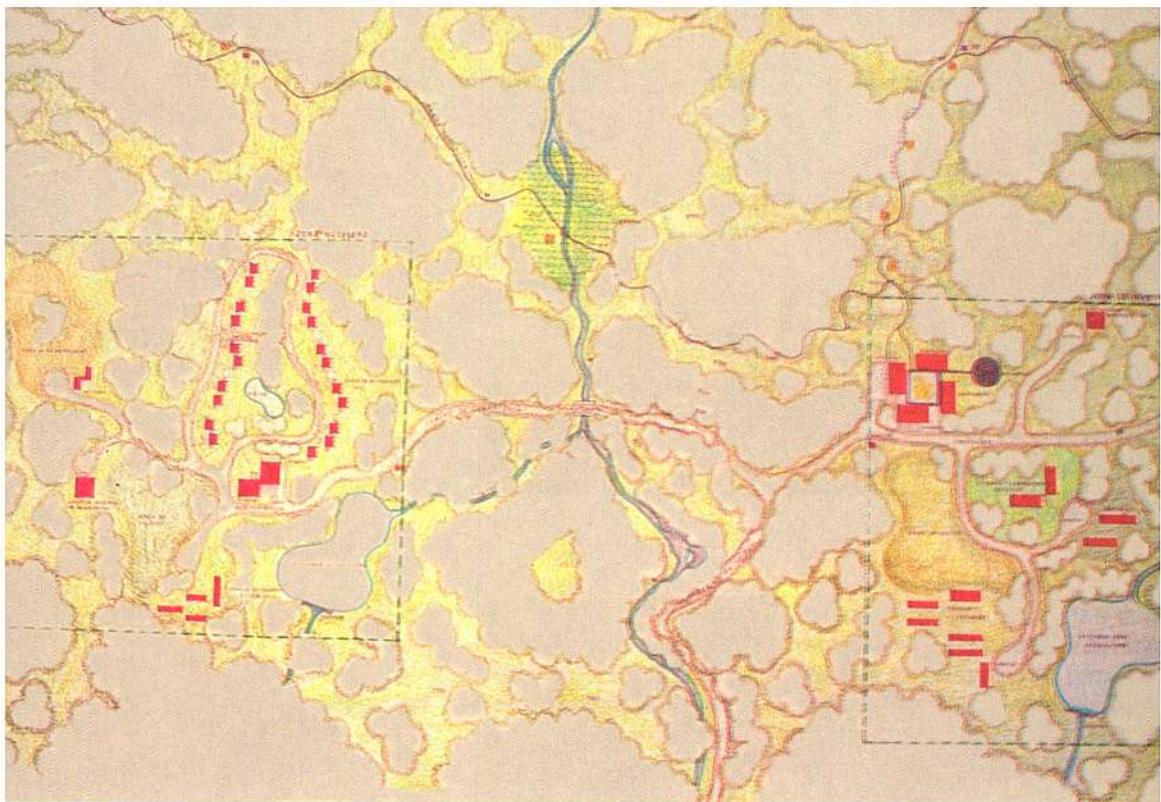
تنوع پرندگان پارکها برای دوستداران آنها فعالیت های تفریحی جذابی بوجود می آورند.

توکا

کبک

▲ زون بندی پارکها، ایجاد هماهنگی بین زونهای توسعه فیزیکی و محیط پیرامونی و برقراری ارتباط منطقی بین زونها از اصول اولیه پارکداری است.

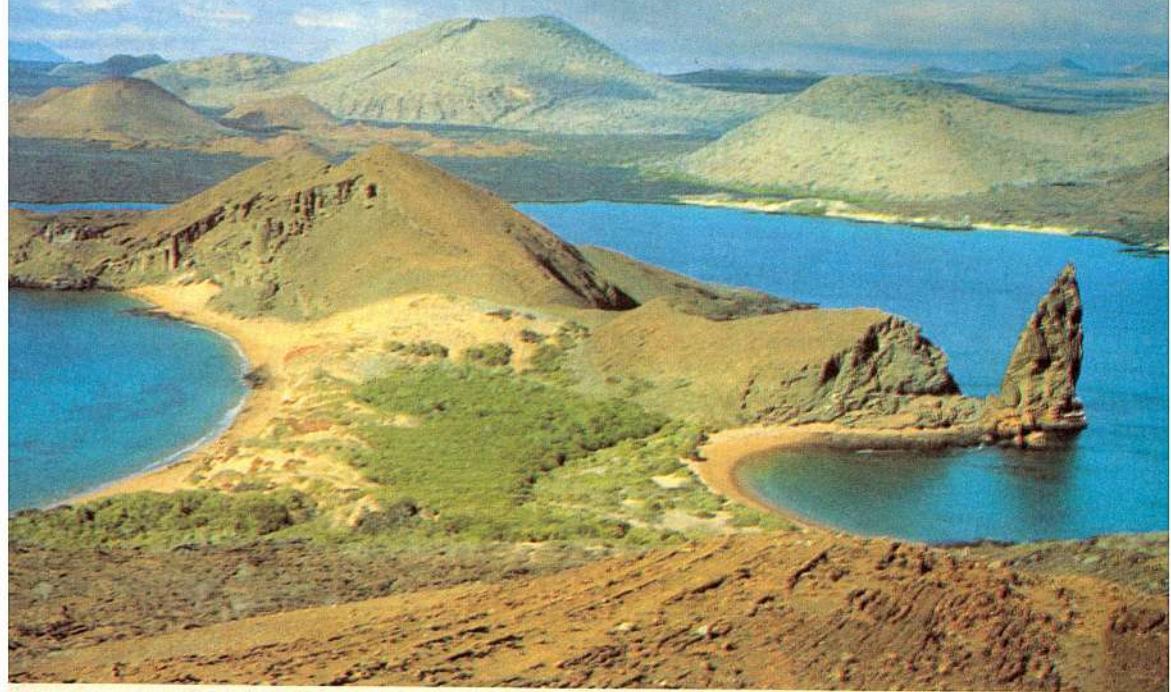
طرایی هماهنگ با طبیعت و استفاده از مصالح محلی در طرح ریزی پارکهای ملی ضروری است.

نمای یک محل اقامت و مشاهدات حیات وحش در پارک ملی آبردر (کنیا)

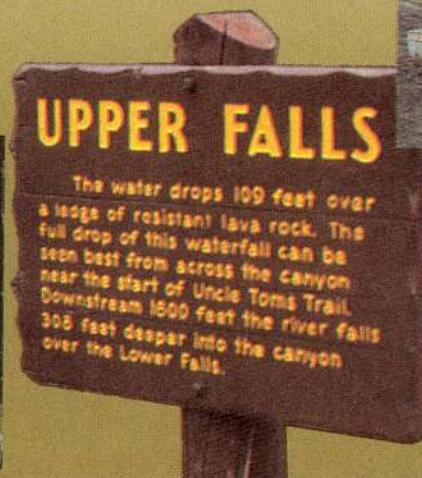
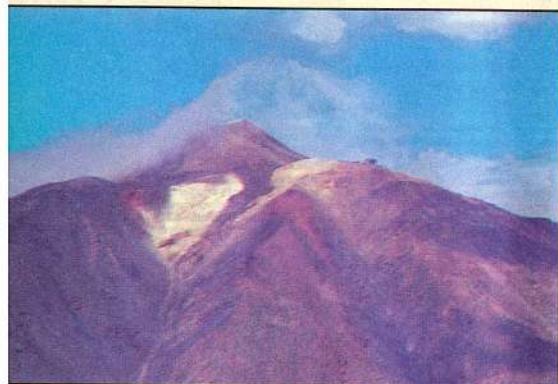
▼ یک مرکز بازدید کننده در ذخیره گاه طبیعت آباتو (کامبیا)

▲ پارکهای ملی می توانند اهمیت اقتصادی زیادی داشته باشند (پارک ملی گالاپاگوس)

تعیین ظرفیت برد در پارکهای ملی حساس جهت استفاده توریستی امری ضروری است (کوه آتشفشاری در پارک ملی تیاد - جزایر قناری)

علامت پیاده روها و داخل پارکها در زمینه های مختلف می توانند اطلاعات ارزشمندی به بازدیدکنندگان ارائه دهند - پارک ملی شانون در استرالیا -

پارک ملی یلواستون در آمریکا

آبشار مارگون یاسوج

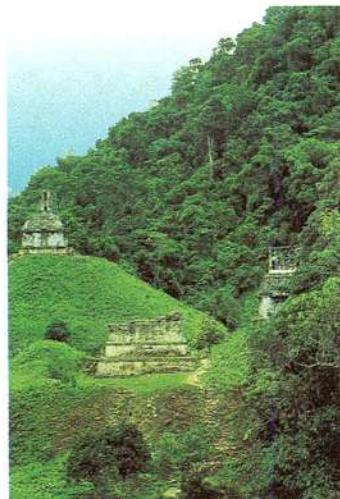
کالمند یزد

دریاچه گهر - اشترانکوه

چشم اندازی طبیعی در پارک ملی یلواستون

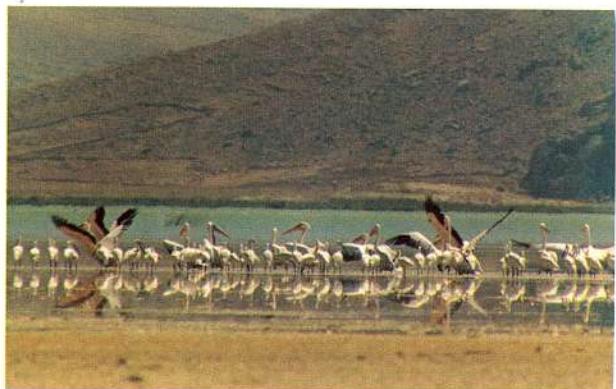
چشم انداز فرهنگی (معماری مایان
در جنگل بارانی) مکزیک

چشم اندازها و مناظر زیبای طبیعی- فرهنگی از
منابع اصلی اکوتوریسم بشمار می روند.

باکلان
لیسار

دریاچه پریشان
پلیکان

دیدو مک
(پناهگاه حیات وحش کرخه)

تالابها بخاطر چشم اندازهای زیبا و انبوه پرندگان زیبای خود از کانونهای اصلی اکوتوریسم محسوب می‌شوند.

سمکند

مرال

گلستار

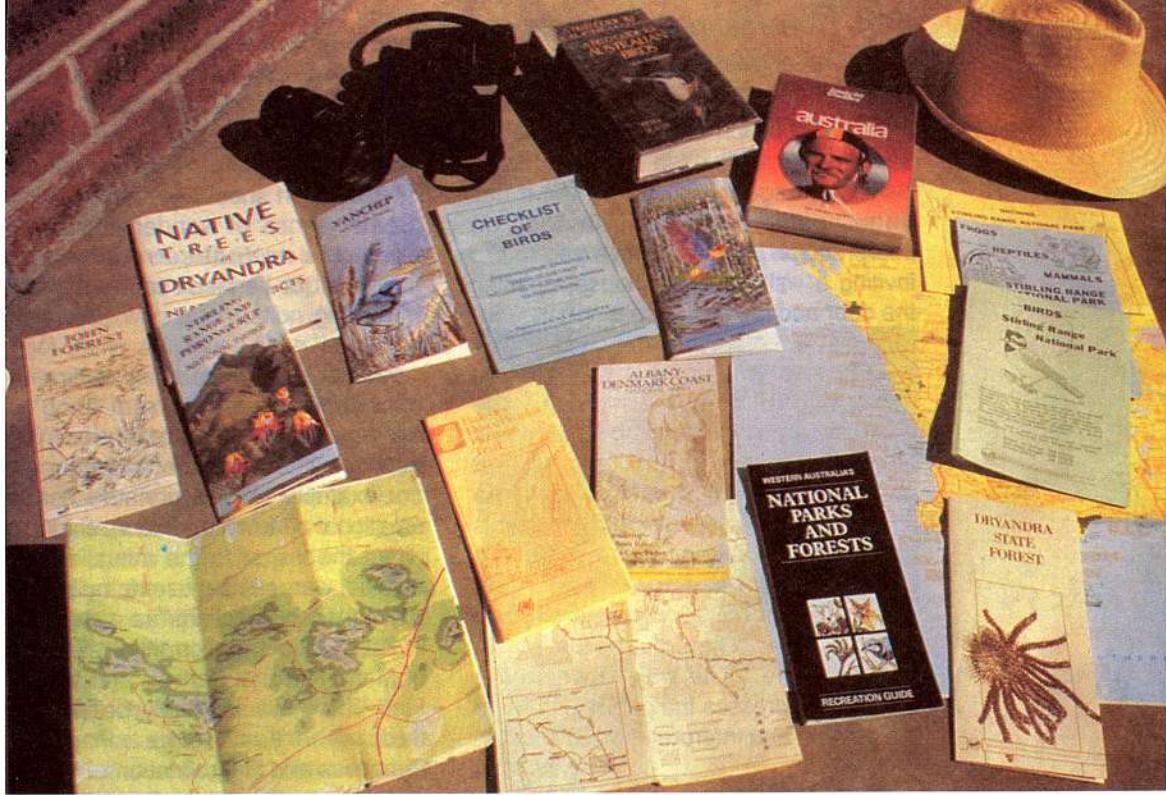
پازن (بز وحشی)

پستانداران بزرگ سطح تقاضای اکوتوریست
پارکهای ملی را افزایش می‌دهند.

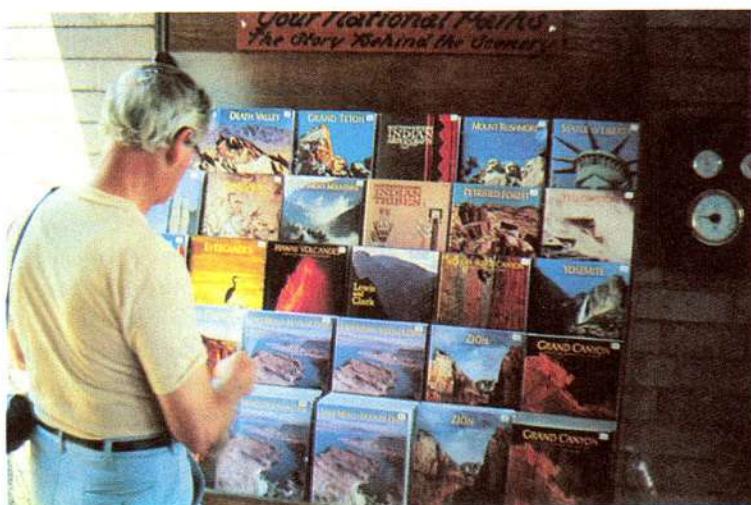

سرخه حصار

قرچ و میش

انواع بروشورها، نقشه ها، کتابچه، فهرست گونه ها، کتابهای راهنمای، دوربین چشمی، دوربین عکاسی از ابزار عمده کسب آگاهی درباره طبیعت پارکهای ملی به شمار می روند.

**مرکز بازدیدکنندگان باید بتواند نیازهای اطلاعاتی
متخصصان را تأمین کند.**

Department of the
Environment I.R.IRAN

Guidelines:

**Development of National
Parks and Protected
Areas for Tourism**

UNEP, W.T.O & IUCN

Translated by: H. Madjnoonian